

SOTSIAALTÖÖ

Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa aasta erinumber

**Euroopa aasta 2010
eesmärgid ja tegevused**

**Sotsiaalne kaasatus
võitluses vaesusega**

**Perede elujärg
riskiühiskonna tuultes**

**Ühine vastutus
nõrgimate eest**

**2010
vaesuse ja
sotsiaalse tõrjutuse
vastu võitlemise
Euroopa aasta**

Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialaajakiri

Ajakirja SOTSIAALTÖÖ tellimust saab vormistada:

- kohalikus postkontoris
- toimetuse aadressil ajakiri@tai.ee
- Eesti Posti e-teeninduses www.post.ee

Ajakiri on Tallinnas Tallinna Sotsiaaltöö Keskuses, Kaupmehe 4, Tervise Arengu Instituudi koolitus- ja teabekeskuses, Hiiu 42; Tartus kaupluses Ülikooli Raamatupood, Ülikooli 11.

Ajakiri SOTSIAALTÖÖ

Tervise Arengu Instituudi ja sotsiaalministeeriumi väljaanne
13. aastakäik.

Ilmub kuus korda aastas: veebruaris, aprillis, juunis, augustis, oktoobris ja detsembris

Toimetuse kolleegium:

Helina Alliksaar, Mailiis Kaljula, Riina Kiik, Valter Parve, Kersti Põldemaa, Riho Rahuoja, Judit Strömpl, Piret Tamme, Taimi Tulva

Vastutav toimetaja: Regina Lind

Keeletoimetaja: Signe Väljataga

Konsultandid: Eha Lannes ja Valter Parve

Tegevtoimetaja: Hille Tarto

Kujundus ja trükk: Puffet Invest OÜ

Väljaandja:

TAI koolitus- ja teabekeskus, Hiiu 42 11619 Tallinn

Tel (+372) 659 3931, faks (+372) 659 3925, e-post ajakiri@tai.ee

Tiraaž: 1000 eksemplari

Autoritele:

Ajakirja toimetuse ootab avaldamiseks analüüsivaid, uurimuslike, nõuandvaid, kogemuslike, informatiivseid ja silmaringi laiendavaid artikleid, mis aitavad kaasa sotsiaalvaldkonna arengule. Teretulnud on ka info värskelt ilmunud raamatute ja erialaste koolituste kohta. Artiklite mahtu palume kooskõlastada toimetusega. Artiklid palume saata meiliaadressil ajakiri@tai.ee. Skeemid ja joonised palume saata töötlemist võimaldavate failidena, mitte pildina tekstis. Pildid varustada selgitava tekstiga ja saata elektrooniliselt reolutsiooniga 300 dpi või postiga.

SISUKORD nr 5/2010

Eessõna

Andrus Saar 2

Euroopa aasta

Aita, kui su käel on jõudu seda teha!

Riina Vändre 4

Euroopa aasta toob vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse tähelepanu keskmesse. Intervjuu Anne Degrand-Guillaud'iga 5

2010. aasta on Euroopas pühendatud vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemisele

Eha Lannes 7

Euroopa aasta väikeprojektikonkursi raames rahastust saanud projektid ... 9

Pilguheit EU2020 strateegia sotsiaalpoliitilisele osale

Erkki Bahovski 11

Olukord Eestis

Perede elujärg riskiühiskonna tuultes Dagmar Kutsar, Avo Trumm 13

Sotsiaalne kaasatus võitluses vaesusega

Marju Lauristin 20

Sotsiaalne ebavõrdsus ja põlvkondadevaheline mobiilsus

Ellu Saar 24

Rahastamine pole ainult raha, vaid ka väärtuste küsimus

Anu Toots 30

Toimetuse veerg

Naised, sünnitage, me maksame!

Valter Parve 34

Arvamus

Peremeditiin ja sotsiaaltöö: kokku-puutepunktid, võimalused ja olulisimad korralduslikud probleemid

Ruth Kalda 35

Kuidas meil läheb?

Iris Ruut 38

Kodanikeühenduste seisukohad ja arvamused 41

Sotsiaalminister Hanno Pevkuri ja Riigikogu sotsiaalkomisjoni esimehe Urmas

Reinsalu kommentaar 46

Intervjuu

Igaühel on oma lugu

Hille Tarto 48

Hea praktika

Tugev ja arenev ettevõtte pakub turvatunnet nii töötajatele kui kogu regioonile

Anne Mere 51

Ühine vastutus nõrgimate eest. Eesti esimene toidupank

Leni van der Meer ja Piet Boerefijn .. 53

Toimetulekuoskused päikeselises linna-laagris

Sille Varblane ja Kristel Kadakas 55

Kogukonna kaasamine Albu vallas

Maiu Mäe 58

Uudised

ESTA uudised: sotsiaaltöötajate suvekool ja seminar „Teispool koduläve“ 59

EAPN konverents „Mõttele ja räägi kaasa vaesuse teemal“ 60

Info

Mõningate abiorganisatsioonide kontaktandmed 62

Kokkuvõte

inglise ja vene keeles 63–64

Mõttevara

Victor Hugo „Hüljatud“. Koostanud Jüri Raudsepp 65

Hea lugeja!

Kord nõukogude ajal sattusin Ameerika Ühendriikidesse. Ühest linnast teise sõites juhtus äpardus ning ma leidsin end San Franciscost mõne üksiku dollariga. Lennuk väljus aga alles järgmise päeva õhtul. Raha öömajaks ei jagunud, ka mitte kõige odavamaks. 1,5 päeva transpordi- ja toidurahaks jäi umbes kolm dollarit. Too aeg Ameerika linna tänavatel jäi eluks ajaks meelde. Mind lohutas asjaolu – kõik see möödub niipea, kui jõuan lennujaama: lennukis saab süüa ja juua ning magada ja loomulikult ka ennast pesta. Asjalood jõuavad oma tavalisse sängi.

Tõenäoliselt enamus selle ajakirjanumbri artiklite autoritest ei ole kogunud nälga ega vaesust, ehk ka mitte ilmajätetust. Vähemalt mitte pikemat aega. Aga küllap piisab ka ühekordsest kogemusest, et kaoks isu niisugusesse olukorda mitte kunagi enam sattuda. Kui oled vaesust või väljapääsmatust kas või korra kogunud, siis ei ole vaesus enam kaugel, ainult teoreetiline nähtus.

Vaesus ei ole pelgalt teoreetiline konstruktsioon, vaid reaalsus, mis puudutab inimesi oma karmi käega. Mõnda hetketi, paljusid pikema perioodi vältel. Leidub üksjagu neidki, kes sellest olukorrast praktiliselt enam ei väljugi, vaid kaevuvad vaesuse ja allaandmise sügavustesse.

Eestis on vaeseid inimesi kahjuks üsna palju. Antud hinnang on väga subjektiivne, sest see, kuidas vaesust defineerida, kujutab endast sotsiaalse kokkuleppe küsimust. Tegelikult ei ole aga vaeseid endid vaesuse määramise diskussiooni kunagi kaasatud. Nende seisukohti päritakse vast siis, kui avaliku arvamuse küsitlustes uuritakse subjektiivset vaesust ehk inimeste endi arusaamu vaesusest. Küsitakse ehk sedagi, kas vastaja tunneb end vaesena või tõrjutuna.

Vaesena elades inimene ei küsigi, keda siis tegelikult vaeseks peetakse. Sellega puutub ta kokku siis, kui ta seisab silmitsi toimetulekutoetuse määradega: kas selle rahaga on võimalik ära elada?

Eestis oli möödunud aastal 30% neid inimesi, kes puutuvad kokku raskustega maksmaks toidu, üüri ja muude igapäevaste arvete eest. Palk vähenes 38% vastajatest, tarbimine 48% inimestest, töökoha kaotas 19% ja vahetas töökohta 9% vastajatest.

6%*s* leibkondades ei jätku raha isegi toidu jaoks. See on väga suur arv, kuid samas võib tõdeda, et möödunud sajandi keskpaiku oli samas olukorras inimesi umbes kaks korda rohkem. See tähendab, et vaesuse nägu on mõnevõrra teisenenud. Hoolimata kõrgest tööpuudusest on üldine olukord muutunud mõnevõrra paremaks.

Aasta tagasi arvas 44% Eesti elanikest, et asjad lähevad vales suunas. 30% pooldas seisukohta, et asjad lähevad õiges suunas. Aasta jooksul ei ole aga elu veel palju paremaks läinud. Mingeid paranemise märke leiab, kuid auk, millesse Eesti majandus sattus, on sedavõrd sügav, et sealt välja rabelemine võtab mitu head aastat. See aga tähendab, et sotsiaalabi ja -toetuste finantseerimine kannatab niikaua, kuni majandus kosub. Kas vaestel on sellest teadmisest kasu?

58% eestlastest oli möödunud aastal arvamusel, et Eestis on liiga palju ebavõrdsust, 33% oli arvamusel, et ebavõrdsust on parajal määral. Ebavõrdsus tähendab suuri erinevusi sissetulekutes. Arvandmed näitavad, et hoolimata suurtest erinevustest sissetulekutes on viimastel aastatel käärid madalate ja kõrgete sissetulekute vahel hakanud vähenema. Euroopa Liidus on mitmeid riike, kus võib täheldada veelgi suuremaid erinevusi kui Eestis. Seega, asjad liiguvad meil vaikselt paremuse poole. Me võime leppida tõdemusega, et kihistumine ühiskonnas on paratamatus, kuid me ei saa mitte mingil juhtumil jääda ükskõikseks vaesuse suhtes. Me ei saa kiretult oodata, et küll eluolu paraneb. Inimesed, kes on langenud vaesusesse, võivad selle aja jooksul Eesti väiksearvulisest inimvarast kaduda. Pikaajaline vaesus toodab pidevalt kibestumist ja allaandmist. Vaeseid ei huvita arvandmed selle kohta, et mõned arengud Eestis on positiivsed. Nad ei usu neid seni, kuni nende isiklik elu ei ole paremaks läinud. Nad ei hääleta jalgadega, vaid söögilauale jõudnud kraami ja kindlustunde põhjal.

Kui ühiskonnal on vähe raha, siis tuleb teha kõik selleks, et see jõuaks nendeni, kes vajavad abi kõige rohkem. Lapsed on kindlasti kõige olulisem sihtgrupp, sest puuduses elamine tähendab seda, et juba eos jääb nende potentsiaal välja arendamata. Täiskasvanud aga vajaksid kindlasti eelkõige väljarabelemise strateegiaid. Ja kõige olulisem – kõik vajavad kindlustunnet.

Käesolev ajakirjanumber ei anna kahjuks peaaegu mitte midagi puudustkannatavatele inimestele. Nad ei vaja kinnitust, et peale nende on veel palju samas staatuses inimesi ja et ikka veel tuleb oodata. Küll aga peaks siin jaguma laiapõhjalist infot riigi esindajatele, kelle poliitikate sõnastamisest ja elluviimisest sõltub Eesti inimvara säilimine ning sellele arenguvõimaluste tagamine.

Me oleme viimastel aastatel hakanud vaesusest rääkima ausalt. See on suur samm edasi täpsema vaesusvastase poliitika formuleerimisel ning ellurakendamisel.

Andrus Saar

sotsioloog

Euroopa aasta saadik

Aita, kui su käel on jõudu seda teha!

Oktoobri alguse andmetel otsib endale Töötukassa kaudu tööd 70 000 inimest, seda on 11% tööealisest elanikkonnast. Ennustatakse, et sügisel ja talvel töökohtade arv ei kasva, kuna tööandjad panustavad tootlikkuse tõusu, mitte töökohtade loomisse.

Enamik pikaajalistest töötutest on suurtes raskustes. Statistikaameti andmetel on 58 000 inimest tulutult tööd otsinud üle aasta ja 64% nendest tulevad hädavaevu toime. Pikka aega töötä olnud inimesed ei saa enam töötuskindlustushüvitist ning saavad loota ainult toimetulekutoetusele, mis on 1000 krooni esimese ja 800 krooni iga järgneva pereliikme kohta.

On raske ette kujutada, kuidas elavad tavaolukorras muidu hakkama saanud inimesed ära nii madalate toetustega. Kui peres on lapsi, lisandub sellele veel 300 krooni kuni 18 aastasele lapsele. Summa, millega last väärtustatakse, on olnud muutumatu peaaegu sama kaua, kui on Eesti Vabariiki. Täna saab loota ainult sellele, et majanduse tõusuteele liikudes ka toetused kasvavad. Lootuse perioodil tuleb inimestel hakkama saada aga just selliste numbritega.

Kuidas võidelda vaesuse vastu? Kuidas hakkama saada vaesuses, kus puudus taastoodab puudust ja välja rabelemine nõuab pikaajalist pingutust, mis on raskem tee kui passiivne olek ja ootus, et äkki ühel päeval läheb midagi paremaks?

Euroopa Komisjoni poolt välja kuulutatud aasta kutsub võitlema vaesuse vastu. See on küsitav eesmärgipüstitus. Pole vaja millegagi võidelda, vaid tuleb pingutada – kokku leppida ja millegi eest seista. Töökohtade loomise eest, võimaluste eest haridusele, huvitegevusele, sotsiaaltöötajate- ja nõustajate tugistruktuuri täiustamise eest jne.

Vaeseid on teie ümber alati, tehke neile head, kutsub raamatute Raamat tegudele. Vaesust üksnes sõnadega välja ei juuri ja ainult rääkides vaesuslõksu sattunud inimesi sellest olukorrast välja ei too.

Kuidas oleks, kui sünniks rahvuslik kokkulepe teha head neile, kes on endast nõrgemad? Ühiskond reguleeruks iseeneslikult, kui tööandjad ja töövõtjad – ärimehed, ametnikud, ettevõtete, seltside, ühingute, parlamendi ja valitsuse liikmed, kõik, kel on töö olemas, lepiks omavahel kokku, et igaüks aitab isiklikest ressursidest kedagi, kes on temast nõrgem, näiteks pikaajalisi töötuid ja lastega peresid?

Kõike siis, mida te iganes tahate, et inimesed teile teeksid, tehke ka nendele, kutsub Raamat tegutsema. Me ju tahame, et meil endal läheks paremini. Ainult teadlikult head tehes saabki olukordi muuta.

Riina Väindre

Euroopa aasta saadik

Euroopa aasta toob vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse tähelepanu keskmesse

2010
vaesuse ja
sotsiaalse tõrjutuse
vastu võitlemise
Euroopa aasta

Ajakirja Sotsiaaltöö küsimustele vastab Anne Degrand-Guillaud, Euroopa Komisjoni vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa aasta meeskonna juht

Miks valiti võitlus vaesuse ja sotsiaalse tõrjutusega Euroopa aasta teemaks?

Euroopa aasta 2010 teema määras kindlaks Euroopa Parlament ja kiitis heaks Ministrite Nõukogu oktoobris 2008.

Rikkas Euroopas elab täna 84 miljonit inimest ehk 17% EL kodanikest allpool vaesuspiiri ja kannatab tõsise ainelise puuduse all. Seda olukorda on võimalik muuta: vaesus ja tõrjutus pole elu paratamatus.

Meie soov oli algatada igas osalevas riigis vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse põhjuste üle laiapõhjaline arutelu, mis aitaks otsida võimalusi olukorra parandamiseks. Seda on vaja, et mõjutada avalikku arvamust. Samuti tahame rõhutada igaühe vastutust võitluses vaesusega, nii poliitikute, riigijuhtide, piirkondliku ja kohaliku võimu, sotsiaaltöötajate, kodanikuühenduste ja kodanikuühiskonna vastutust tervikuna.

Euroopa aasta 2010 lõppeesmärk on, et Euroopa Liidu juhid asuksid uue pühendumusega võitlema vaesuse ja sotsiaalse tõrjutusega. Üheskoos saame üles ehitada õiglasema Euroopa.

Kuidas on Euroopa aasta seni kulgenud, mida Te näete peamiste saavutustena?

Üle 700 algatuse (sh 23 Eestis) sai toetuse 29 osalevas riigis: teadlikkuse tõstmisele suunatud ettevõtmised, festivalid, spordiüritused, eri osapoolte kohtumised, uurimused, rohujuuretaseprojektid jne.

Euroopa Komisjoni presidendi Barroso ja tööhõive ning sotsiaalküsimuste voliniku Andori tugev isiklik pühendumus ning suured jõupingutused, mida tehti Hispaania ja Belgia eesistumise ajal, andsid oma panuse, et võitlus vaesuse, sotsiaalse tõrjutuse ja ebavõrdsusega kujuneks üheks Euroopa Liidu võtmeküsimuseks järgmisel aastakümnel. Euroopa 2020. aasta strateegias lepitakse kokku vaesuse vähendamise eesmärgis: „*Vähendada vaesuse ohus elavate inimeste arvu 20 miljoni võrra*“. Minu jaoks on see üks tähtsamaid vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa aasta saavutusi.

Palun tutvustage mõningaid huvitavaid tegevusi, mis on sel aastal aset leidnud (või aset leidmas) osalevates riikides

Raske on välja tuua üksikuid algatusi ligi 700 projekti hulgast, mis viiakse ellu selle aasta jooksul. Siinkohal vaid mõned näited:

- Hispaanias toimub ooperi „Carmen“ tasuta etendus, mida kantakse telepildis üle 43 Euroopa linnas, et aidata muuta **kultuur kättesaadavaks kõigile**.

- Portugalis sõidab ringi buss noorte kunstnikega, kes püüavad **suurendada avalikkuse teadlikkust** vaesusest ja sotsiaalsest tõrjutusest.
- Hollandis toob projekt kokku partnerid 60 kohalikus kogukonnas arendamaks integreeritud **strateegiaid sotsiaalse tõrjutusega võitlemiseks** igas piirkonnas.
- Iirimaal kantakse **vaesuses elavate inimeste lood** ette riigi suurima raadiojaama RTÉ Radio 1 eetris, millel on nädalas 1,3 miljonit kuulajat.
- Austrias koolitatakse finantsnõustajaid inimestele, kes seisavad silmitsi **võlgade ja teiste majandusraskustega**.
- Saksamaal aidatakse ebasoodsas olukorras olevatel sisserändajate taustaga inimestel ühiskonda sulanduda, pakkudes neile **võimalust vabatahtlikuna kaasa lüüa** kohalikus kogukonnas.
- Prantsusmaal toimub regionaalsete seminaride sari, kus rõhutatakse **regionaalse võimu** vastutust vaesusega võitlemisel, võttes seejuures arvesse linnade ja maakohade eripära.
- Taanis aidatakse **vaimupuudega inimestel leida tööd**, koolitades töökeskuste töötajaid tegelema nende erivajadustega.
- Itaalias pakub üks supermarket **tasuta esmavajalikke toiduaineid** suurimas hädas olijatele.
- Eestis kasutatakse sotsiodraamat, foorumteatrit ja improvisatsiooni, et alata diskussiooni sotsiaalse kaasamise tähtsusest ning **suurendada noorte osalust ja teadlikkust** selle suhtes.

Mis arutelud on toimunud Euroopa tasemel?

Kõigil tasanditel, alates kohalikust ja lõpetades üleeuroopalisega, on Euroopa aasta olnud selleks „konksuks“, mille külge sai haakida uusi partnerlusi ja luua uut sünergia. Nõuandev komitee, mis koosneb 29 osaleva maa esindajatest, on korraldanud regulaarseid kokkusaamisi, et aidata Euroopa Komisjonil juhtida ja ellu viia Euroopa aasta tegevusi. Moodustati ka EL sidusrühmade grupp, mis ühendab 80 osapoolt: MTÜd, sihtasutused, rahvusvahelised organisatsioonid, kohaliku ja regionaalse võimu esindajad, ekspertrühmad, sotsiaalpartnerid jt.

Ettevalmistamisel on EL liikmesriikide poliitiline ühisavaldus, mis peegeldab Euroopa aasta eesmäärke ja tagab, et neil oleks kauakestev mõju.

Kuidas sotsiaaltöötajad saavad kaasa aidata kaasatusele oma riigis ja kohalikus kogukonnas?

Pea ütlema, et sotsiaalkaitsesüsteemid vähendavad vaesusrisiki keskmiselt 35% võrra. Sotsiaaltöötajatel on igas riigis täita väga tähtis roll juhendamaks oma riigi, linna või küla inimesi just nende teenuste juurde, mis aitaksid neil leida nende probleemidele parimad lahendused.

Ma usun, et üheskoos tegutsedes saame valgustada tegelikku olukorda, mida sageli kiputakse Euroopas kui maailma ühes rikkamas regioonis alahindama või sellest valesti aru saama. Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa aasta on nüüdseks jõudnud oma teise faasi: selleks on tegutsemise faas, mille puhul keskendutakse lahendustele ja heade praktikate tutvustamisele. Sotsiaaltöötajad on nende lahenduste elluviimisel ühed võtmeisikud.

Võitlus vaesusega peab olema ühine kohustus. Avaliku võimu esindajatel on kindlasti tähtis osa, kuid äärmiselt oluline on kaasata kodanikeühendusi, sotsiaalpartnereid, ettevõtjaid ning meediat. Euroopa institutsioonid püüavad omalt poolt seda dünaamilist protsessi koordineerida. Just seetõttu on koostöö ja partnerlus niivõrd olulised.

Peame üheskoos looma õiglase, osalemist võimaldava ja kaasava ühiskonna, kus igaüks leiaks endale koha ja kus vaesusest saaks mineviku igand.

2010. aasta on Euroopas pühendatud vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemisele

Eha Lannes
sotsiaalministeerium,
Euroopa aasta Eesti koordinaator

Euroopa aastal Eestis läbi viidud tegevused on juhtinud avalikkuse tähelepanu sotsiaalsetele kitsaskohtadele ning julgustanud otsima võimalusi, kuidas raskustesse sattunud inimesi abistada.

Euroopas elab vaesusriskis hinnanguliselt 80 miljonit inimest ehk umbes 17% elanikkonnast. Statistikaameti andmetel elas Eestis 2008. aastal suhtelises vaesuses 19,7% elanikkonnast. See tähendab, et ligikaudu viiendik Eesti elanikest peab tulema toime kuus vähem kui 4858 krooniga üheliikmelise pere kohta ning 10 201 krooniga kahe vanema ja kahe lapsega pere kohta.

Erinevate inimeste jaoks toob vaesuses elamine kaasa erisuguseid tagajärgi. Lisaks materiaalsetele probleemidele on vaesuses elavatel inimestel tihti madalam haridus ning ka nende lastel on suurem oht oma õpingud enneaegselt katkestada. Vaesuses elavad inimesed kalduvad olema halvema tervisega ning nende juurdepääs tervishoiu- ja sotsiaalteenustele on raskendatud; nõrgenevad inimeste sotsiaalsed sidemed, halvenevad peresuhted ning kaob motivatsioon tööd otsida ja ühiskonnaelus aktiivselt osaleda.

Euroopa aastaga soovitaksegi nendele probleemidele tähelepanu juhtida. Aasta eesmärk on edendada kodanikuühenduste, kohalike omavalitsuste ja teiste organisatsioonide koostööd, tekitada ühiskonnas elavat arutelu vaesuse ja tõrjutuse vastu võitlemise, inimeste aktiveerimise, sotsiaalse kaasatuse edendamise, vastutuse ja õiguste üle; aidata kaasa vaesuse ning vaesuses elavate inimeste olukorra ja õiguste tunnistamisele, kõikide osapoolte kaasamisele, sotsiaalse sidususe edendamisele ning poliitilise vastutuse võtmisele. Selleks oleme valinud hulga tegevusi, mille abil muuta sotsiaalse kaasatuse ja sidususe mõisted avalikkusele mõistetavamaks ning tuua välja teemad, millega Eesti peaks sotsiaalse kaasatuse raames süvendatult tegelema.

2010. aasta alguses ilmunud **kogumikus „Vaesus Eestis“** analüüsitakse vaesuse suundumusi Eesti ühiskonnas alates taasiseseisvumisest, antakse ülevaade sellest, kuidas on vaesuse tähendus ja struktuur muutunud ning kes on Eesti ühiskonnas vaesed. Vaadeldakse nii põlvkondlikku kui ka püsivaesust, tuuakse välja vaesuse mustrid ning materiaalse ilmajaetuse seosed vaesusega. Analüüsitakse nii vaesuse leevendamise võimalusi kui ka sotsiaalkindlustuse ja hoolekande meetmeid Eestis.

Märtsis toimunud Euroopa aasta **Eesti avaseminar** tõi kokku poliitikud, ametnikud, eksperdid, teadlased, kohalike omavalitsuste ning kolmanda sektori organisatsioonide esindajad üle Eesti. Kõigil osalejatel, kes soovisid, oli võimalus tutvustada oma organisatsiooni tegevusi ning teha ettepanekuid, kuidas kõige haavatavamate olukorda parandada. Loodame, et avaseminarist said alguse nii mõnedki head mõtted ja koostööprojektid. Kokkuvõtvalt jäi kõlama, et Euroopa aasta idee on küll loosunglik, kuid aegajalt vajame loosungeid just selleks, et mõtteid koondada, jõud ühendada ning otsida lahendusi, kuidas edasi minna.

Seda, et Eestis on palju organisatsioone, kes on võtnud oma südameasjaks tegelda vaesusesse ja tõrjutusse sattunud inimeste abistamisega, näitas aprillis-mais korraldatud **väikeprojektikonkurss**. Konkursile laekus oodatust mitu korda rohkem projekte (ligi sada), millest rahastada saime kahjuks vaid veerandit. Selle projektikonkursiga toetati mittetulundussektori projekte, mis aitavad suurendada laste, perede, eakate ja puudega inimeste kaasamise võimalusi Eestis eri piirkondades. (vt projektide tutvustust lk 9).

Väga oluliseks peame poliitikute, mittetulundussektori, meedia jt **partnerite osalemist** Euroopa aasta tegevustes. Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni kongress 2009. aasta lõpus, arutelud vaesuse teemal Riigikogu sotsiaalkomisjonis, Euroopa vaesusevastase võrgustiku (*EAPN – The European Anti-Poverty Network*) Eesti esinduse asutamine, toidupanga käivitamine, kooliõpilaste ideekonkurss „Kevadpäev Euroopas“, olemuslood tõrjutust kogunud inimestest „Vikerraadios“ ning persoonilood ajakirjas „Naisteleht“ on mõned näited, mida on lisaks riiklikule programmile Euroopa aasta jooksul tehtud. Kordaläinuks võib lugeda ka septembri alguses toimunud Eesti fookusnädalat, mil rahvusvahelisel konverentsil tutvustati kirjade kirjutamise projekti „Mõttele ja räägi kaasa vaesuse teemal“ tulemusi ning katkeid laekunud kirjadest avaldati päevalehtedes ja veebiportaalides.

Euroopa aastat jääb lõpetama **lõpukonverents 23. novembril Tallinnas, hotellis Euroopa**, kus teadlased ja eksperdid annavad oma hinnangu vaesuse ja tõrjutusega seotud probleemistikule ja rakendatavatele poliitikameetmetele Eestis ning teevad ettepanekuid, kuidas olukorda parandada.

Aasta jooksul ellu viidud tegevustega oleme püüdnud juhtida avalikkuse tähelepanu sotsiaalsetele kitsaskohtadele, julgustanud nii riigiasutusi kui kolmandat sektorit olema aktiivne ja innovaatiline raskustesse sattunud inimeste abistamise võimaluste otsimisel. Loodame, et Euroopa aasta raames algatatud arutelud, koostöö teadlastega, uued koostöösidemed ning meedia aktiivne osalus nii kitsaskohtade väljatoomisel kui heade näidete tutvustamisel jätkub ka pärast Euroopa aasta lõppu.

Vaata lisaks:

- Euroopa aasta Eesti temaleht
<http://www.2010againstpoverty.eu/mycountry/countries/estonia.html?langid=en>
- Sotsiaalministeeriumi kaasatuse veebileht
www.sm.ee/kaasatus

Vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa aasta väikeprojektikonkursil rahastust saanud projektid

MTÜ Abiline „Üheskoos“. Õpitegevuste ja tugiteenuste pakkumine Häädemeeste vallas elavatele toimetulekuraskustes peredele.

Eesti Pensionäride Ühenduste Liit „Koostöö ja sotsiaalse sidususe arendamine.“ Eesti Pensionäride Ühenduste Liidu ja sotsiaalministeeriumi eakate poliitika komisjoni eakate päevale pühendatud konverents „Koostöö ja sotsiaalne sidusus“ 8. oktoobril Viljandi Pärimusmuusika aidas.

Eesti Psühhosotsiaalse Rehabilitatsiooni Ühing. Vaimse tervise mess „Tõrjumisest kaasamiseni“ 8. oktoobril Tallinna Ülikoolis.

Eesti Puuetega Inimeste Koda. Uuringu „Kriisi mõju vaesuse süvenemisele puuetega inimeste hulgas Eesti maakondades“ läbiviimine ja tulemuste tutvustamine. Viies maakonnas (Ida-Virumaa, Saaremaa, Põlvamaa, Võrumaa, Valgamaa) viiakse läbi uuring kriisi mõjudest puuetega inimeste vaesusele ning korraldatakse arutelukoosolekud. Uuringu tulemusi tutvustatakse 3. detsembril rahvusvahelisele puuetega inimeste päevale pühendatud konverentsil.

Eesti Saarte Kogu „Toimetuleku ja sotsiaalabi võimaluste parandamine Eesti väikesaartel“. 4–5. juulil korraldati kaks ümarlauda, kus otsiti lahendusi Eesti väikesaarte püsielanike sotsiaalse kaasatuse parandamiseks.

Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon seminar „Teiselpool koduläve“. Sotsiaaltöö praktikate ja kogemuste tutvustamine, võimaluste loomine koostöövõrgustike tekkimiseks ja arenemiseks ning vaesusesse sattumise ennetamiseks. Lahenduste otsimine vaesusel elavate inimeste abistamiseks erialaseminaril 15. oktoobril Tallinna Ülikoolis.

MTÜ Felicitas „Pikaajaliste töötute sotsiaalse tõrjutuse leevendamine Keila töötute klubis“. Keila töötute klubi tegevuste toetamine (sh grupi- ja individuaalnõustamine), eesti- ja venekeelsete teabematerjalide koostamine.

MTÜ Inkotuba „Konverents eakate festivalil“. Aruteluseminarid üle-eestilise eakate festivali osana 1.–2. oktoobril Salme kultuurikeskuses Tallinnas.

Koeru Haridus- ja Kultuuriselts „Teeme oma raha targaks“. Võlanõustamiskoolituse korraldamine ning võlanõustamisteenuse pakkumine Koeru valla toimetulekuraskustes peredele.

Kuusalu Lastekaitse Selts „Koolituspäevad Kuusalu valla toimetulekuraskustes peredele“. Koolituspäevad juunis ja oktoobris 2010.

Lahedad Naised Lahedalt „Põlva- ja Võrumaa noortele suunatud ennetustöö korraldamine rahamaailmas paremaks toimetulemiseks.“ Võlanõustamiskoolitus noorsootöötajatele ja noorte tugiisikutele, ennetustöö käivitamine noorte finantskäitumise teadlikkuse tõstmiseks, ennetuskava koostamine ning vaesuse ja tõrjutuse teemaliste arutelude korraldamine.

Läänemaa Omavalitsuste Liit. Erialakonverents „Hinnangud Läänemaa sotsiaaltööle“ 16. novembril Läänemaa Kutsehariduskeskuses.

Mõdriku Arendusselts. Sotsiaalse ettevõtluse teabepäev 6. oktoobril Lääne-Virumaal.

Prangli Saare Talurahvamuuseumi Selts „Ühises tegutsemises peitub jõud – tööjõud.“ Viiakse läbi tööhõiveuuring ning korraldatakse kolm käsitööalast ja kolm ettevõtluskoolitust Prangli saarel.

Põhja-Eesti Pimedate Ühing „Vene keelt kõnelevate nägemispuudega inimeste kaasamine.“ Luuakse teabeleht venekeelsetele nägemispuudega inimestele, avaldatakse venekeelne infovoldik, tagatakse võimalus kasutada arvutiklassi ning tugevdatakse nägemispuudega inimeste koostöövõrgustikku.

Pärnumaa Tarbijaühing „Võlad painavad hinge ja meelt.“ Osutatakse nõustamisteenust, korraldatakse perepäevad ja väitlusturniirid Pärnumaal ning avaldatakse toimetulekukalender.

Raplamaa Info- ja Nõustamiskeskus. Nõustamiseminar „Lähme edasi“ Raplamaa lapsevanematele ning spetsialistidele“ 7. juunil.

Saaremaa Puuetega Inimeste Koda – projekt „Koos hoitud väärtused“. Viiakse läbi „Koostöökool 2010“, avaldatakse Saaremaa Puuetega Inimeste Koja ajaleht ning korraldatakse teabepäevi inimeste aktiveerimiseks.

Varstu Noorteklubi Kõgõkogo „Tuulteroo“. Improvisatsiooni, sotsiodraama ja foorumteatri meetodeid kasutades korraldatakse detsembris Varstus üleeestilise noorteürituse „Tuulteroo“ raames diskussioon „Vaesus vaekausil“.

Viljandimaa Omavalitsuste Liit „Informeerituse ja koostööga vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu“. Avaldatakse teabematerjal vaesuse ja tõrjutusega toimetulekuks ning viiakse läbi sotsiaaltöötajate ja kutseõppeasutuste töötajate ühine teabepäev 11. novembril Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskoolis.

Võrumaa Naiste Ühendus „Võrumaa Naiste Ühenduse tõhusal toel tõrjutusest, vägivallast ja vaesusest vabaks“. Viiakse läbi varjupaigategenuseid osutavate vabatahtlike koolitusi, korraldatakse kohtumisi toimivate varjupaikade esindajatega ning valmistatakse ette osalemine Võrumaa naisteühenduste foorumil.

MTÜ Önnepank – avaldatakse Önnepanga tegevusi tutvustavad infobukletid, kasutusjuhendid ning korraldatakse vabatahtlike koolitusi.

Õpilaskodu – võimalus arenguks „Lasterikaste perede toetusvõrgustiku arendamine“. Augustis 2010 viiakse läbi lasterikaste perede tugivõrgustiku ümarlaud, koostatakse tegevuskava võrgustiku paremaks toimimiseks ning avaldatakse teabevoldik.

Pilguheit EU2020 strateegia sotsiaalpoliitilisele osale

Erkki Bahovski
Euroopa Komisjoni
Eesti esinduse meedianõunik

Juunis kinnitas Euroopa Ülemkogu EU2020 strateegia¹. Selline lakooniline teade ei ütle iseenesest midagi. Vaja on teada strateegia eesmärki, sisu ja motive.

Vandenõuteooriate pooldajad küsivad, kellele on see kasulik. Vastus on väga lihtne: see on kasulik meile kõigile. Kuid soovimata jääda üldsõnaliseks, tuleb esmalt veidi selgitada selle strateegia ajaloolist tausta.

2000. aastal vastu võetud Lissaboni strateegia nägi ette, et Euroopa Liit muutub maailma dünaamilisimaks majanduseks 2010. aastal. Praeguseks on selge, et see eesmärk ei ole täidetud. Üheks põhjuseks on peetud asjaolu, et ehkki strateegia eesmärgid olid ülevad, ei olnud seda mehhanismi, mis pannuks liikmesriigid koordineeritult nende nimel tööle. Mõni on rääkinud koguni vajadusest tugevamate sanktsioonide järele nende suhtes, kes strateegia teelt täiesti hälbinud, kuid üks on selge – koordinatsioonist jäi vajaka.

Vajadust strateegiat korrigeerida suurendas ka üleilmne majanduskriis. Euroopa Liidus liisandus sellele veel spetsiifiline euroala kriis, kus Kreeka eelarvedefitsiit suisa kisendas parema koordinatsiooni järele Euroopa Liidu tasemel.

Pealegi on tegemist pidevalt muutuva olukorraga maailmas. Ajal, mil senisele maailmakorraldusele on heitnud tõsise väljakutse Hiina, India, Brasiilia ja mitmed teised riigid ja kus üleilmastumine järjest kiireneb, on Euroopa Liidul üha raskem vanamoodi jätkata. Selleks, et paremini neile väljakutsetele vastata, peab EL toimima ühtsemana.

Missugused on aga EU2020 strateegia põhilised punktid? Strateegia annab järgmise loetelu: suurendada 20–64-aastaste naiste ja meeste tööhõivet 75%ni; parandada teadus- ja arendustegevuse tingimusi, seades eelkõige sihiks tõsta avaliku ja erasektori investeeringute osatähtsust selles valdkonnas 3 %ni sisemajanduse koguproduktist (SKP); komisjon töötab välja teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni intensiivsust kajastava näitaja; vähendada kasvuhoonegaaside heitkoguseid 1990. aastate tasemega võrreldes 20%; suurendada taastuvenergia osakaalu energia lõpptarbimises 20%ni ning astuda samme energiatõhususe suurendamiseks 20% võrra; parandada haridustaset, seades eelkõige sihiks vähendada koolist

¹ Dokumendi leiab veebiaadressil http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_ET_ACT_part1_v1.pdf

väljalangevust ning suurendada kolmanda taseme või samaväärse hariduse omandanute osatähtsust elanikkonnas; edendada sotsiaalset kaasatust, seda eelkõige vaesuse vähendamise kaudu.

Enne kui hakata vaatlema strateegia sotsiaalpoliitilist külge, peab tegema põgusa sissevaate uutesse järelevalvemehhanismidesse. EU2020 strateegia rakendamine põhineb komisjoni kolmel tegevusel: makromajanduslik järelevalve, struktuursete reformide järelevalve ja eelarve monitoorimine kasvu- ja stabiilsuspakti raames. Kokkuvõttes tähendab see komisjoni senisest suuremat tähelepanu riikide majandus- ja rahanduspoliitikale, kusjuures võimalikud on ka sanktsioonid nendest eesmärkidest kõrvale kaldumise eest. Teisisõnu: eelarve koostamine ei ole sugugi enam riigisisene küsimus, veel vähem sellest kinnipidamine.

Ent juba praeguseid meelevaldusi Euroopas vaadates tekib küsimus, kuidas kokkuhoiupoliitikast lähtudes kinni pidada eelarvedistsipliinist ja samal ajal tagada jätkusuutlik sotsiaalpoliitika ning inimeste heaolu.

Vastus on, et need meetmed ei tohi toimida üksteise arvel, vaid üksteist täiendades. Oluline on ka perspektiiv: nüüdne masuaeg nõudis kiireid ja jõulisi otsuseid, kuid tööhõivepoliitika on ikkagi mõneti seotud ka demograafiliste protsessidega, need aga pole ühe päeva küsimus.

Tuleb ka mõista, et tegemist ei ole vaid kuskil eurokoridorides ringleva teema, vaid meie endiga. Mida see tähendab?

Eesti oludes on oluline juba ülalpool viidatud eesmärk: suurendada 20–64-aastaste naiste ja meeste tööhõivet 75%ni. Sellega on seotud teinegi eesmärk: allpool riiklikku vaesuspiiri elavate eurooplaste arvu tuleks vähendada 25% võrra, päästes vaesusest rohkem kui 20 miljonit inimest. Aga mida suurem on tööhõive, seda vähem on vaeseid inimesi.

Eesti eripära – paraku halvas mõttes – seisneb aga selles, et keskmine oodatav eluiga on madal ja nii ei saagi eriti rääkida nn tervislikust vananemisest. Mis puudutab alates sünnist tervena elatud eluaastaid, siis statistika järgi asub Eesti eespool vaid Lätist: Eesti meestel on see näitaja alla 50 eluaasta, mis tähendab, et rahvastiku vananemine annab mõne aasta pärast tunda just siin, sest 60-aastased ei ole sel juhul tööturul eriti konkurentsivõimelised.

Ja astubki mängu üksikisik: oluline on tervislik elustiil, kuid ka ravimite ja arstiabi kättesaadavus. Analüütikud on viidanud veel ühele olulisele asjaolule, mida just Eestis tasuks esile tõsta: vananemine ei tähenda ühiskonnast isoleerimist või tõrjutu märgi külgesaamist. Vananemine on loomulik protsess.

See viib teise olulise eesmärgini: elukestva õppeni. Ei ole ju suurt mõtet midagi õppida, kui tervis kehv. Eeskätt suurem koostöö Euroopa Liidu liikmesriikide vahel peaks hõlbustama igasuguste haridusprogrammide rakendamist, mis aitaksid inimestel tööturule kas naasta või siis ennast täiendada. Seegi on oluline osa EU2020 strateegias.

Võib-olla ongi jäänud meedias enim levinud eelarve ja sanktsioonide küsimusest mulje, et EU2020 tegelebki üksnes mingi institutsionaalse sasipuntraga. Tegelikult on strateegia keskmes ikkagi inimene koos oma igapäevaste murede ja rõõmudega. See saab vägagi selgeks, kui lugeda strateegia sotsiaalpoliitilist osa. Samas olgu kohe rõhutatud, et mis tahes osa eelistamine teistele ei pane strateegiat tööle. EU2020 strateegia saab toimida vaid kõikide komponentide koosmõjus, olgu selleks horisontaalselt siis teemavaldkonnad või vertikaalselt Euroopa institutsioonide, liikmesriikide ja kohalike omavalitsuste senisest tihedam koostöö.

Selles artiklis väljendab autor oma isiklikke seisukohti

Perede elujärg riskiühiskonna tuultes

Dagmar Kutsar
Tartu Ülikool

Avo Trumm
Tartu Ülikool

Kogumiku „Vaesus Eestis“ materjalidele ja ESA andmetele tugineva artikli eesmärk on peegeldada leibkondade elujärge Eesti riskiühiskonna taustal. Artiklis käsitletakse nii majandusliku tõusu kui ka languse aega ning tehakse ettepanekuid poliitikakujundajatele.

Sissejuhatus

Vaesuseuringud said Eestis alguse 1990ndate esimesel poolel, kui ilmus pereelarvete andmestikul põhinev teaduslik artikkel (Kutsar, Trumm 1993), mis avas tee vaesuse ametlikule tunnistamisele poliitilise mõistena ning tõi välja vajaduse Eesti sotsiaalmajanduslikku olukorda arvestava vaesuspiiri mõõteinstrumenti väljatöötamise järele. ÜRO ülemaailmsel sotsiaalse arengu tippkohtumisel Kopenhaagenis 1995. aastal võttis Eesti Vabariigi Valitsus koos teiste maade valitsustega kohustuse vaesuse leevendamise strateegia väljatöötamiseks. Esimene vaesuse struktuuri ja arenguhooni analüüsiv, sihte seadev ning vaesuspiiri arvutamise meetodit esitav dokument avaldati ÜRO arenguprogrammi toel 1999. aastal (Kutsar, Trumm 1999). ESA leibkondade sissetulekute ja kulutuste andmestiku analüüs näitas, et vaesus on Eestis struktuuriline – lapsed on vaesuse suhtes kõige haavatavam sotsiaalne grupp. Analüüs tõi vaesuse riskigrupidena välja töötute, puuetega inimeste, paljulapseliste ja ühe vanemaga perede vaesusrisiki ning kirjeldas vaesuse kihilist olemust.

ÜRO kuulutas 1997. aasta ülemaailmseks vaesuse leevendamise aastaks ja sellele järgnes ÜRO vaesuse leevendamise dekaad 1997–2006. Uus kokkuvõtete tegemise aasta on 2010, mis on Euroopa Liidus kuulutatud vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise aastaks. Aasta avalöögina ilmus statistikaameti ja sotsiaalministeeriumi ühisväljaandena analüütiline kogumik „Vaesus Eestis“ (2010), mis käsitleb indiviidide ja leibkondade majandusliku toimetuleku ja ühiskonnapoolse abi eri tahke. Vaatluse alla on võetud aeg kuni 2007. aasta lõpuni. Kogumiku autorid otsivad vastuseid järgmistele küsimustele: Mis on vaesus? Kes on vaesed? Kuidas vaesed elavad? Mis tekitab vaesust? Kuidas ja miks vaesus ajaliselt muutub? Millised on vaesuse tagajärjed? Milline on vaesuse ja vaeste funktsioon ühiskonnas? Kas ja kuidas on võimalik vaesust vähendada?

Käesoleva artikli eesmärk on peegeldada leibkondade elujärge Eesti riskiühiskonna taustal. Käsitletakse nii majandusliku tõusu kui ka languse aega. Empiiriliseks aluseks on andmed artiklitest kogumikus „Vaesus Eestis“; kasutatud on ka viimase aja ESA statistikat.

Elujärg majanduskasvu aastatel

ÜRO vaesuse leevendamise dekaadi jääb Eesti majanduse enneolematu kasv, mis saavutas oma tipu 2007. aastal. Tööhõive 15–74-aastaste hulgas kasvas 2000. aasta 54–55%-lt 2007. aastaks 63%ni, töötus kahanes 5%ni. Seitsme aasta jooksul, 2000. aasta viimasest kvartalist 2007. aasta viimase kvartalini, tõusis keskmine vanaduspension 2,45 ja keskmine brutopalk 2,32 korda (arvestatuna nominaalväärtuses). Seega kasvas keskmine palk seitsme aasta jooksul nominaalväärtuses 13% ja pensionid ligi 14% aastas. Keskmine reaalpalk kasvas kuue aasta jooksul (2001. aasta neljandast kvartalist 2007. aasta neljanda kvartalini) keskmiselt 7% aastas, keskmine vanaduspension pisut rohkemgi. Eraisikute hoiuste maht suurenes 2000. aasta lõpust 2007. aasta lõpuni 3,4 korda, märkimisväärse populaarsuse saavutasid tähtajalised hoiused. Eluasemelaenu käive ületas 2006. aasta lõpukuudel sama näitaja kuue aasta eest (oktoobris 2000) koguni 22 korda. Tänu palga ja pensionide kiirele kasvule suurenes praktiliselt kõigi leibkondade sissetulek, kusjuures keskmisest pisut enam suurenesid madala sissetulekuga leibkondade tulud. Töötute leibkonnaliikmed moodustasid koguelanikkonnast vaid 6–7%, pikaajaliselt töötute osakaal kahanes 2–3%ni tööealisest elanikkonnast. Võrreldes 2000. aasta vaesuse tasemega paranes olukord Eesti peredes 2007. aastaks märgatavalt, olles parem kui kunagi varem (Tiit 2010).

Riskiühiskond on täna Eestile iseloomulikum kui kunagi varem. Pärast ajaloo suurimat majanduskasvu elab Eesti ühiskond üle aegade tõsisemas majandussurutises – olukorras, kus riskid muutuvad reaalsuseks.

Kogumiku „Vaesus Eestis” (2010) analüüsides selgub, et kuigi majanduskasvu aastatel absoluutne vaesus Eestis kahanes, jäi suhteline vaesus praktiliselt muutumatuks. Nn „kaotajate“ healolvõimalused kasvasid, kuid „võitjate“ võimalused suurenesid vähemalt sama palju – majanduskasv ei vähendanud üldist sissetulekute ebavõrdsust, kuna ühiskondlike hüvede jagamise põhimõtted jäid samaks. Sotsiaalkaitse absoluutkulutused kasvasid, nende osatähtsus SKP-s aga vähenes, st sotsiaalkaitse kulud ei pidanud sammu SKP kasvuga, mistõttu kindlustuspõhiste meetmete osatähtsuse kasv sotsiaalkaitstes pigem taastootis sotsiaalset ebavõrdsust kui kahandas seda.

Kiire majandusarengu ajal kasvas enim eakate ja naiste suhtelise vaesuse risk, samas kui laste vaesus jäi kahe protsendipunkti võrra allapoole riigi keskmist vaesuse taset, olles otseselt mõjutatud täiskasvanud leibkonnaliikmete tööhõivest ning ülalpeetavate (laste) arvust peres. Marin Randoja (2010) analüüsides selgus, et Eestis elas 2007. aastal suhtelises vaesuses 43 200 kuni 17-aastast last, allpool vaesuspiiri elas 17% lastest; laste vaesuse süvik ületas vähemalt 18-aastaste vaesuse süviku (st vaatamata lapse väiksemale riskile vaesusse sattuda elas vaesusse sattunud laps teistega võrreldes keskmiselt sügavamamas vaesuses, kusjuures lastest veel suurem vaesuse süvik oli üksielavatel üle 65-aastastel eakatel). Võrreldes varasemate aastatega vaesuses elavate laste osatähtsus vähenes: näiteks 2004. aastal oli see 21% ja ületas riigi keskmist vaesuse taset kolme protsendipunkti võrra. Majanduskasvu aastatel jätkus seaduspärasus, et suuremas vaesusriskis olid üksikvanemaga ja paljulapselised pered, samuti töötü leibkonnaliikmega/töötute leibkonnaliikmetega pered. Endiselt ohustas leibkondade majanduslikku toimetulekut mitme vaesusriski koostoime: nt töötü või töövõimetü üksikvanem (sagedamini ema), kes kasvatas üksi mitut last, pidi toime tulema tõenäoliselt ressursi

tasemega alla vaesuspiiri, olles oma toimetulekus otseselt sõltuv ühiskonna abist. Püsis ka tõise vaesuse risk: tulenevalt pere struktuurist, haridus- ja palgatasemest ei pruukinud täisajaga töö olemasolu vaesusest päästa. Kõrge risk vaesuses elada püsis ka osaaajaga töötajatel.

2006. aastal, suure majanduskasvu künnisel, hoiatas professor Marju Lauristin Riigikogu Toimetistes (Lauristin 2006) viitega Ulrich Becki käsitlele riskiühiskonnast majanduskasvuga kaasneva süveneva tarbijalikkuse, laenuvõtmise ja üleoleva suhtumise eest ohusignaalidesse. Just Eesti väiksus on see, mis tema väitel suurendab Eesti ühiskonna haavatavust nii keskkonnaohtude kui ka äkiliste majanduslike tagasilöökidest, ebasoodsate poliitiliste välismõjude ja sotsiaalsete konfliktide suhtes. Eesti inim- ja loodusressursside nappus ning samal ajal kõrge arengutempo (ülikiire liikumine avatud turumajandusse, agar kaasaminek tehnoloogiliste ja organisatsiooniliste uuendustega) mitmekordistavad ohustatust ebasoodsate välismõjurite ja sisemiste kriiside korral. Lauristini hinnangul liikus juba 2006. aastal Eesti ühiskonna areng pigem riske teadvustavale ühiskonnale vastupidises, solidaarseid kohustusi eirava muretuse suunas. Viidates Toffleri „tulevikušoki“ fenomenile, väitis Lauristin, et riske eitavat ühiskonda tabab kriis ettevalmistamatult, nii et selle mõjul võivad rahva seas kasvada poliitiline apaatia ja külmus ning laieneda lõhe sotsiaalse struktuuri ja poliitika, parteide ja valijate vahel.

Silmitsi riskiühiskonna pahupoolega

Riskiühiskond on täna Eestile iseloomulikum kui kunagi varem. Pärast ajaloo suurimat majanduskasvu elab Eesti ühiskond üle aegade tõsisemas majandussurutises – olukorras, kus riskid muutuvad realsuseks. Raskused esinevad majanduse ümberstruktureerimisel ja tootmise kasvule pööramisel, kasvab tööpuudus, kahaneb perede ostujõud, taas on süvenemas vaesus ja sotsiaalne tõrjutus. Perede halveneva majandusliku toimetuleku tingimustes on suurenenud vajadus parema sotsiaalse kaitse järele. Hapraks muutunud peresuhted ja kasvanud perestruktuuride mitmekesisus panevad proovile ühiskonna suutlikkuse ennast füüsiliselt ja vaimselt taastoota.

Majandussurutise märgid, küll veel subjektiivselt vähe märgatavad ja ametlikult tunnistamata, ilmsesid 2008. aastal, mil lakkas keskmise palga tõus, ja 2009. aastal hakkas palkade üldine tase langema. Järsk muutus toimus 2009. aasta alguses, mil sisemajanduse kogutoodangu langus kajastus ka eraisikutele väljamakstavate summade kahanemises. Järsult vähenes pankadelt eraisikutele antavate laenude, samuti liisingu uusmüügi käive ning tasapisi hakkasid kahanema ka eraisikute laenude ning liisingute jäägid. Tööpuudus kasvas iga nädalaga, jõudes 2009. aasta novembris sajandi alguse tasemele. Koos töö kaotanute arvu kasvuga kahanes maksumaksjate arv. Samas muutus pensionide ja palkade vahekord varasemast soodsamaks (vt Tiit 2010). Töötute arvu kasv on jätkunud ka 2010. aastal. Vabade töökohtade vähesuse tõttu ei ole võimalik töötute kiire töölerakendamine, mistõttu süveneb pikaajaline töötus.

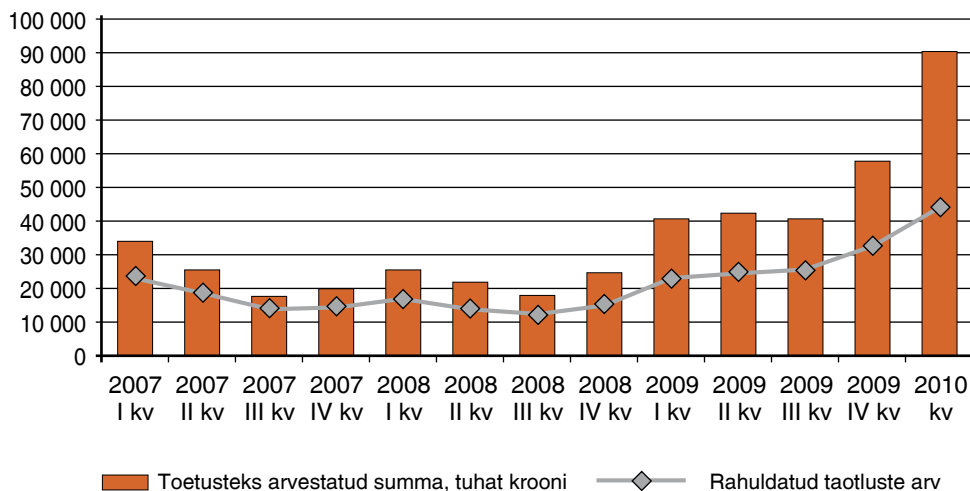
Kui töökaotus viib kogu töötute leibkonna vaesuseriski, siis pikaajaline töötus on seda ohtlikum, hoides leibkonda püsivaesuses. Et olukorrale lahendust leida ja pere majanduslikku olukorda normaliseerida, on Eestis maad võtmas töötajate suundumine teistesse EL maadesse. Sotsiaalministeeriumi kodulehe (www.sm.ee) andmetel on teinud konkreetseid ettevalmistusi välismaale tööleminekuks 2010. aastal võrreldes 2006. aastaga kaks korda enam, umbes 74 tuhat inimest. Tööjõu mobiilsus ja vaba liikumisega tööturg on uue aja positiivsed märgid, kuid seda vaid juhul, kui välismaale tööleminek on inimese enda vaba ja läbimõeldud valik. Praeguses Eesti sotsiaal-majanduslikus olukorras lahkuvad aga välismaale tööle need, kes teisi valikuid ei näe. Nii võetakse vastu ka töö, mis ei eelda omandatud erialast

kompetentsust. Lisaks meedias laialt arutletud pere ja töö ühitamise probleemide ning ebaausate tööandjate juurde sattumise ohtudele, samuti kaotatud hariduskuludele, kui Eestis hariduse saanud heatasemeline spetsialist rakendab oma kompetentsust Eestist väljapool, on selline valikuta töömigratsioon takistuseks töölelahkujate karjääripotentsiaali väljaarendamisel. Ka kaotab sellest kogu Eesti ühiskond, sest uusi hüvesid toodetakse mujal.

Uue sotsiaalse probleemina on esile kerkimas nende laste heaolu, kelle mõlemad vanemad on seoses tööga Eestist lahkunud. Positiivne on kahtlemata see, kui lapsed ja vanemad saavad kaugusele vaatamata suhelda infotehnoloogiliste vahendite abil (sms, Skype jne) ja lapse majanduslik heaolu paraneb. Samuti võib arvata, et need nn „selja taha“ jäetud lapsed on iseseisvamad, ettevõtlikumad ja ehk saavad tulevikus ka ise paremini hakkama, kui kindlates perepiirides hoitud ja kaitsstud lapsed. Vähesed uurimused, mis sel teemal tehtud (vt nt Pärna jt 2008) on aga välja toonud laste psühholoogilise toimetuleku probleemi – igatsuse, üksilduse jne, mida vanematest lahus elamine loomupäraselt tekitab, peresidemete nõrgenemisest ja perede purunemise riskist ning lapse enda riskikäitumise võimalikust ilmnemisest rääkimata. Tundub nii, et lapsed kannatavad keskkonnatingimuste halvenemise korral (*masu*) suhteliselt rohkem kui täiskasvanud. Samas näitavad analüüsid, et lapsed ei pruugi majanduskasvu aegadel teiste sotsiaalsete gruppidega võrreldes sama palju võita.

Töömigratsiooniga maalt lahkuvate töökaotanute kõrval on aga rohkem neid, kes otsivad tööd Eestis, seni aga koormavad sotsiaalabi süsteemi. Alates 2008. aasta lõpust hakkas seoses tööta inimeste arvu järsu kasvuga suurema toimetulekutoetuse saajate arv. Kui 2008. aasta I poolaastal rahuldati kokku 31 641 toimetulekutoetuse taotlust, millest tööta isikuga perede taotlusi oli 19 669 (62% taotlustest), siis 2009. aasta esimesel poolaastal rahuldati kokku juba 48 338 toimetulekutoetuse taotlust (kasv peaaegu 1,5-kordne), millest tööta isikutega perede taotlusi oli 35 118 ehk 73%. (Kreitzberg jt 2010; joonis 1). Sotsiaalministeeriumi andmetel kiirenes käesoleva, 2010. aasta I kvartalis toimetulekutoetuse saajate arvu kasv mittetöötava pereliikmeka leibkondade grupis, moodustades 80% kõigist rahuldatud taotlustest ja 82,7% toimetulekutoetuse summadest. Lastega peresid oli toimetulekutoetuse saajate hulgas kolmandik ja nende hulgas olid 68,5% juhtudest leibkonnad ühe või mitme mittetöötava tööealise liikmeka. Kõikidest toimetulekutoetuse saajatest moodustasid ligi kolmandiku lapsed, kellest enamus elas ühe või mitme töötava täiskasvanuga peres (Sotsiaalministeerium *online*). Toimetulekutoetusteks makstava summa kiire kasv (25,9 miljonilt kroonilt 2008. aasta I kvartalis 90,4 miljonile kroonile 2010. aasta I kvartalis – vt samas) demonstreerib kujult *masu* rahalise hinna vaid ühte mõõdetavat osa. Sotsiaalseks ja psühholoogiliseks hinnaks on aga töötuse, vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse otsesed ja kaudsed, vahetud ja pikaajalised mõjud (vt Kutsar, Trumm 2010), mida on kvantitatiivselt raskem mõõta ja rahasse/kulutustesse ümber arvestada.

Kairi Kasearu analüüs (2010) tõi välja, et aastatel 2004–2007 viibis 29,4% analüüsitavaatest leibkondadest vähemalt ühel aastal neljast suhtelises vaesuses, neist 5% olid püsivalt vaesed kõik neli aastat. Kõige suurem suhtelise vaesuse kahanemine toimus 2005. aastal: eelmise aasta 17,2% suhtelises vaesuses elavatest leibkondadest pääses 44,8% vaesusest välja; 2005. aasta vaestest leibkondadest pääses järgmisel aastal välja 38% ning 2007 aastal 36,3%. Püsivaesed olid sagedamini üksielavad ja üksikvanemaga leibkonnad, samuti madala haridustasemega ja pikaajalise töötuga leibkonnad. Arvesse võttes töökaotanute ja toimetulekutoetust vajavate perede arvu kiiret kasvu 2008. aastast tänaseni ning töö saamise raskust pikemas perspektiivis, on püsivaesuses elavate inimeste osakaalu kasv ilmne.

Joonis 1. Toimetulekutoetuse rahuldatud taotluste arv ja toetusteks arvestatud summa, 2007–2010. Allikas: www.sm.ee

Majandussurutise käigus on riskiühiskonnale iseloomulikult võimendunud vanad ja avaldunud uued riskid. Vastupidiselt iseseisvusaja taastamisjärgsete nn uusrikaste esilekerkimisele on *masu* tootnud nn uusvaeseid, kes traditsioonilistesse vaesusriski gruppidesse mittekuuluvatena ja eelmisel perioodil majanduslikult hästi toimetulevatena on majandussurutise käigus kiirelt ressursse kaotanud. On oluline, et ka neid traditsiooniliste riskigruppide kõrval ära ei unustataks.

Refleksiivsus või rahulolu paradoks

Eesti inimarengu aruanne 2009 toob kriitiliselt välja Eesti ühiskonna n-ö hangumise, mis väljendub eeskätt rahuldumises võimalikest väiksemate saavutustega. Ka leiavad aruande autorid, et Eestit tabanud majanduskriis on tõestanud vähest institutsionaalset suutlikkust just valdkondadevaheliste probleemide lahendamisel ning nõrka koostööd era- ja avaliku sektori vahel. Samuti toovad nad välja ühiskonnas levinud lihtsustatud lähenemise inimarengu tagasimõjudele.

Viidates riskiühiskonnale, väidab Marju Lauristin (2006), et kõrgenenud riski olukorras ei pruugi varasem teadmine ja kogemus enam olla rakendatav. Vajalik on ühiskonnas toimuva kiire mõtestamine, refleksiivsus ja avatus uute lahenduste otsimisel. Miks on see nii oluline? Oht peitub nn alistavas kohanemises. Wolfgang Zapf kirjeldas oma 1984. aasta artiklis subjektiivse ja objektiivse heaolu nelja positsiooni. Zapfi järgi on esimene healupositsioon see, kus subjektiivne healuhinnang on positiivne ja seda kinnitab ka objektiivselt mõõdetav olukord; teine ja kolmas positsioon on sellised, kus subjektiivne hinnang erineb objektiivselt olukorrast ja neljas, kus subjektiivselt madalalt hinnatud heaolu kinnitab ka objektiivselt ressursside vähesus. Zapfi käsitlust elujärjele laiendades (vt ka Luuk 2010) näeme, et majanduskasv tõi optimismi ka nendesse leibkondadesse, kes varem olid toimetulekuraskustes, kuid kelle sissetulekute tase koos teistega paranes. Optimismist ajendatuna suurendati heaolu veelgi laenude ja liisingute abil, mõtlemata võimalikule heaolu tagasilangusele riskiühiskonna riskide realiseerudes, nt töökaotusele, palkade vähendamisele, sotsiaalkulude kärpimisele jne. Kiire majanduslangus koos töötuse, vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse süvenemisega

puudutas otseselt neid, kelle majanduslik olukord halvenes ja kes ei suutnud olukorra eelmist taset taastada. Silmitsi majanduslike raskustega alanes ka heaolu subjektiivne hinnang ning mõnda aega püütakse ikka veel aktiivselt selle poole, et eelmist heaolutaset taastada. Nii näiteks vaadatakse üle oma ressursid ja võimalused ning kui tööd Eestis ei leita, otsitakse seda teistes maades. Töötatakse välja muidki uusi lahendusi.

Töötutega perede ülekaal toimetulekutoetuse saajate hulgas ja pikaajalise töötuse ning püsivaesuse süvenemine viitavad aga sellele, et mingi aja möödudes tagasilöögid aktiivsetele tööotsingutele viivad olukorraga leppimiseni ja isiklike heaolustandardite kahandamisele: selle asemel, et püüda rohkemat kui on, rahuldatakse olemasolevaga. Pikaajalisi töötuid ja pikka aega sotsiaaltoetustest elavaid leibkondi varitseb just selline oht. Just nende puhul ilmneb rahulolu paradoks – selleks et taastada sisemine vaimne tasakaal, õpitakse leppima vähemaga. Süveneb passiivsus ja huvipuudus. Selle seaduspära olemasolu on tõestanud uurimused (nt Vetemäe 2004; Viira 2005), kus lapsed, olles majanduslikult sõltuvad oma vanemate majanduslikust toimetulekust, peale mitmel korral eitava vastuse saamist õpivad oma vajadustest vanematele mitte teada andma (Vetemäe 2004) ja oma vajadusi ignoreerima, st rahulduma vähesega (Viira 2005).

Poliitikakujundajad ei tohiks „maha kanda“ neid inimesi ja leibkondi, kes on olnud pikemat aega ühiskonna poolt tõrjutud. Tuleb otsida võimalusi inimeste enda loomupärase aktiivsuse ja ressursside paremaks rakendamiseks ning nn rahulolu paradoksi ületamiseks.

Poliitikakujundajad ei tohiks „maha kanda“ neid inimesi ja leibkondi, kes on olnud pikemat aega ühiskonna poolt tõrjutud, nagu pikaajalised töötud, püsivaesed ja need, kelle vaesuse süvik on teiste gruppidega võrreldes suurem. Poliitikakujundajate (ja samuti sotsiaaltöötajate) tõendus põhine refleksiivsus uute lahenduste otsimisel on eriti vajalik eelkõige selleks, et leida võimalusi inimese enda loomupärase aktiivsuse, eesmärgiseade ja olemasolevate ressursside paremaks rakendamiseks ning nn rahulolu paradoksi ületamiseks. Laste ja noorte puhul on esmatahtis, et sotsiaalne tõrjutus – võimaluste puudumine osaleda eakohastes tegevustes – ei süveneks. Lapsepõlvpoliitikate väljatöötamisel on oluline pöörata tähelepanu lapse inimkapitali arendamise võimalustele, selleks et lapse inimkapital saaks võimalikult vähe kahjustatud ühiskonna madalseisust ja pere vaesusest.

Sotsiaalkulutuste mõju hindamisel vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vähendamisele on oluline jälgida meetme ümberjagavat mõju (st kes võidab meetmest rohkem) ja seda, kas konkreetne meede motiveerib täiskasvanut tööd otsima, st rahulolu paradoksi ületama. Sotsiaalpoliitikas üldiselt on vaja rohkem tähelepanu pöörata kõige haavatavamatele, järgides ümberjagava õigluse printsiipi. Praegusel ajal on ülekaalus ühiskonna rikkamat osa toetavad meetmed ja ühiskonna hüve ümberjagav toimetulekutoetus on sisuliselt märgistava efektiga.

EL Perekonnaorganisatsioonide Konföderatsiooni (COFACE) memorandumis (aprill 2010) rõhutatakse vajadust integreerida laste ja perepoliitika sotsiaalse kaasatuse poliitikatesse, sh arendada perede vajadusi järgivaid teenuseid seoses lastehoiuga ja perede hoolduskoormuse vähendamisega, pakkudes kaasavat tööturgu teiste kõrval ka perekondliku hoolduskoormusega inimestele ja neile inimestele, kes on perekondlikel põhjustel tööst eemal olnud ning

soovivad tööle tagasi pöörduda. Eraldi rõhutatakse poliitiliste meetmete tähtsust majandusurutise mõjudega toimetulekul. Ka 7.–9. juulil 2010 Brüsselis toimunud 27 EL maa sotsiaalministrite kohtumisel arutati oluliste poliitiliste teemadena majanduskriisi sotsiaalseid mõjusid, tööhõive probleeme ja edasise koostöö võimalusi kriisi sotsiaalsete mõjude ületamisel (vt *Social Platform* 2010).

Eestis on esikohal pigem majanduskasvu taastamine kui negatiivsete sotsiaalsete tagajärgede pehmemdamine. Puudu jääb solidaarsusest erinevate sotsiaalsete ja poliitiliste gruppide vahel. ÜRO kuulutas 2012. aasta aktiivse vananemise ja põlvkondadevahelise solidaarsuse aastaks, asetades poliitikate keskmesse perepoliitika. Väljastpoolt tulev surve sotsiaalsetele probleemidele suurema tähelepanu pööramiseks on vajalik, nagu seda on näidanud vaesuse vastu võitlemise lugu.

Viidatud allikad

- Beck, U.** (2005). Riskiühiskond. Teel uue modernsuse poole. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Confederation of Family Organisations in the European Union.** (2010). Memorandum „Better families, better society“ April 2010. http://ec.europa.eu/health/mental_health/docs/coface_memo_en.pdf (23.07.2010)
- Eesti inimarengu aruanne 2009** (2010). toim M. Lauristin. Tallinn: Eesti Koostöökoogu.
- EV Sotsiaalministeerium** (2010). Toimetulekutoetuse maksmine 2010. aasta I kvartalis. Ülevaade sotsiaalministeeriumi kodulehel www.sm.ee.
- Social Platform** (2010). Contribution to the Informal EPSCO Council Brussels, Belgium, July 7-8-9, 2010. www.socialplatform.org/News.asp?news=24916 (23.07.2010)
- Kasearu K.,** (2010) Püsivaesus. Kogumikus: Kutsar D. (toim). Vaesus Eestis. Poverty in Estonia. Tallinn: ESA, 84–93.
- Kutsar D., Trumm, A.** (2010). Vaesuse mõjud ja toimetulek vaesusega. Kogumikus: Kutsar D. (toim). Vaesus Eestis. Poverty in Estonia. Tallinn: ESA, 128–144.
- Kutsar D., Trumm A.,** eds. (1999). Poverty Reduction in Estonia. Tallinn: UNDP.
- Kutsar D., Trumm A.** (1993). Poverty among households in Estonia. Scand. J. of Social Welfare, Vol. 2, No. 3, 128–141.
- Lauristin, M.** (2006). Jätkusuutlikkuse poliitiline mõõde. Riigikogu Toimetised 14
- Luuk, M.** (2010). Vaesuse subjektiivne väljendumine. Kogumikus: Kutsar, D. (toim.) Vaesus Eestis. Tallinn: ESA, 94–100.
- Pärna, H., Lai, K., Tulva, T.** (2008). Vanemate töötamine välismaal – kuidas see mõjutab lapse elu. Laste ja spetsialistide tõlgendused. Sotsiaaltöö 6, 36–44.
- Randoja, M.** (2010). Vaesuse mustrid. Kogumikus: Kutsar, D. (toim.) Vaesus Eestis. Tallinn: ESA, 64–83.
- Zapf, W.** (1984). The four well-being positions. In: Glatzer, W., Zapf, W (Ed) Lebensqualität in der Bundesrepublik Deutschland. Frankfurt a. M. and New York: Campus, 25.
- Kreitzberg, M., Mäe, Ü., Reinomägi, A.** (2010). Sotsiaalne kaitse vaesuse leevendamise vahendina Eestis. Kutsar, D. (toim.) Vaesus Eestis. Tallinn: ESA, 145–191.
- Tiit, E.-M.** (2010). Makromajanduslik areng heaoluvõimaluste kujundajana. Kutsar, D. (toim.) Vaesus Eestis. Tallinn: ESA, 36–53.
- Vetemäe, K.** (2004). Sotsiaalne tõrjutus teismeeas. Bakalaureusetöö, juh. D. Kutsar. Tartu: Tartu Ülikool. Käsikiri.
- Viira, K.** (2005). Deprivatsiooni seos majandusliku seisundiga ning selle mõju lapse vaba aja tegevustele. Bakalaureusetöö, juh. D. Kutsar. Tartu: Tartu Ülikool. Käsikiri.

Sotsiaalne kaasatus võitluses vaesusega

Marju Lauristin
Tartu Ülikool

Kui võrrelda olukorda tänases Eestis sellega, mis valitses aastal 1997, kui sotsiaalteadlased esimest korda tulid avalikkuse ette vajadusega tõstatada vaesuse vastu võitlemine kui riiklik probleem, võib öelda, et täna on vaesus n-ö kapi tagant välja tulnud. Enam ei lükata vaesuse vastu võitlemist välja ei poliitike programmide ega häbeneta selle üle diskuteerimast meedias. Kui majandustõusu laineharjal võis isegi hakata lootma, et vaesuse probleem pikapeale taandub suhteliselt väikeste riskirühmade toimetuleku küsimuseks, on *masu* muutnud nähtavaks kümnete tuhandete toimetuleku hapruse. Tõeks on saanud sotsioloogide hoiatus, et Eestis on ka keskkihtide seisund kaugel keskklassile omasest turvalisusest: ettevõtte pankrot, abielulahutus, töökoha kaotus, raske haigus perekonnas võib viia lootusetult tasakaalust välja veel eile end suhteliselt kindlalt tundnud perekonna eelarve. See paljudele äkki tuttavaks saanud hirmukogemus vaeseks jäämise ees ehk loob ka Eestis pinnase põhjamaise solidaarsuse tärkamiseks ning vaesumise eest kaitsva efektiivse sotsiaalse turvalisuse süsteemi kujundamiseks.

„Meie“ ja „nemad“

Paraku on aga sageli ühiskonna edukamal poolel näha vastupidist tendentsi: vaesusprobleemi enesest kaugemale tõrjumist, selle omistamist „neile“, kes on „meist“ mitte ainult materiaalselt, vaid ka moraalselt ja vaimselt kehvemad. Ühe sõnaga – luuserid. Abivalmiduse ja solidaarsuse asemel kohtab sageli vaesuse suhtes põlgust ja halvustamist, koguni parastavat ja moraliseerivat süüdistamist. Ühiskonnas valitsev edukeskne mõtteviis ei soosi ühiskonna vähem eduka osa inimväarikuse austamist. Vaesuse mediakuvand on pigem vines asotsiaali kui tööta jäänud kõrgharidusega üksikema või suure pere isa nägu. Osalt toetab seda ka eestlase talupojamoraal, mis ikka veel hoiab kinni sotsiaalpoliitika kogukondlikust põhimõttest, ja seab töötutoetuse saaja vallasandiga samale pulgale.

Just selline suhtumine on peamine põhjus, miks vaesus materiaalses mõttes on seotud sageli ka madala sotsiaalse kapitaliga, vähesema koostöövõime ja eneseusaldusega. Ka on täheleandatud, et vaesusel on omadus sotsiaalset kapitali veelgi vähendada, kuna paljud suhtlusvõimalused kaasaegses ühiskonnas on küllaltki kulukad. See puudutab nii sporti kui vaba aja veetmist, samuti tööga seotud kollektiivseid töövälise aja veetmise viise, aga ka suhtlust omaenda sõprus- ja perekonnas. Teame ju kõik, kuidas näiteks sõpradele kingituse tegemise või kostitamise jaoks raha puudumine halvab nii koolilaste kui eakate lähisuhteid. Samas on riiklikul tasandil vaesuse probleemist rääkides liigagi sageli saanud vaid materiaalse toimetuleku küsimus. Uuringud kinnitavad aga, et mõnede riskirühmade puhul, eriti noorte ja laste, aga samuti oma sotsiaalse staatuse järsku langust üle elavate töötute puhul on moraalne ja sotsiaalne toimetulek vaesusega esiplaanil.

Jõukate ja vaeste sotsiaalne kapital

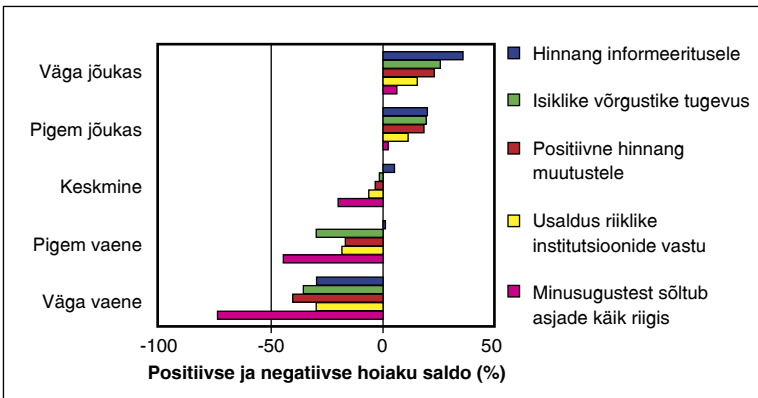
Vaesuse stereotüüpiseerimine ja moraalne halvustamine ei vähene, kuni meie avalikus ruumis domineerib ainult edukate enesekindel hääl. Meedias ilmunud lood vaesusesse ja tööpuudusesse sattunud peredest nõretavad küll nii mõnigi kord kaastundest, kuid nende alatoon on ka sel juhul eemaletõrjuv – jutt on „neist“, mitte kellestki „meie“ hulgast. Hoopis teist tooni võib aga kohata internetis, kus on tekkinud töötuklubide portaalid. Sealne tsenseerimata diskussioon näitab ühiskonna heidikuteks tembeldatud inimeste seas leiduvat võitlus- ja väitlusvaimu, millest avalikku meediasse jõuab vaid sajandik. Näiteks toon ära mõned välja- võtted ühest sellisest töötuklubi veebidiskussioonist¹.

...100 000 inimest on kõrvale tõugatud, nende arvel saavad teised natuke paremini hingata ja poliitikud väga hästi elada. Poliitikutest pole ju keegi töötä ega palgata, pole seda hirmugi, sest nemad on ju nii-i tublid ja vastutusest ka täiesti vabad.

...“Eestil läheb ikka hästi, oi kui hästi meil läheb, ikka paremini kui Leedul ja Lätil ja...” – selle hinnaks on 100 000 inimese inimväärselt elamata jäänud eluaasta ja varsti teine aasta ja siis kolmas ja keegi ei tea kui kaua veel, sest selge on, et kui need 100 000 edasi vaikivad ja ei ühine, siis muutusi ei tule nende jaoks veel niipea.

... ega ma enda pärast kurdagi, olen siiani osanud ära elada ja ma arvan, et näljaturma mina ei sure. Aga kui oled rohkem mõelnud, siis oskad rohkem tahta ja ma tahaksingi oma riigilt veel midagi, mis võimaldaks olla, nagu laulus öeldakse, uhke ja rahul, et elad Eestis. Eneseväärikuse säilimist võimaldavat elu, eneseteostust võimaldavat elu.

Eneseteostust võimaldava elu üheks kõige olulisemaks eelduseks on tunne, et sinu elu pole tühine, et sinu mõtted ja soovid lähevad kellelegi korda ja aitavad midagi muuta. Kuivõrd tunnevad need inimesed, kes on sattunud ühiskonna varjupoolele, positiivset sidet sotsiaalse keskkonnaga ja on veendunud, et neist sõltub asjade käik ühiskonnas? Meie uuringute andmed näitavad, et informeeritus, usalduslikkus, positiivne suhtumine ümbritsevasse, usk sellesse, et sa suudad oma ümbruses toimuvat mõjutada, väheneb koos materiaalse kindlustatusega (vt joonis 1).

Joonis 1. Jõukate ja vaeste sotsiaalse kapitali võrdlus (indeksite väärtused)

Allikas: TÜ AKI küsitlus Mina Maa-ilm Meedia 2008

Nagu jooniselt näha, on Eestile iseloomulik ka keskmise sissetulekuga kihi kaldumine pigem vaesematele kui jõukamatele omase elutunnetuse suunas. Samas ei sobi demokraatliku ühiskonna põhimõtetega kokku nii suur kontrast vaeste ja jõukate ühiskonnaliikmete sotsiaalses kapitalis. Tähendab see ju ühiskonna madalat sidusust, küllalt suures inimgrupis levinud passiivsust ning negatiivset hoiakut nii enda kui oma ümbruse suhtes. On mugav

¹ vt <http://naistekas.delfi.ee/foorum/read.php?f=69&i=205933&t=205933>

loota, et see olukord laheneb iseenesest ühiskonna rikkuse üldise kasvuga. Kuid ka siis püsib suhteline vaesus ja on karta, et jäävad kehtima eespool nimetatud stereotüübid ja tõrjuvad hoiakud nende suhtes, kes eduredelil allapoole libisevad. Kuidas kujundada ka vähem jõukatel positiivne sotsiaalse kuuluvuse tunne, mis on eneseväärikuse oluline eeldus? Milline saab siin olla hariduse osa, mis on sotsiaaltöö roll, millist tähendust omab avalikkus ja meedia?

Kolme tüüpi sidusus

Sotsiaalse kapitali teoorias eristatakse kolme tüüpi sidusust: omataoliste ühtekuuluvusel (ingl. k. *bonding*), horisontaalsete seoste loomisel funktsionaalselt erinevate samatasemeliste koosluste vahel (*linking*) ning ühiskonna hierarhias erineva sotsiaalse positsiooniga inimeste või rühmade omavaheliste kootöösuhete loomisel (*bridging*). Esimese näiteks oleks töötuklubide tegevus, teist esindaks töötuklubide ja teiste mitteformaalsete ühenduste, näiteks vabahariduskeskuste koostöö, kolmas aga võiks tähendada töötuklubide kaasamist poliitikute või ametnike poolt mingite projektide või programmide elluviimisesse. Tööpuudusest tingitud vaesusega võitlemisel on kõigil neil sidemetel oluline väärtus, sest nad aitavad töötutel leida sotsiaalset tugivõrgustikku, muutuda ühiskonnas kuuldavaks ja nähtavaks ning leida ka konkreetseid seadusandlikke ja majanduslikke lahendusi vaesusriski maandamiseks.

Kõige kergemini tekib teatavasti ühtekuuluvus ja koostöö omasuguste vahel, mis on aluseks erinevate huvigruppide tekkele ja annab kindlasti üksikisikule juurde nii tegutsemisjulgust kui kuuluvustunnet. Kuid sellel on ka negatiivne külg, sest omasuguste koondumine kätkeb alati eristumist nendest, kes on teistsugused. Toetudes grupisisesele ühtsustundele, võib selline sotsiaalne kooslus küll aidata oma liikmeid, kuid samas suurendada sotsiaalset, kultuurilist või poliitilist vastandumist gruppide vahel. Seetõttu on ühiskonnas tõrjutud rühmade sotsiaalse kapitali suurendamiseks ilmingimata vaja koostööd erineva kultuuri, huvide, sotsiaalse tausta ja ametipositsiooniga inimeste vahel. Siinkohal viitaksin hariduses käivatele vaidlustele eliitkoolide rolli või gümnaasiumide ja kutsekoolide vaheliste barjääride murdmise üle: kujunevad ju nimelt haridussüsteemis lõhed erineva ettevalmistuse ja karjääri võimalustega ühiskonnarühmade vahel. Mida varajasem ja ühemõttelisem on laste klassifitseerimine rohkem ja vähem edukateks, „eliidiks“ ja „luuseriteks“, seda raskem on niiviisi tekitatud sotsiaalseid kuristikke hiljem ületada. Samas on ühtluskooli ja elukestva õppe näol kujunenud võimas hariduslik ühiskonna sidususe tõstmise mehhanism, mida Eestis veel sihipäraselt ei kasutata. Kuid väga edukad on sidususe suurendamisel ka vabahariduslikud ühendused, naabrusvõrgustikud, kodukandiliikumine, rahvakultuuri harrastamine ja muu ühistegevus, mis oma tegevuses hindavad inimeste sotsiaalset ja kultuurilist mitmekesisust kui positiivset võimalust ning lähtuvad erineva sotsiaalse taustaga inimesi ühendavatest, mitte lahutavatest ja vastandavatest väärtustest. Sellisena on läbi ajaloo toiminud kirik, mis ligimesearmastust rõhutades on ju tänapäevalgi säilitanud olulise rolli vaestele, tõrjututele ja õnnetutele eneseväärikuse ja toe pakkujana. Tänapäeval mängivad sama rolli tihti alternatiivsed liikumised ja ühendused või isegi meedia, mis pakub nii sotsiaalvõrgustike näol kui ka ühiskonna mitmehäälsuse ja maailma kultuurilise mitmekesisuse kajastamise kaudu võimalust olla solidaarne erinevate väärtustega ja teistsugust elu elavate inimestega.

Kaasamine

Ühiskondlikult positsioonilt ja poliitiliselt mõjukuselt erinevate rühmade vahel praktilise koostöö saavutamise vahendina on järjest laiemalt kasutusel nn kaasamine. Erinevalt spontaansast osalemisest võrgustikes ja liikumistes, mille põhiline väärtus seisneb kuuluvustunde ja koostööl põhineva eluviisi viljelemises, on kaasamine alati seotud kindlate eesmärkidega. Kui võrgustikud on horisontaalsed ja neis tekkiv sotsiaalne kapital tekib vastastikuse vajalikkuse tunnetamise ning partnerluse tulemusena, siis kaasamine on pigem ühesuunaline, ülalt-alla toimiv ja ratsionaalne protsess, milles aktiivsem pool otsib oma eesmärkide

saavutamiseks tuge ja lisaressurssi neilt, kes omavad antud probleemi lahendamise jaoks vajalikku ressursi (mitte ainult materiaalsel, vaid pigem just sotsiaalsel ja tunnetuslikku). Oluliseks kaasamise motiveerijaks on vajadus otsustajate legitiimsuse ning tagasiside järele. Samas on kaasatavatel võimalus olla osaline otsuste ettevalmistamises, nende sisulises arutamises ning ka hilisemas täitmise järelvalves, mis on võimas vahend kaasatud grupi enesehinnangu ja positsiooni tõstmisel. Seeläbi kujunev partnerlus algselt ebavõrdse positsiooniga rühmade vahel võimaldab kaasataval muutuda mingi poliitika objektist selle subjektiks, „omanikuks“. Seetõttu on kaasamisel tugev sotsiaalselt nõrgemate rühmade võimestamise (ingl. k *empowerment*) efekt.

Sellise positiivse efekti saavutamiseks nõrgemate rühmade (vaeste, töötute, erivajadustega inimeste, vähemuste, eakate jne) võimestajana peab kaasamisprotsess mitte ainult vastama „heale kaasamistavale“, vaid olema eriti tundlik kaasatavate rühmade sotsiaalse ja kultuurilise identiteedi ja väärtuste suhtes. Eduka kaasamisprotsessi algatajad ei saa kaasatavat rühma või ühendust käsitleda vaid vahendina oma eesmärkide saavutamiseks, sest selline instrumentaalne lähenemine viib paratamatult võõrandumise suurenemisele. Kui aga õnnestub jõuda ühendavate väärtuste äratundmiseni ning sellele toetudes sisulise koostöö saavutamiseni ühise eesmärgi nimel, mis ühendab erineva sotsiaalse taustaga rühmade liikmeid, on kaasamisel peale konkreetse kasu ka pikem sotsiaalne efekt.

Sotsiaaltöötaja roll

Sotsiaaltöötaja on kirjeldatud protsessides nii kaasamise korraldaja, erinevate elumaailmade vahendaja ja „tõlgi“ kui ka sotsiaalsete ja psühholoogiliste probleemide eksperdi rollis, kes peab täpselt tajuma probleemide sisu eri osapooltele ning suutma nii tavainimesele kui ajakirjanikele, õpetajatele, juristidele või poliitikutele teha selgeks sotsiaalsete riskirühmade elunägemise, et tõsta need ühiskonnas sageli alahinnatud rühmad avalikkuse ja otsustajate silmis väärtustatud ja mõistetava partneri tasemele. Seega on sotsiaaltöötaja korruga nii kaasatava kui ka kaasaja rollis. On piisavalt kahetsusväärseid juhtumeid, kus seda rolli on alahinnatud ning vastu võetud tehniliselt õigeid, kuid sotsiaalselt ebakompetentseid otsuseid. Need on hiljem kaasa toonud tõsisid pahameelt, arusaamatust ja konflikte, mida oleks saanud vältida, rakendades paremini sotsiaaltöötajate erialaseid kogemusi ning kaasates riskirühmi probleemide täpseks kaardistamiseks ja ebaõnnestumiste ennetamiseks. Selliseid ebaõnnestumisi on nii töötutele suunatud tegevustes, sotsiaalabi korralduses, eakate ja puuetega inimeste probleemidega tegelemises.

Sotsiaaltöötaja on see avaliku võimu esindaja, kes kõige paremini tunneb vaesuse tegelikku mitmepalgelist nägu ning oskab ära tunda selle eriti pikaajalise mõjuga ohtusid erinevatele rühmadele: lastele, vanuritele, üksikvanematele, töötutele ja nende peredele, üliõpilastele, narkosõltlastele, Võru- ja Virumaale, eestlastele ja venelastele. Ühiskonnas tõusnud aruteludes vaesuse põhjuste, tagajärgede ning lahendusvõimaluste üle peaks sotsiaaltöötajate hääl kõlama senisest palju tugevamini, et kummutada levinud stereotüüpe vaestest kui asotsiaalidest ja luuseritest. Vaesusega võitlemiseks on vaja sotsiaaltöötajate ühisrinnet õpetajate, ajakirjanike, psühholoogide, sotsioloogide, ökonomistide ja juristidega. Sotsiaaltöötajate koostöös nende kodanikuühendustega, kes esindavad igapäevaselt toimetulekuraskustega võitlevaid inimesi, on võimalik välja töötada kogu sotsiaalabi ja hoolekandesüsteemi efektiivsust suurendav pakett, mis senisest enam suudaks vähendada laste ja eakate, puuetega inimeste ja töötute perede vaesusriske, suurendamata seejuures inimväärikust alandavat bürokraatiat.

Sotsiaalne ebavõrdsus ja põlvkondadevaheline mobiilsus

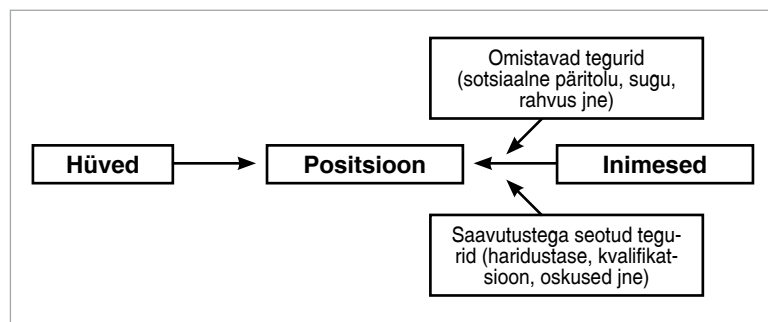
Ellu Saar

*Tallinna Ülikooli rahvusvaheliste ja sotsiaaluuringute instituut
sotsioloog, professor*

Artiklis analüüsitakse tuludejaotust Eestis ning sotsiaalse ebavõrdsuse mõjusid ühiskonnale. Samuti vaadeldakse põlvkondadevahelist mobiilsust ehk seda, kuidas järgmisel põlvkonnal on võimalik võrreldes oma vanematega oma elujärje parandada.

Sotsiaalne ebavõrdsus tekib kahe protsessi tulemina. Esiteks seatakse vastavusse sotsiaalsed positsioonid ja teatud hüved (näiteks sissetulek, prestiiž jne); teiseks toimub inimeste paigutamine neile positsioonidele (vt joonis 1). Inimeste paigutamist erinevaid hüvesid tagavatele positsioonidele võivad mõjutada nii tegurid, mida sotsioloogid nimetavad omistavateks, st sellisteks, mis ei sõltu inimesest endast (näiteks sotsiaalne päritolu, sugu, rahvus) kui ka nn saavutustega seotud tegurid, st kõik see, mida inimene ise saab mõjutada (vt Grusky 2001). Põlvkondadevahelise mobiilsuse korral uuritakse just esimest protsessi, sest analüüsitakse, kuidas sotsiaalne päritolu mõjutab inimese sotsiaalset seisundit.

Lähtudes neist kahest protsessist, võib eristada eri tüüpi ühiskondi. Esiteks ühiskonnad, kus hüved on suhteliselt võrdselt jagunenud erinevate positsioonide vahel ehk teisisõnu sotsiaalse ebavõrdsuse ulatus on väike ja põlvkondadevaheline mobiilsus suur, st ebavõrdsus juurdepääsul erinevatele positsioonidele on väike. Teiseks ühiskonnad, kus sotsiaalse ebavõrdsuse ulatus on väike, aga ebavõrdsus juurdepääsul positsioonidele on suur. Kolmandaks ühiskonnad, kus ebavõrdsus on küll suur, kuid samas on sotsiaalse mobiilsuse ulatus kõrge. Neljandaks ühiskonnad, kus ebavõrdsus on suur ja ka erinevatele positsioonidele juurdepääs on piiratud. Ilmselt on just viimast tüüpi ühiskondades tegemist suurima sotsiaalse ebavõrdsusega, sest kaks eespool nimetatud protsessi võimendavad teineteist.

Joonis 1. Sotsiaalse ebavõrdsuse kujunemine

Tulujaotuse ebavõrdsus

Eesti paistab Ida- ja Kesk-Euroopa postsotsialistlike riikide seas silma sellega, et meil ei peetud prioriteediks kiirete ja kardinaalsete muutustega kaasnevate sotsiaalsete riskide maandamist. Vastavalt valitsevale parempoolsele ideoloogiale seati esiplaanile majanduskasv ja ettevõtlusvabadus. Tagajärjeks oli tulujaotuse ebavõrdsuse suur kasv (vt Saar 2004). 1990. aastate lõpuks kujunes välja selgepiiriline vertikaalne kihistumine (Trumm 2010). Kuigi 2007. aastaks oli majanduskasvu, sissetulekute suurenemise ja tööturu olukorra paranemise tulemusena tulujaotus mõnevõrra ühtlustunud, võib väita inimarengu aruandes 2009 avaldatud andmetele tuginedes, et Eesti kuulub pigem nende Euroopa riikide hulka, kus tulujaotus on suhteliselt ebavõrdne: kui näiteks Soomes saab vaesem kümnendik 4% ja rikkam kümnendik 22,6% kogutulust, siis Eesti vastavad näitajad on 2,7% ja 27,7%, mis on võrreldavad Lõuna-Euroopa omadega (*Human Development Report* 2009).

Siiski ei ole ebavõrdsuse analüüs eesmärk omaette, tähtis on, millised on selle tagajärjed ühiskonnale. Uuringud on näidanud, et suur ebavõrdsus tulujaotuses toob kaasa mitmeid sotsiaalseid tagajärgi (näiteks laste suremuse suurenemine, suurem vägivallaga seotud kuritegude hulk, mitmete institutsioonide korrumpatsioon, sotsiaalse turvalisuse ja poliitilise stabiilsuse vähenemine jne). Osa uurijaid on leidnud, et ebavõrdsuse suurenemisega kaasneb majandusarengu pidurdumine (Alesina ja Rodrik 1994). Suurema ebavõrdsuse korral on rohkem raha koondunud hierarhias kõrgemal positsioonil oleva grupi kätte, kes ühtlasi poliitilisi parteisid rahastades suurendab oma mõjuvõimu poliitikutele. Seetõttu aga koguneb vähem raha majandusse ja majanduskasv pidurdub. Viimastel aastatel on ilmunud mitmeid töid, kus vaadeldakse, kuidas sotsiaalne ebavõrdsus mõjutab ühiskonna sidusust ning leitud, et egalitaarsematele ühiskondadele on omane suurem sidususe (Wilkinson 1996; O'Connell 2003). Sellistes ühiskondades on inimesed rahulolevamad, nad usaldavad rohkem üksteist ja erinevaid institutsioone.

Põlvkondadevaheline sotsiaalne mobiilsus ja haridus

Põlvkondadevahelise mobiilsuse all mõistetakse protsessi, kus järgmine põlvkond hõlmab võrreldes vanematega sotsiaalse hierarhia astmel kõrgema või madalama positsiooni. Nii põlvkondadevahelise kui -sisese mobiilsuse (millisele tasemele jõuab indiviid eluea jooksul sotsiaalses hierarhias) ulatust on peetud üheks ühiskonna avatuse näitajaks (Breen 2004 jt). Selgitamaks, kas ja kuidas avatud on ühiskond, tuleb otsida vastust küsimusele, kuidas sõltub isiku sotsiaalne seisund temast endast (saavutatud haridustasemest) ja kuidas on see talle omistatud sõltuvalt tema päritolust. Samas mõjutab sotsiaalne päritolu ka indiviidi sotsiaalset seisundit omandatava haridustaseme kaudu.

Liberaalsel lähenemisel põhineva meritokraatia teooria kohaselt peaks hariduse ekspansioon kahandama päritolu mõju haridusele ja seega suurendama haridusvõimaluste võrdsust (Bell 1972). Samas peaks suurendama hariduse mõju omandatavale sotsiaalsele positsioonile, kuna sotsiaalne valik peaks üha enam põhinema inimese enda poolt saavutatul, eeskätt omandatud kvalifikatsioonil. Päritolu mõju sotsiaalsele positsioonile peaks aitama vähendada just haridus. Suurem hariduslike võimaluste võrdsus tooks omakorda kaasa päritolu mõju vähenemise indiviidi sotsiaalsele positsioonile. Uuringud on aga näidanud, et erinevused on riigiti suured ning hariduse ekspansiooni mõju hariduslike võimaluste võrdsustumisele ei ole nii ühene (vt Breen ja Jonsson 2007).

Sotsiaalse mobiilsuse ulatus ja hariduse roll

Eestis on põlvkondadevahelist mobiilsust ja koos sellega ebavõrdsuse edasikandumist vanematelt lastele uuritud suhteliselt vähe, sest senini puudusid andmed, mille alusel oleks olnud

võimalik võrrelda eri kohorte¹. Edasises analüüsis keskendume 90ndatel ja selle sajandi alguses kolmekümnendatesse eluaastatesse jõudnud kohordi sotsiaalse mobiilsuse analüüsile teiste sünnikohortide taustal². Põlvkondade sotsiaalse seisundi võrdlemisel on aluseks võetud kohortide seisund 30-aastaselt ja nende vanemate seisund ajal, kui vastaja oli teismeline (12–16-aastane).

Tabeli 1 andmed näitavad mobiilsuse ulatust ja mobiilsuse suunda eri kohortidel. Meeste puhul on täheldatav mobiilsuse oluline vähenemine ja seda eelkõige kahe noorema kohordi puhul. Sealjuures on kahanenud just tõusev mobiilsus: selline mobiilsus, mille korral poeg on võrreldes isaga liikunud sotsiaalses hierarhias ülespoole. Naiste puhul ei ole mobiilsus tervikuna vähenenud, kuid on muutunud selle iseloom: koos tõusva mobiilsuse kahanemisega on toimunud märgatav langeva mobiilsuse suurenemine, st selline mobiilsus, kus tütar liigub hierarhias võrreldes emaga allapoole.

Tabel 1. Eri sünnikohortide mobiilsuse ulatus, %

	Sünnikohort			
	1930–39	1940–49	1950–59	1960–74
Mehed				
mobiilsus tervikuna	74	67	53	51
horisontaalne	16	12	8	14
tõusev	42	43	28	23
langev	16	12	18	15
Naised				
mobiilsus tervikuna	79	83	79	76
horisontaalne	16	16	25	24
tõusev	57	60	42	33
langev	6	7	12	19

Allikas: autori arvutused Eesti sotsiaaluuringu 2004 ja 2005 baasil

Esitletud analüüs peegeldab mobiilsuse üldist ulatust, mis „peidab“ endas ka nn struktuurset mobiilsust³ ehk struktuurimuutusi. Suurte struktuursete muutuste perioodil on ka mobiilsuse ulatus suurem. Seega on nende näitajate baasil raske hinnata, kuivõrd erinevad sotsiaalse päritoluga inimeste võimalused. Seetõttu eristatakse analüüsis tavaliselt nn suhtelist mobiilsust, mis peaks peegeldama just mobiilsusvõimaluste erinevusi⁴.

Edasine analüüs näitas, et 1990. aastatel vähenes eelkõige meeste puhul põlvkondade-vaeline sotsiaalne mobiilsus ning oluliselt suurenes päritolu mõju isiku sotsiaalsele seisundile.

¹ Varem on analüüsitud ja võrreldud kahte keskhariduse omandanud kohorti: 1966. aastal ja 1983. aastal keskhariduse omandanud (vt näiteks Roosmaa ja Täht 2001; Helemäe jt 2000; Titma 2003). Siiski tuleb arvestada, et need kohordid moodustasid vaid osa vastavast sünnikohordist ja seetõttu ei võimalda teha järeldusi kogu ühiskonna kohta.

² Kasutatud on Eesti Statistikaameti poolt läbi viidud Eesti sotsiaaluuringu andmeid.

³ Struktuurse mobiilsuse puhul muutub inimese seisund seetõttu, et seoses ühiskonnas toimuvate muutustega lakkavad teatud ühiskonnakihid olemast ja tekivad uued kihid või toimub mõne senise kihilaiendatud taastootmine ja teiste osakaalu vähenemine. Pärast majanduse muutumist võib struktuurne mobiilsus tuleneda ka poliitilistest teguritest (Teise maailmasõja järel toimunud omanikeklassi likvideerimine). Seetõttu on lastel juba objektiivselt raske käia vanemate jälgedes.

⁴ Selleks kasutatakse loglineaarset analüüsi, mis põhineb riskisuhetel (vt näiteks Marshall jt 1997).

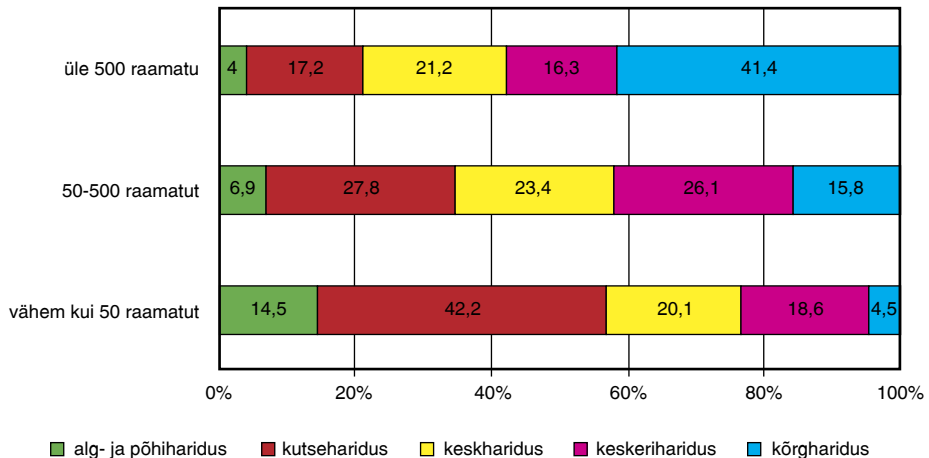
Naiste seas olid muutused väiksemad. Samas ei toimunud 1990. aastatel võrreldes seitsme- ja kaheksakümnendatega ka päritolu mõju vähenemist naiste sotsiaalsele seisundile. Põlvkondadevahelise sotsiaalse mobiilsuse ulatuse kahanemist 1990. aastatel on näidanud ka uuringud teistes endistes sotsialismimaades (näiteks Ungaris, Venemaal jm) (vt Gerber ja Hout 2004; Bukodi ja Goldthorpe 2009).

Kui uuritakse ebavõrdsuse edasikandumist põlvest põlve, peetakse oluliseks uurida ka selle edasikandumist soodustavaid või pärssivaid mehhanisme. Üheks selliseks on hariduse mõju. Eesti puhul ei näita analüüs, et 1990. aastatel toimunud (kõrg)hariduse ekspansioon oleks kaasa toonud hariduslike võimaluste võrdsustumise.

Sotsiaalse päritolu mõju omandatud haridusele on oluliselt suurenenud ning taas kord on mõju suurenemine täheldatav eelkõige meeste puhul, kuigi väikesed muutused on toimunud ka naiste hulgas, ja samuti suurenemise suunas. Ilmselt on soospetsiifiliste ajaliste muutuste taga eelkõige sooline segregatsioon haridussüsteemis, st asjaolu, et kutsehariduses on ülekaalus noormehed ja keskkoolides neid. Ilmselt tõi just sotsiaalse päritolu mõju suurenemine omandatud haridusele kaasa põlvkondadevahelise sotsiaalse mobiilsuse vähenemise.

Perekonna ressursid ja hariduse omandamine

Ebavõrdsuse edasikandumisel põlvest põlve peetakse oluliseks uurida ka mehhanisme ja ressursse, mis aitavad sellele edasikandumisele kaasa. Eelkõige on käsitletud kultuuriliste ja majanduslike ressursside rolli. Üheks pere käsutuses olevate kultuuriliste ressursside näitajaks peetakse raamatute arvu lapsepõlvkodus. Joonise 2 andmed näitavad, et neil ressurssidel on oluline mõju hariduse omandamisele. Kui noortest, kelle lapsepõlvkodus oli alla 50 raamatu, jõudis kõrghariduseni vaid 4,5%, siis oluliselt paremini kultuuriliste ressurssidega varustatud perede laste seas oli vastav näitaja üle üheksa korra kõrgem. Eri sünnikohortide võrdlus näitas, et perekonna kultuurilise ressursi olemasolu on muutunud hariduse omandamisel aina olulisemaks.

Joonis 2. Omandatud haridustase ja raamatute arv lapsepõlvkodus, sünnikohort 1960–74 Allikas: autori arvutused Eesti sotsiaaluuringu 2004 ja 2005 baasil

Lapsepõlvkodu majanduslikul olukorral näib olevat mõnevõrra nõrgem mõju noorte haridustasemele. Pigem erinevad teistest need, kelle peres on regulaarselt olnud majanduslikke

raskusi: nendest noortest on kõrghariduse omandanud vaid 5,6%. Erinevate sünnikohortide võrdluses on pere majanduslike võimaluste mõju noorte haridustasemele natuke suurenenud. (Autori arvutused Eesti sotsiaaluuringu 2004 ja 2005 baasil)

Lõpetuseks

Samavõrra olulised mobiilsusvõimaluste kõrval on ka inimeste elu kõige otsesemalt mõjutavate muude võimaluste (näiteks sissetulek, kultuurilised ressursid jne) jagunemine ja sellest tulenev ebavõrdsus. Mobiilsusvõimalustele avaldab tugevat mõju saadav haridus. Eri riikide võrdlus on näidanud, et riigid on kasutanud väga erinevaid haridusvõimaluste võrdsustamise strateegiaid. Näiteks USA-s on eelkõige suurendatud hariduse omandamise võimalusi lootuses, et see toob kaasa ka võimaluste võrdsustumise. Põhjamaad on aga kasutanud hoopis teistsugust strateegiat, suurendades starditingimuste võrdsust ja parandades ebasoodsamas olukorras laste hariduse omandamise võimalusi (Hout ja Dohan 1996). Põhjamaade heaoluühiskondades on sotsiaalse päritolu nõrgema mõju ja suurema põlvkondadevahelise sotsiaalse mobiilsuse üheks oluliseks teguriks peetud universaalset ja kvaliteedilt ühtlast eelkooliealiste ettevalmistuse süsteemi, kuna just see on aidanud kaasa erineva sotsiaalse päritoluga laste starditingimuste võrdsustumisele (Esping-Andersen 2006). Eesti strateegia näib olevat lähedane USA omale. Paraku ei ole üksnes hariduse ekspansioon aidanud võrdsustada erineva päritoluga noorte hariduse omandamise ja ka sotsiaalse mobiilsuse võimalusi. Pigem on hariduse puhul täheldatav sotsiaalsete erinevuste taastootmisele viitavate tendentside süvenemine.

Mitmed autorid on osutanud ka sellele, et Eestis toimub hariduslik kihistumine aina varasemas eas, sest on tekkinud konkurents erinevate lasteaeade vahel ning suurenenud lõhe eliit- ja tavalasteaias ning kodus kasvanud laste vahel (Loogma, 1998). Seega peaks Eesti ühiskonna avatumaks muutumiseks püüdma lähendada erineva sotsiaalse päritoluga noorte hariduse omandamise võimalusi võimalikult varases eas.

Niisiis on Eestis tegemist pigem sellist tüüpi ühiskonnaga, kus nii positsioonide ebavõrdsus on suur kui ka positsioonidele juurdepääs on suhteliselt piiratud. Mobiilsusvõimaluste võrdsustumine ei saa ilmselt toimuda ilma sissetulekute ebavõrdsuse vähenemiseta. Ideaalina ei ole võimalik kujutada ka sellist ühiskonda, kus laste sotsiaalne seisund oleks täiesti sõltumatu nende vanemate omast, st kõik lapsed liiguvad vanematest erinevatesse sotsiaalsetesse gruppidesse (Swift 2004). Seetõttu ei pruugi suundumus põlvkondadevahelise sotsiaalse mobiilsuse vähenemisele olla iseenesest halb, kuid seda vaid juhul, kui vertikaalsete nišsidega kaasnev varanduslik ebavõrdsus oleks väiksem. Paraku kõneleb ka Eesti madal põlvkonnasisene mobiilsus ametiredeli hierarhia suletusest (vt Helemäe 2010).

Viidatud allikad

Alesina, A. Rodrik, D. (1994). Distributive politics and economic growth. *Quarterly Journal of Economics* 109, 465–490.

Bell, D. (1972). On Meritocracy and Equality. *The Public Interest* 29, 29–68.

Breen, J. (ed.) (2004). *Social Mobility in Europe*. Oxford: Oxford University Press.

Bukodi, E. Goldthorpe, J. (2008). Market versus meritocracy: Hungary as a critical case. Seminar presentation at Nuffield College, University of Oxford.

Esping-Andersen, G. (2006). Social Inheritance and Equal Opportunity Policies. In: Lauder, H., Brown, P., Dillabough, J.-A. Halsey, A.H. (eds.) *Education, Globalization & Social Change*. Oxford University Press, 398–407.

Gerber, T.P., Hout, M. (2004). Tightening up: declining class mobility during Russia's Market Transition. *American Sociological Review* 69, 677–703.

- Grusky, D.B.** (2001). The Past, Present, and Future of Social Inequality. In: Grusky, D.B. (ed.) *Social Stratification: Class, Race, and Gender in Sociological Perspective*. Boulder: Westview.
- Helemäe, J.** (2010). Põlvkonnasisene sotsiaalne mobiilsus. Teoses: Lauristin, M. (toim.) *Eesti Inimarengu Aruanne 2009*, 84–88.
- Helemäe, J., Saar, E., Vöörmann, R.** (2000). Kas haridusse tasus investeerida. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus.
- Human Development Report 2009*. New York: UNDP.
- Loogma, K.** (1998). Kas haridussüsteem integreerib või murendab ühiskonda. *Eesti Inimarengu Aruanne 1998*. Tallinn: ÜRO Arenguprogramm, 17–24.
- Marshall, G., Swift, A., Roberts, S.** (1997). *Against the Odds? Social Class and Social Justice in Industrial Societies?* Oxford: Clarendon Press.
- O'Connell, M.** (2003). Anti 'Social Capital'. Civic Values versus Economic Equality in the EU. *European Sociological Review* 19, 241–248.
- Roosma, K., Täht, K.** (2001). Sõjajärgse põlvkonna sotsiaalne mobiilsus. Kogumikus: Titma, M. (toim.) Sõjajärgse põlvkonna elutee ja seda kujundanud faktorid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Saar, E.** (2004). Majandusareng ja/ või ühiskonna areng? *Sotsiaaltöö* 1, 3–6.
- Swift, A.** (2004). Would Perfect Mobility be Perfect? *European Sociological Review* 20, 1–11.
- Titma, M., Tuma, N.B., Roosma, K.** (2003). Education as a Factor in Intergenerational Mobility in Soviet Society. *European Sociological Review* 19, 281–297.
- Trumm, A.** (2010). Vaesus Eesti sotsiaal-majandusliku olukorra taustal. Kogumikus: Kutsar, D. (toim.) *Vaesus Eestis*. Tallinn: ESA, 54–59.
- Wilkinson, R.G.** (1996). *Unhealthy Societies: The Afflictions of Inequality*. London: Routledge.

Anu Leppiman kaitses doktorikraadi Eestis ja Soomes

Tallinna Tehnikaülikooli ärikorralduse instituudi dotsent Anu Leppiman on koostanud doktoriväitekirja teemal „Argielamusi: Laagri- ja elamuspõhine argipäevade pereteenus sotsiaalse kogemuse tootjana“, juhendajateks Anneli Pohjola (sotsiaalteaduste doktor, Lapi Ülikooli sotsiaaltöö professor), Soili Keskinen (psühholoogiadoktor, Turu Ülikooli kasvatusteaduste professor, töö- ja organisatsioonipsühholoogia dotsent) ja Taimi Tulva (sotsiaalteaduste doktor, Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö professor).

Tallinna ja Lapi ülikoolide esimene rahvusvaheline sotsiaalteaduste kaksikkaitmine sotsiaaltöö erialal toimus k.a 18. juunil Lapi Ülikoolis Rovaniemis (Soome) ja 3. septembril Tallinna Ülikoolis.

Eelretsenseerijad: Katja Forssén (poliitikateaduste doktor, Turu Ülikooli sotsiaaltöö professor) ja Johanna Hurtig (sotsiaalteaduste doktor, Helsingi Ülikooli dotsent).

Oponentideks olid Johanna Hurtig (sotsiaalteaduste doktor, Helsingi Ülikooli dotsent) ja Leeni Hansson (filosoofiadoktor, Tallinna Ülikooli vanemteadur).

Õnnitleme vastset doktorit ja soovime uusi teadussaavutusi ja eduelamusi töös tudengitega!

Taimi Tulva

Foto: Niina Huuskonen, Lapi Ülikool

Rahastamine pole ainult raha, vaid ka väärtuste küsimus

Anu Toots

Tallinna Ülikooli riigiteaduste instituut, professor

Riigi iga finantsotsustus kannab endas väärtushinnanguid, mis avaldavad mitmesugust mõju inimeste käitumisele ja sotsiaalsetele suhetele. Selles artiklis vaadeldakse väärtusi ja rahaeraldise koos, lähtudes tõsiasjast, et maksu- ja sotsiaalkaitsepoliitika ning väärtused on omavahel seotud.

Riigi raha ja eelarve temaatika on olnud Eesti avalikes aruteludes viimastel aastatel üks kandvamatest. Selle põhjal hinnatakse valitsemise ja riigi arengu edukust, nn eelarvepositatsioon on muutunud Eesti võrdlemisel teiste riikidega peamiseks mõõdikuks. Fiskaalsest aspektist näeb Eesti igati tubli välja. Üldiselt räägitakse Eesti riigivalitsemises rahast ja maksumusest palju rohkem kui väärtustest. Viimased muudatused sotsiaalpoliitikas (pensionide kojukande kaotamine, digiresepti juurutamine) ja pensioniea tõstmine on ajendatud just raha, täpsemalt rahalise kokkuhoiu loogikast.

Tõsi, arutelu väärtuste kohast ja rollist Eesti ühiskonnas on samuti hoogustunud. Tuntakse muret ühiskonnas puudumise, aga ka sotsiaalsete väärtuste nõrkuse pärast. Olukorra parandamiseks võeti aasta tagasi vastu koguni riiklik programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013“. Paraku on vähe lootust, et ülirange fiskaalpoliitika ja väärtuste arendamise viisaastak viiks meid lähemale riikidele, mis juhivad inimarengu pingerida. Probleem on selles, et meil on arutelu rahast ja väärtustest üksteisest eraldatud, need mõisted justkui ei sobiks kokku. Mõnikord kuulutatakse rahvale otsesõnu, et õnn ei ole rahas. Üheski Eesti maksupoliitika dokumendis ei mainita *õiglust* kui maksustamise eesmärki (Võrk, Kaarna 2010). Riiklik programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013“ ei tee aga juttu *rahast*. Programmi sihtrühmaks on ainult lapsed, ja selle tegevus ei välju haridus- ja teadusministeriumi valitsemisalast (HTM 2009).

Niisugune lõhestatus võib kujuneda ühiskonna arengule ohtlikuks. Esiteks, väärtustest lahus kaotab poliitika (nii üksikreformid kui ka laiemad reformide paketid) kodanike jaoks arusaadavuse. Poliitikat mõistmata ei saa seda ka oma käitumisega teadlikult toetada. Teiseks luuakse illusioon riigivalitsemisest kui üdini ratsionaalsest raamatupidamislikust tegevusest. Tegelikult kannab riigi iga finantsotsustus endas väärtushinnanguid, mis avaldavad mitmesugust mõju inimeste käitumisele ja sotsiaalsetele suhetele. Käesolev artikkel üritab väärtusi ja rahaeraldise vaadelda koos, lähtudes tõsiasjast, et maksu- ja sotsiaalkaitsepoliitika on väärtustega omavahel seotud. Maksustamise ja hüvitamise põhimõtted avaldavad mõju väärtustele, teisalt võivad (ja peavadki) põhiväärtused olema aluseks maksupoliitika kujundamisel.

Sotsiaalkindlustuse maksed väärtuste peeglis

Sotsiaalkindlustuse maksed on tööjoomaksud ehk teisiti öeldes – võimalus nende kogumiseks tekib siis ja ainult siis, kui inimene legaalselt palka saab. Kõrge töötus kahandab automaatselt sotsiaalkindlustuse eelarve tulusid ja suurendab sotsiaalse kaitseta inimeste hulka. Eesti sotsiaaleelarve paistab silma sellega, et paneb ülisuuri lootusi stabiilselt tugevale tööhõivele. Kogu sotsiaalkaitse eelarvest moodustavad kindlustusmaksed meil 81,5%, mis on üle kahe korra kõrgem EL vanadest liikmesriikidest.

Ajalooliselt kujunes kindlustuspõhine maksesüsteem välja tööstusühiskonna algaastatel Saksamaal (nn Bismarcki mudel). Väärtuste aspektist oli selle süsteemi eesmärk kasvatada töötajates lojaalsust oma tööandja vastu ja meenutada tööandjale tema kohustusi alluvate ees. Jagatud vastutuse rõhutamiseks oli tavaks jagada sotsiaalmaksete koormus võrdselt tööandja ja töötaja vahel. Kuna kindlustushüvitised olid otseselt seotud tööstaaziga, siis soodustas see töötajate püsimist ühes firmas või vähemalt ühes majandusharus. Lojaalsus ja korporatiivsus, mida bismarklik rahastamismudel propageerib, suurendab aga ka kartust protestida oma tööandja vastu ja isegi kartlikkust otsida meeldivamat töökohta, sest risk jääda töötuks plaanitud pikemaks ajaks ähvardab kohe sotsiaalsest kaitsest ilmajäämisega.

Aastakümneid hinnati niisugust sotsiaalpoliitika korraldust kõrgelt, kuna see sisaldas endas kolme olulist väärtust – stabiilsust, korporatiivset solidaarsust ja tööetikat. Seepärast pole

Mõneti paradoksaalselt selgub, et ükskõik kust ja kuidas maksudele läheneda, taandub võtmeprobleem alati sotsiaalsele solidaarsusele.

üllatav, et sarnaselt mitmete teiste Kesk- ja Ida-Euroopa maadega otsustas Eesti võtta sotsiaalpoliitika aluseks just kindlustuspõhimõtte. Traditsioonilistes Bismarcki süsteemi maades on aga rahastamispõhimõtted fundamentaalselt muutumas ja üldmaksud mängivad üha olulisemat osa sotsiaalpoliitika eelarves. Selle on tinginud kahesugune vajadus. Esiteks, riik kui maksukoguja peab säilitama sõbrasuhted ettevõtjatega, kellest oleneb üldine majanduslik võimsus. Seega ei saa panna üha suuremat maksukoormist tööjõule, mis Euroopas on niigi kallis. Teiseks, kaasaegne majandus nõuab tööjõu suurt liikuvust, töölisi peab olema võimalik kiirelt palgata ja (paraku küll) ka kiirelt lahti lasta. Lisaks eelistab kaasaja inimene omada rohkem vaba aega, tööturult vahepeal „ära käia“. Ainus viis teha seda niimoodi, et sotsiaalne turvalisus ühiskonna ega indiviidi tasemel ei kannataks, on rahastada teenuseid ja toetusi nendest maksudest, mis pole individuaalse tööpanusega otse seotud. Nii ongi vanades Euroopa heaoluriikides üldmaksude osa sotsiaaleelarves viimasel kümnendil tõusnud 38%ni. Eesti on käitunud aga risti vastupidi: tööandja osa sotsiaalpoliitika rahastamisel on neli protsenti tõusnud (77%lt 81%le), keskvalitsuse osa aga viis protsenti langenud (23%lt 18%le).

Kuna riigi osaluse laiendamine ja maksude tõstmine on Eesti poliitikele tabu, siis püüti rahanappust leevendada sotsiaalkaitse süsteemi vabaturumajanduslike joonte sissetoomisega. Tagasihoidliku eduga on katsetatud erameditsiini ja erahariduse pakkumisega alternatiivina riiklikele teenustele; regulaarselt õhutatakse inimesi võtma aktsionäriske pensionikindlustuses. Hiljutine seadusemuudatus, mis võimaldab pensionifondi vahetada igal aastal, kinnitab ettevõtlikkust propageeriva mõtteviisi püsimist. Kui alguses kartsid analüütikud individualistlike väärtuste vohamist, siis tänased andmed näitavad, et rahvas ei ole n-ö ve-

du võtnud. Võimalust sõlmida 3. samba pensionikindlustus või vahetada 2. samba fondi on kasutanud vähesed. 2009. a vahetas osakuid 5% liitujatest, samas eelistab enamik pärijaid (85% 2007. a, 90% 2010. a) raha väljavõtmist investeringute jätkamise asemel. Kui riik 4% sissemaksete tegemise 2010. a lõpetas, jätkas omapoolsete maksetega vaid 24,1% koguspensionilepingu omajatest (Rahandusministeerium 2010). See näitab, et bismarklikke sotsiaalse solidaarsuse väärtusi pole laias mastaabis õnnestunud vahetada friedmanlike vabaturukonkurentsi väärtuste vastu.

Võimalik, et see on üks põhjusi, miks viimasel aastal on raugenud ind propageerida erasektoril põhinevat sotsiaalkindlustust ning peamised arutelud käivad riikliku sotsiaalkindlustuse süsteemi ümber. Lubadused alandada sotsiaalmaksu määrasid on leidnud kohti enamiku parteide 2011. a valimisplatvormides. Vastupidiselt kodumaiste ekspertide (Trasberg 2010, Võrk ja Kaarna 2010) ning rahvusvaheliste organisatsioonide (OECD) soovitudele vähendatakse aga kõrge-, mitte madalapalgaliste töötajate maksustamist. Taaskord on maksuläe valiku argumendiks puhtmajanduslikud väärtused – motivatsioon rohkem teenida, Eesti kõrgem konkurentsivõime ja atraktiivsus välismaalastele. **Tähelepanuta jääb aga võimalus vähendada sotsiaalmaksu diferentseerimise abil sotsiaalset tõrjutust.** Selle võimaluse realiseerimiseks tuleks alandada makse just madalatel palkadelt, et tagasihoidlikult tasustatud töökohtade loomine poleks ettevõtjale ebaõiglaselt kulukas. Praegune ühtlaselt kõrge sotsiaalmaks kõigile töötajatele olenemata nende kvalifikatsioonist vähendab tööandjate huvi palgata vähe kvalifitseeritud ja heitunud inimesi. Töö vastuvõtmisel on just madalapalgalistel tööst saadav tulu ja selle ostujõud määravamaks teguriks kui kõrgepalgalistel, kes säilitavad oma elustandardi ka kapitalitulude (intresside, dividendide, renditulude jmt) toel. Kuigi siht „tarkade töökohtade“ loomisele on õigustatud, ei kao ka lihtsad tööd kuhugi. See pärast on maksimaalse hõive saavutamine märksa tõhusam tee jätkusuutlikkuse saavutamiseks, kui väikesearvulise tippkaadri sotsiaalmaksu leevendamine või pensioniea tõstmine, mida nõuavad tööandjad.

Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et sotsiaalkindlustuse alusprintsipiidid sisaldavad väärtusi, mis toetavad usinat ja massilist töötamist ning toetavad seeläbi ühiskonna sotsiaalset sidusust. Paraku jätab Eesti praegune sotsiaalmaksusüsteem need võimalused kasutamata. Sotsiaalkindlustuse käsitlemisel on arutelu üha rohkem kaldunud *kindlustuse* mõtestamisele, samas kui eesliide *sotsiaal-* jääb tähelepanuta. Sotsiaalkindlustus aga sellega erinebki kommerts-kindlustusest, et kogub kokku nii head kui halvad kliendid ja jagab ressursse lähtudes *sotsiaalsest õiglustest* ja kindlustatute panusest.

Tulu- ja tarbimismaksude seos sotsiaalse sidususega

Üldmaksud on see riigi valitsemisriist, millega saab varanduslikke erisusi tugevamini mõjutada kui sotsiaalkindlustusega. Ilmselt just selle ümberjaotava efekti tõttu pole julgetud meil maksumuutusi tõsiselt arutada. Siiski polnud lahvatanud majanduskriisi tõttu võimalik seda teemat enam vältida. Viimase kahe aastaga on Eestis märgatavalt tõusnud tarbimismaksude ja langenud tulu- ning varandusmaksude osatähtsus. Tarbimismaksud (aktsiisid ja käibemaks) moodustavad meil 41,3%, kapitalimaksud vaid 7,9% kõigist maksutuludest. Viimane on madalaim näitaja ELis (Võrk ja Kaarna 2010). Valitsuskoalitsiooni selgituse kohaselt on sellise poliitika taotluseks soodustada teenimist ja piirata tarbimist. See selgitus kätkeb endas aga vastakaid väärtusorientatsioone. Turumajandus on rajatud tarbimisele, sest olemasolev jõukus kasvab peamiselt käibes olles. Seega ei anna arengukiirendust olukord, kus jõukus inimeste käes lihtsalt kuhjub. Ehk polegi juhuslik fakt, et riigid, kus kapitalimaksud on madalad kuid tarbimis- ja tööjõumaksud kõrged (nt Eesti, Läti, Leedu, Ungari, Poola), kuuluvad EL vaesemate hulka.

Kõrgete tarbimismaksude teine probleem on nende regressiivne iseloom. Madala sissetulekuga inimesed, kel puudub võimalus säästa või teha tarbimisvalikuid (kas, millal ja mida osta) kannavad suhteliselt suuremat koormat. Kuna nende ostujõud on madal, siis pole nende ostlemisest laekuv raha piisav eelarvetulude suurendamiseks ka pärast tarbimismaksude tõstmist. Leibkondade olukord halveneb, riigi rahanduslik olukord tervikuna aga ei parane. Samuti on raske väikese ostujõuga inimesi kutsuda üles teadlikult tarbima (nt ostma öko-toitu, kvaliteetsemaid rõivaid või tehnikat), sest ka siin saab otsustajaks rahakoti paksus. Aktsiisi- ja käibemaksude tõstmine võib potentsiaalselt mõjutada kõrgemate tuludetsiilidega inimesi, kes oma tarbimist koomale tõmbavad (nt jätavad perre vaid ühe auto). Tulemuseks on taas oodatust väiksem maksulaekumine, mis võtab ära võimaluse sotsiaalkaitse programme täiendavalt rahastada.

Niisiis tarbimismaksude tõstmine on vähe aidanud parandada eelarve tulude seisu, ent on suurendanud sotsiaalse killustumise ja tõrjutuse ohtu. Vajadus leida lisaressursse avalike teenuste pakumiseks jääb endiselt akuutseks. Ilma tulumaksusüsteemi reformimata pole tõenäoselt võimalik seda probleemi lahendada.

Kokkuvõtteks

Maksusüsteemi stabiilsus on valitsemise usaldusväärse seisukohast oluline. Küll aga vajab maksupoliitika rekaliibreerimist ehk ühiskonna arenguvajadustega vastavusse viimist. Kuna traditsioonilised sotsiaalkindlustuse valdkonnad (tööturupoliitika, tervishoid) ei piirdu tänapäeval enam hüvitiste maksimisega, vaid pakuvad üha laiemas mahus teenuseid, ei piisa nende rahastamiseks ainult kindlustusvõtjate sissetulekust. Lisaks on ühiskonnas püsivalt suur hulk inimesi, kes pole tööturul ega oma seetõttu seost sotsiaalkindlustussüsteemiga. Just see, ja mitte vasakideoloogide nõudmised, **põhjustavad vajaduse üldmaksudest laekuvat tulu senisest rohkem üle kanda sotsiaalpoliitika rahastamiseks.** Kujunenud olukorras peavad kõik osapooled, nii ettevõtted, tööandjad kui üksikisikud, midagi loovutama. Mõneti paradoksaalselt selgub, et ükskõik kust ja kuidas maksudele läheneda, taandub võtmeprobleem alati *sotsiaalsele solidaarsusele*.

Viidatud allikad

- Rahandusministeerium** (2010). Kohustusliku kogumispensioni statistika, juuli 2010. http://files.ee.omxgroup.com/pensionikeskus/dokumendid/kogumispensioni_statistika_072010.pdf (30.08. 2010)
- Võrk, A., Kaarna, R.** (2010). Eesti maksukoormuse areng: jaotus, mõjud ja tulevikuvälk. *Praxis Poliitikaanalüüs* nr. 5.
- Haridus- ja Teadusministeerium.** (2009). Riiklik programm „Eesti ühiskonna väärtusarendus 2009–2013“. <http://www.eetika.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=539352/V%E4%E4rtusarendusprogramm.pdf> (31.08. 2010)
- Trasberg, V.** (2010). Maksukeskkond, ettevõtlus ja inimarengu võimalused. *Eesti inimarengu aruanne*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 147–151.

Naised, sünnitage, me maksame!

22. septembri Eesti Päevalehes on juttu Narva asenduskodust, kus viimasel ajal asutusse sattunud laste puhul on selle põhjuseks olnud nende elamine vaesuses. Kui lapse jaoks parim kasvukeskkond – tema kodu – on asendatud asutuse kõledusega tema pere vaesuse tõttu, siis peavad Eesti sotsiaalpoliitika ja hoolekande korraldus küll väga tõsiselt ja enesekriitiliselt peeglisse vaatama.

Julgustamaks naisi sünnitama, kulutab riik igal aastal miljardeid kroone ja nn emapalk annab paljudele tõesti teatava kindluse kuni lapse 1,5-aastaseks saamiseni. Kuid tunduvalt vähem on raha nende probleemidega tegelemiseks, mis võivad perre jõuda siis, kui lapse vanus jääb 1,5. ja 18. eluaasta vahele. Vaesus on vaid üks valus teema, millega on tihedalt seotud ka vanemate võimalus tööle minna: näiteks Tallinnas on puudu kuni 800 lasteaiakohta (Eesti Päevaleht 28.09.10).

Ülima ükskõiksuse näide on asendushoolduse ebanormaalne proportsioon asenduskodu (ligikaudu 1200 last) ja perekonnas hooldamise (ca 400 last) vahel, kusjuures asutuses kulub ühele lapsele 10 000–16 000 krooni kuus ja hooldusperes 3–5 korda vähem. Väidan seda, et asendushoolduse odavam vorm on üldjuhul lapse eluks ettevalmistamisel oluliselt tõhusam ja loodetavasti avalikku raha laialijagava ametkonna poolt tellitavad uuringud ka seda kinnitavad. Probleemse minevikuga, asutuses ülehooldatud ja ilma peremudelita kasvanud noored ei pruugi iseseisva elu korraldamisega hakkama saada ning täiendavad töötute (ja vaeste) ridu.

Sotsiaalselt abitute perede toetamiseks (ja neis elavatele lastele kodu säilitamise seisukohalt) üliloolised tugiteenused ei jõua praegu abivajajate enamuseeni – pole ressursi, tööjõudu, poliitilist tahet. Vaesuses üles kasvanud noorte puhul on suur oht korrata vanemate elumustrit ja jäädagi selle lõksu virelema – sh ka pooliku hariduse ja välja arendamata võimete tõttu.

Üks võimalus vaesemate perede lastel kõht täis saada ka siis, kui emapalga-aeg möödab, oleks toimetulekutoetuse arvutamisel lastetoetuse väljaarvamine: see moraalne kohus on praegu kõigil neil, kes sõnades Eesti demograafilise arengu pärast mures on ja peresid muudkui lapseteole kutsuvad. Iga juba sündinud laps on kulla alusel, hoolime siis neist ka tegelikult!

Valter Parve

M.S.W, TÜ Pärnu kolledži lektor

Peremeditsiin ja sotsiaaltöö: kokkupuutepunktid, võimalused ja olulisimad korralduslikud probleemid

Ruth Kalda

*Tartu Ülikooli peremeditsiini õppetool
Eesti Perearstide Seltsi juhatuse esimees*

Meditsiin ja sotsiaaltöö on sotsiaalsfääri kaks tahku. Tihti ei saagi neid isoleeritult käsitleda. Meditsiinisüsteemi olulisim eesmärk on tagada inimestele tervisedendustööga võimalikult pikk tervena elatud eluaastate arv ja kui see ei õnnestu, siis haiguse võimalikult kiire avastamine selle algusjärgus ning tõhus ravi. Juhul kui tervise taastamine endisele tasemele ei õnnestu, tuleb tegelda haiguse ja sellest tingitud puude süvenemise pidurdamisega. Puue ei ole alati tingitud üksnes haigusest, sagedamini on sellel ka füsioloogiline või sotsiaalne taust. Alates teatud vanusest ei ole inimene enam ise võimeline oma elu korraldama nagu varem, töövõimelises eas. Väljakujunenud puue takistab inimest toime tulemast oma igapäevase elu korraldamisega. Kui omakseid ei ole, kellele toetuda, siis tuleb appi sotsiaalvaldkonna teine osapool – sotsiaalabi.

Mis eristab meditsiini sotsiaaltööst

Igapäevases perearstiteos on piiri tõmbamine meditsiini ja sotsiaaltöö vahele raske. Pole haruldane olukord, kus perearst kutsutakse koduvisiidile lihtsalt selleks, et ta kirjutaks ravimi retsepti ja selle möödaminnes apteegist ka ära tooks. On teatud rühm koduvisiite, mida saab nimetada sotsiaalselt näidustatuks: patsient ei saa tulla arsti vastuvõtule, kuna puudub transport; ei saa kodust lahkuda või takistab see, et saatjat ei ole – põhjusi on mitmeid. Tihti on selliste visiitide eesmärk mitte niivõrd inimese ravimine ja uuringute tegemine, kui tema ärakuulamine ja probleemile parima võimaliku lahenduse leidmine, seda kas iseseisvalt või koostöös sotsiaaltöötajaga. Usun, et pea iga perearst on korraldanud oma patsientide transporti raviasutustesse ja koju, tihti oma isikliku autoga. Teine sotsiaalvaldkonda kuuluv tegevus, millega perearstid kokku puutuvad, on oma elu korraldamisega hätta jäänud eakate inimeste ettevalmistamine hooldekodusse toimetamiseks.

Sotsiaalkaitsesüsteem peaks olema lihtsam ja sidusam

Peab tunnistama, et täna ei ole keeruka struktuuriga sotsiaalkaitsesüsteemis patsiendil lihtne orienteeruda, mistõttu inimene võib jääda abita. Tihti aitab patsiendil süsteemis orienteeruda perearst, aga selleks, et seda parimal viisil teha, vajab ta ka ise täielikku ülevaadet võimalustest. Eriti suurtes linnades töötavad perearstid kurdavad, et puudub süsteem, mille kaudu saaks pidevalt informatsiooni olemasolevatest sotsiaalabi võimalustest, teavet sellest, kuidas sotsiaalabisüsteem funktsioneerib, näiteks kes on piirkonna lastekaitsetöötaja ja sotsiaaltöötaja ja kus ta asub. Kiire igapäevatöö käigus on raske vajalikku infot leida ja nii mõnigi kord võib seetõttu abivajajale vastus andmata jääda.

Teine väga suur probleem on seotud sellega, et kui patsiendil on sotsiaal- ja terviseprobleemid, siis tegelevad temaga mõlema valdkonna spetsialistid ja ametiasutused, aga kummalgi poolel puudub ülevaade sellest, mida teine pool teeb, kuidas eri spetsialistide tegevused haakuvad ja kas nad üksteist toetavad. Puuduvad vajalikud infokanalid, mistõttu kummalgi poolel jääb mulje, et teine pool ei tee midagi. Samuti on ebaselge, kes peaks olema see persoon, kes antud juhtumit koordineerib, nn juhtumikorraldaja.

Võin tuua ühe näite oma praktikast. Nimistus on kahe lapsega üksikema, kes ühel hetkel kaotab kindla elukoha. Perearst saab sellest juhtumist teada alles siis, kui ema on sattunud psüühilise probleemi tõttu haiglasse. Kuna tegemist on kahe väikese lapsega, siis üks nendest hospitaliseeritakse sotsiaalsel näidustusel lastehaiglasse ja teine viiakse turvakodusse. Sealsed töötajad kutsuvadki perearsti turvakodusse, sest seal viibiv laps on haigestunud viirusinfektsiooni. Minnes turvakodusse „koduvisiidile“ saab perearst ülevaate ka sellest, mis on juhtunud kahe teise pereliikmega. Sündmusest on möödas juba peaaegu kuu aega. Kuigi lastehaiglas on sotsiaaltöötaja hinnanud pere olukorda ja plaanis on paigutada väiksem laps ajutiselt lastekodusse, ei ole perearsti sellest üldse informeeritud.

Patsient vajab tervikliku lähenemist

Teine probleem, mida perearstid näevad, on see, et täna toimub nii patsiendi kui ka tema perekonna probleemide ja vajaduste hindamine ja abi osutamine pigem kitsalt ühe valdkonna piires, samas kui inimese probleemid ja nende põhjused ning ka vajadused on sageli kompleksed ja omavahel põimunud. Selliseks näiteks võib tuua patsiendi töövõime kaotuse haiguse või trauma tagajärjel. Inimese tööle rakendumise eelduseks on tema töövõime parandamine, milleks vajatakse tihtipeale mitte üksnes meditsiinisüsteemi, vaid sotsiaalsüsteemi ja rehabilitatsioonisüsteemi koostoimimist. Võiks eeldada, et kõiki neid teenuseid isiku tasemel koordineeritakse, kuid praktikas see tegelikult nii ei ole. Selleks et asi saaks koordineeritult ja kooskõlastatult lahendatud, oleks vaja juhtumikorraldajat. Tänapäevaks on vajadusest juhtumikorraldaja järele juba kõval häälel räägitud, siiski ei ole veel selgust selles, mis süsteemist see juhtumikorraldaja peaks tulema. Perearstid näeksid, et juhtumikorraldaja funktsiooni võtaks üle sotsiaalvaldkonna töötaja, sest töötades niigi napi personaliga, ei jätku perearstidel

Tänapäevaks on vajadusest juhtumikorraldaja järele juba kõval häälel räägitud, siiski ei ole veel selgust selles, mis süsteemist see juhtumikorraldaja peaks tulema.

enam ressursi veel ühe suure töövaldkonna enda kanda võtmiseks. Kohtades, kus enamik praksiseid on gruppidesse koondunud, oleks väga hea korraldada sotsiaaltöötaja vastuvõtt korra nädalas perearstikeskuses. Siis saaksid perearstid oma patsientide probleemid “otse” üle anda. Selline süsteem toimib meie naaberriikides Soomes ja Rootsis. Igal nädalal kohtutakse ühisel koosolekul, kus arutatakse perearsti nimistu patsientide nii sotsiaal- kui tervisevaldkonnaga seotud probleeme.

Näide sellest, kus probleem vajaks kompleksset lahendamist, aga lahendatakse ära vaid üks tervest probleemide puntrast, mis perekonda kuigivõrd edasi ei aita: kuue lapsega üksikema, kes elab üürikorteris. Sugulasi tal ei ole. Väga tragi, püüab enda ja lastega hakkama saada, ise abi paluma ei lähe. Vanemad lapsed puuduvad sageli koolist, et nooremaid kantseldada. Ema on väsinud ja kurnatud. Vajaks kindlasti abi ja abilist, kuid ei tea, kust küsida ja ka häbeneb küsida, ning ega keegi omal algatusel ka läbi ei astu ja pakkuma ei hakka. Perearstid

tile selgub olukord, kui ta teeb noorimatele koduviisi. Sotsiaallosakonna informeerimisel laheneb olukord vaid osaliselt: ema saab teatud lisatoetust lastele koolitarvete ostmiseks, ka ravimite jaoks, aga olulisimat – abelist igapäevatoimetusteks ja pere elu korraldamiseks – ei saa. Tööle minna pole võimalik, sest kuue lapsega emal on raske leida tööandjat, kes teda tööle võtaks.

Puude taotlemise süsteem peab olema vastavuses reaalse vajadusega

Üheks ilmselt Eesti tänast majandussurutist ja toimetulekuraskusi iseloomustavaks probleemiks, millega tervishoiusüsteem väga tihti kokku puutub, on üha süvenev vajadus ja surve vormistada „puudetaotlusi“ selleks, et saada tervisekindlustust ja mingitki toimetulekuks vajalikku lisaraha. Inimesed on tabanud ära, kuidas süsteemi nõrkusi ära kasutada; tihti peale on soovitajaks ka sotsiaaltöötajad ise, kes samuti näevad puudes päästvat õlekõrt oma klientide toimetuleku parandamisel ning tervishoiusüsteemil ei jäägi muud üle, kui vastata tuhandetele ja tuhandetele taotlustele. Kõigil on õigus puuet taotleda ja n-õ filtri puudumise tõttu menetletakse nii sotsiaalkindlustusametis kui ka perearsti kabinettis tohutul hulgal avaldusi. Selle tulemusena on mõnedes Eesti piirkondades rohkem puudega kui puudeta inimesi. Kuna tulede määramisel on väga suur roll inimese enda taotlusel, siis mingi puude raskusastme ikka lõpuks saab. Oleme perearstide seltsis sellele probleemile võimalike lahenduste otsimisega tegelnud juba mitu aastat, aga me ei saa üksi süsteemi muuta. Kaasa peavad tulema kõik, nii sotsiaalkindlustusamet kui ka poliitikud.

Kas meditsiinisüsteemis jätkub ressursi ravikindlustuseta inimeste raviks?

Lõpetuseks olgu ära toodud teine tänase päevaga seotud oluline probleem – kindlustamata isikutele meditsiinilise abi osutamine. Perearsti tööjuhendi järgi on perearst kohustatud abi andma kõigile tema nimistusse kantud inimestele, olgu ta siis kindlustatud või kindlustamata. Määruse kohaselt on ta kohustatud osutama üldarstiabi, andma nõu hoolduse ja vigastusi, õnnetusi ning mürgistusi ennetavate terviseteenuste osas, samuti alati tegema esmase arstliku otsuse, mis tahes probleemiga tema poole ka ei pöördutaks. Teenuste eest maksmise ülevõtmise kohustust haigekassal aga kindlustamata inimese ees ei ole. Kui erakorralise abi tasub riik haigekassa kaudu ka kindlustamata isikule, siis muu abi eest tasumine on väga juhuslik ja riigi tasemel koordineerimata. Vaatamata sellele ei jää ravikindlustamata inimene perearsti poolt vastu võtmata. Tavaliselt leitakse lahendus talle abi osutamiseks, tihti ka KOVi toetusel ja kaasabil. Siiski sõltub see suuresti kohaliku omavalitsuse võimalustest. Tihti tuleb uuringud teha aga omavahendite arvel, sest muudmoodi lihtsalt pole võimalik – haige vajab abi, kuid tal ei ole raha. Haige tervislik seisund ei luba teda abita jätta.

Konverents hooldustööd tegevatele inimestele Koostöö – edu võti

25. novembril Kursana Eesti OÜ Merivälja Pansionis,
Ranniku tee 48 Tallinn

Konverentsil peetakse **ettekandeid** teemadel:

- Hooldustöötaja profiil haiglas ja hoolekandeesutuses
- Koduhooldus
- Ülevaade kaardistatud õendusabi toimingutest

Paneel: hooldus Austrias, Portugalis ja Sloveenias. Millise haridusega on hooldustöötaja, mis on tema kohustused, õigused ja vastutusvaldkond.

Töötube viivad läbi Tallinna Tervishoiu Kõrgkooli tegevusteraapia III kursuse üliõpilased koos Setubali Kõrgkooli (Portugal) füsioteraapia eriala üliõpilastega.

Registreerimine:
piret.tamme@ttk.ee;
tel 671 1729

Perearst on patsiendi jaoks esmane usaldusisik terviseprobleemi lahendamisel

Perearst on esimene, kelle poole patsient oma murega pöörduv. Perearstid üle Eesti kogevad ravikindlustamata patsientide osakaalu tõusu vastuvõtul. Arstiabi ei lõpe üksnes uuringutega. Tihti peale on vaja määrata edasine ravi, mis ravikindlustamata inimesele on aga enamasti kättesaamatu. Kuigi ka siin saab ravikindlustamata inimene taotleda abi kohalikul omavalitsuselt, tuleb raha ravimite ostmiseks siiski esmalt endal leida ja sõltuvalt haigusest, võivad need olla üsna kallid. Seega ei saa ravikindlustamata inimesed esmatasandi arstiabi enamasti õigeaegselt, mistõttu nende haigused muutuvad krooniliseks, raskeks, tihti ka mitteravitavaks. Kohati on probleem ka selles, et inimesed ei pöördu arsti poole, arvates, et ilma ravikindlustuseta nad abi ei saa. Sageli jääb mulje, et inimesed ei teagi tasuta vastuvõtu võimalusest ja veel kurvem tõsisasi on see, et töötu staatusega kaasneb valehäbi ning nurkasurutu tunne, mistõttu ei tahetagi midagi ette võtta ka oma tervisega. Siinkohal oleks vaja koostööd juba mitme institutsiooni – töötukassa, sotsiaalsfääri ja meditsiinisüsteemi – vahel. Samuti võiksid rohkem abivajajat märgata sõbrad ja tuttavad, kes kõik saaksid inimest abi osutajateni suunata.

Kuigi inimese põhiõiguste hulka kuulub õigus tervisele, ei saa seda tagada tervisesektor üksinda. Selleks on vaja süsteemi ja praegusest tugevamat eri valdkondi ja spetsialiste hõlmavat koostööd. Perearstid on üpris alati tegema koostööd. Mida nad aga ei soovi, on see, et juhtumite koordineerimine ja korraldamine jäetaks nende õlule. Täna tunneme end väga sageli situatsioonis nagu Viisk, Põis ja Õlekõrs ühes tuntud lastelaulus. Sillakene oleks justkui olemas, aga puudub teine toetuspunkt või „see läheb katki praks“, sest sillal ei ole veel piisavalt kandejõudu.

Praegu on õige aeg pikendada ajakirja Sotsiaaltöö tellimust või vormistada uus tellimus 2011. aastaks!

Nagu varemgi, ilmub ka järgmisel aastal kuus „Sotsiaaltöö“ numbrit, kust leiate tööks vajalikku infot, kogemusi sotsiaaltöö praktikast, seadusetuvustusi ja uurimusi, teoreetilisi käsitlusi, kolleegide mõtteavaldusi ja muud huvitavat.

- **aastatellimuse hind on 234 kr** (14,96 eurot)
- **kolm eksemplari samale tellijale 468 kr** (29,91 eurot)
- **üliõpilastele 150 kr** (9,59 eurot).

Tänu Euroopa Komisjoni ja Eesti Sotsiaalministeeriumi toetusele on käesolev number tellijatele tasuta.

Kõigile numbrile eest tasunud tellijatele pikendasime ajakirja tellimuse Eesti Posti kaudu ühe numbriga võrra, kas 2011. aasta veebruari lõpuni või vastavalt hilisema tähtajani, kui tellimus oli vormistatud üleminekuuga 2011. aastasse. Kui olete k.a. oktoobri numbrile eest maksnud, siis vormistades uueks aastaks tellimust postkontoris või veebilehel www.post.ee, tuleb teil märkida **tellimuse kestvuseks 1.03.2011 kuni 31.12.2011** ja maksta selle eest 195 krooni (12,46 eurot) ehk ühe numbriga võrra vähem. Tellimust on võimalik vormistada ka toimetuse meiliaadressil ajakiri@tai.ee, sel juhul saadame teile ise arve.

Kuidas meil läheb ?

Iris Ruut

Pärnu linnavalitsuse sotsiaalkonsultant

Keset kevadist kiiret tööpäeva helises telefon ja mulle esitati küsimus: kuidas sul läheb, kuidas sa ennast tänases olukorras tööalaselt tunned ja kas sa tahaksid sellest pisut kirjutada? See oli ootamatu ja üllatas, sest tööalaselt polnud ammu keegi nii küsinud, veel vähem palunud sellest kirjutada. Ootamatule küsimusele tuli kiirelt vastus: hästi, ma püüan mõtiskleda ja sellest kirjutada. Eneselegi teadmata olin võtnud päris kõva pähkli pureda, sest vastata oli arvatust tunduvalt raskem. Vastused “normaalselt” ja “hästi” ei sobinud kohe mitte ja mõtlemist oli päris palju. Nüüd arvan, et selline tagasipilk ja analüüs oli mulle tegelikult vägagi kasulik, selleks et edasi minna. Alljärgnev on minu lugu, minu vastus esitatud küsimusele. Võib-olla on selles lugeja jaoks äratundmise kohti, võib-olla mitte.

Prægune majanduslikult raske aeg on sotsiaaltööle oma jälje jätnud mõneski mõttes. Enamik sotsiaaltöötajatest, nagu ka mina, tunnevad oma õlgadel pidevalt kasvavat töökoormat. Abivajajate suur hulk, probleemide keerukus ja piiratud abivõimalused panevad meid päevast päeva aina pingelisematesse olukordadesse. Ja üha sagedamini tuleb ette situatsioone, milles tegutsemiseks ei oska sotsiaaltöötajale nõu anda ei ministeeriumi ametnikud ega ka koostööpartnerid, lahendusteks jäävad vastutusrikkad sotsiaaltöötaja kaalutusotsused. See, et iga otsusega kaasneb vastutus, on igati mõistetav, kuid iseküsimus on see, millises olukorras ja missuguse info alusel me neid otsuseid teeme.

Meenutan, et 1,5 aastat tagasi oli minu klientideks ca 40 erinevate probleemidega peret. Klienditöös valitses ideaalne tasakaal: oli aega vestlusteks, süvenemiseks, kodukülastusteks, sujus koostöö teiste ametnikega, oli piisavalt abimeetmeid, mida sai kasutada kliendi toetamiseks. Probleemidega sai tegelda sisuliselt ja seetõttu võis ka tulemusega enamasti rahul olla. Oli rõõm hommikul tööle minna ja õhtul koju tulla.

Täna on olukord sootuks teine. Toimetulekutoetust taotleivate perede arv minu tööpiirkonnas jõudis talvekuudel 250-ni. Järjekord hoolekandekontoris oli igapäevane asi. Oli päevi, kus lauanurgal seisvate avalduste virna tagant uksest sisenevat klienti enam ei näinud. Iga kliendi tarvis kulutatud aega sai lugeda ühe kae sõrmedel... minutites. Ja nende minutite jooksul püüdsin saada vastused oma küsimustele, et oleks mingigi info edasiste otsuste tarvis. Kasvas rahulolematust nii minu kui ka klientide hinges. Infotulv oli niivõrd suur, et päeva lõpuks oli mul isegi lihtsatest asjadest raske aru saada. Kojumine oli pääsemine. Ei läinud kaua, kui jõudsin nõrkuse ja peapööritusega perearsti ukse taha ning alles siis mõistsin ja tajusin, et inimvõimel on piirid.

Ja selle kõige taustal hakkas eemal helendama üks täht – STAR – mida ma just vaimustusega ei vaadanud. Jaks oli selleks ajaks niigi otsas ja uue andmesüsteemi tundmaõppimine võttis allesjäänud energiast oma osa. Ma ei hakka siinkohal üldse STARi siunama, tahan lihtsalt

öelda, et minu jaoks oli ajastus süsteemi kasutuselevõtuks suure töökoormuse tõttu äärmiselt ebasoodne.

Kujunenud olukorda leevendasid praktikandid ja lastekaitsetöötajad, kes avalduste esitamise kõige tulisemal perioodil oma töö võimalusel sinnapaika jätsid ning abikäe sirutasid. Siiski, pikemateks jutuajamisteks, selgitamiseks ja andmete kontrollimiseks aega polnud, sest osa abitaotlejatest poleks sel juhul üldse vastuvõtule pääsenud. Tegelikult oli pisut piinlik, aga samas ka väga soe tunne, kui mõne raske tööpäeva lõpus klient mind lohutas, et “nüüd saate koju minna, ma olin viimane”. Ju mul siis ei õnnestunud väsimust enam kuidagi varjata.

Just sellises olukorras tuli pidevalt langetada otsuseid, mis vähemal või rohkemal määral puudutasid inimest ja tema igapäevast toimetulekut. Oleks normaalne eeldada, et otsuse tegemiseks on ametnikul piisavalt aega, et viia end kurssi kõigi asjaoludega ja seadusandliku taustaga. Eelnevalt kirjeldatud täiesti tavaline töösituatsioon näitab aga sootuks teistsugust otsustamise protsessi.

Ma ei oska hinnata, kui palju oli (või on?) neid abitaotlejaid, kes kasutasid seda olukorda ära ja esitasid abi saamiseks valeandmeid või “unustasid” mõne olulise tõendi esitamata. Väikeses vallas ehk vähem, kuid linnas oli neid kindlasti. Selliste olukordade klaarimine on ebameeldiv mõlemale osapoolle, kuid õnneks pole niisugune käitumine valdav. Küll aga näitab ilmekalt, et sotsiaaltöötaja vajab piisavalt aega andmete kogumiseks ja sisuliseks klienditööks, et hinnata olukorda õigesti.

Aga kuidas hinnata näiteks olukorda, kus tuleb teha otsus, kuid usaldusväärseid andmeid selleks pole? Toon konkreetse näite oma tööst: kliendiks oli toimetulekutoetust taotlev FIE, kelle väidetavad sissetulekud on ligilähedased nullile. Sotsiaalministeeriumi ametnik soovitas andmete osas teha koostööd maksuametiga. Maksuamet saab tulude-kulude päevaraamatu andmete õigsust kinnitada FIE esitatud deklaratsiooni kontrollimisel ... järgmisel aastal. Mina sotsiaaltöötajana pean jooksval kuul otsustama, kas pere vajab toetust või mitte. Nii ma siis juurdlesingi sotsiaaltööd tehes selle üle, kas koolituse lõunasöök ja hilinemise tõttu topelt ostetud bussipilet on FIE kulud, mis tuleks päevaraamatus kajastatuna tuludest maha arvata, et saada teada tegelik sissetulek.

See pole ainuke näide sellest, kui keeruliseks on tegelikult läinud situatsioonid, mille alusel tuleb sotsiaaltöötajal seisukoht võtta. Ja sant tunne on, kui avastad, et pole, millele otsust langetades tugineda.

Mis siis üle jääb? Südametunnistus, kõhutunne ja kogemus. Otsus sünnib, kuid sotsiaaltöötajana kogen stressi ja pinget, sest juurdlen pidevalt, kas need kolm mind alt ei vedanud. Ja alateadvusesse jääb ilmselt ka väike hirm, et kas suudan piisavalt põhjendada, kui keegi peaks vaide esitama. Võib-olla sünnibki mõni otsus hoopis selle neljanda – hirmu pärast – ei tea.

Suvi on andnud pärnakatele rohkem tööd ja seega meile, sotsiaaltöötajatele, ka pisut hingamisaega. Peame tõsiselt mõtlema, kuidas edasi töötada nii, et jaks ei lõpeks ja rõõm oma tööst ikka alles jääks. Paljuski saaks olukorda parandada parema töökorraldusega, kuid see vajab raha, mida paljudel omavalitsustel napib. Siiski, alati on olemas eesmärgid ja mingid valikud. Kas aga alati mõistetakse, et kokkuhoiutuultes võib kaotada eelarvepuudujäägile midagi enamat – töötajad, inimesed, kes on samuti ressurs. Siin on mõtlemisainet kõigile.

Sügis on ees ja minu kõhutunne ütleb, see tuleb veel teisem kui möödunud aastal. Loodan väga, et sotsiaaltöötajad tulevad toime ka selle tööhulgaga ning et tööandjad märkavad ning leiavad ressursse ja abivõimalusi selle töö paremaks korraldamiseks. Just praegu on äärmiselt oluline supervisioonide ja ka erialaspetsialistide omavaheliste kokkusaamiste korraldamine, et infovahetuse käigus saaksime üksteiselt tuge. Heade ja toetavate kolleegide olemasolu aitas mind rasketel hetkedel ja loodan, et suudan ka ise teistele toeks ja abiks olla. Vahel ei saagi sellest aru, kui oluline on küsida: kuidas teil seal läheb?

Kodanikeühenduste seisukohad ja arvamused

Ajakirja toimetuse palus erinevatel eeskosteorganisatsioonidel kirjutada oma sihtrühmade olulisimatest probleemidest ja mida nad on teinud või teevad olukorra parandamiseks ning millist tuge ootavad riigilt.

Inimväärne elu kõigile

8. märtsil tegevust alustanud MTÜ EAPN Eesti on mittetulundusühinguid ühendav võrgustik, mis võitleb sotsiaalse õigluse eest ning diskrimineerimise, sotsiaalse tõrjutuse ja vaesuse vastu. (EAPN – *The European Anty-Poverty Network* – Euroopa vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise võrgustik). Käesoleva aasta suvel sai EAPN Eestist Küprosel toimunud EAPN Euroopa peasambleel Euroopa võrgustiku täieõiguslik liige. Oma esindaja on meil ka täitevkomitees.

Meie eesmärk on vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuseta ühiskond, mis baseerub demokraatial, osalemisel ühiskonnaelus ja solidaarsusel. EAPN Eesti peab väga oluliseks, et vaesust ja tõrjutust kogevaid inimesi võetaks kuulda, nende arvamus läheks arvesse ja otsuseid ei tehtaks inimeste eest, vaid koos inimeste endiga. Aasta 2010 on vaesuse ja tõrjutuse vastu võitlemise aasta. Puudustkannatavatel inimestel on selle aastaga seotud lootus, et midagi muutub paremuse poole. Me oleme avatult ja julgelt rääkinud vaesusest, arutlenud vaesuse erinevate ilmingute üle ja otsinud lahendusi, kuidas vaesuses elavate inimeste olukorda leevendada. Poliitikud on lubanud aastaks 2020 vaesust kogevate inimeste arvu Euroopas vähendada 20 miljoni võrra. Arvestades, et Euroopas kogeb vaesust 80 miljonit inimest, ei tohiks me unustada ka neid, kes selle lubaduse sisse ei mahu.

Majanduskriis on viinud paljudelt kodu ja töökoha, katkestanud haridustee, pinge all on purunenud pered. Meie silm on juba harjumata kodututega ja kahjuks ka laste vaesusega. Sellises raskes olukorras ei tohiks me alla vanduda. Vaesus on inimväärkuse jalge alla tallamine. Me ei tohiks nõustuda enam mitte mingite kärbetega.

Me peaksime endalt küsima, millises

ühiskonnas me elada soovime, ja selles suunas liikuma. Allahetlikkus ja lõputu kannatlikkus ei aita meid vaesusest välja.

19. oktoobril kutsus EAPN Brüsselisse vaesuse ja tõrjutuse vastu võitlemise ümarlauale liikmesriikide poliitikud. EAPN näeb vaesuse seljatamise konkreetse meetmena inimväärset elu tagava miinimumsissetuleku kehtestamist kõikidele inimestele. Ka siin, Eestis.

Kärt Mere

EAPN Eesti juhatuse liige

Lapsed ei jõua oodata, kuni riik rikkaks saab

Kui MTÜ Lastekaitse Liit 1988. a taasloodi, oli meie üks peamisi töid praktiline toidu- ja riideabi vaestele peredele. Organiseerisime Lääne sõpradelt tulnud head ja paremat abivajajateni. Ja ehkki ka täna vajavad paljud sooja suppi või makaronipakki, millist abi mitmed ühinged ka annavad, näeb MTÜ Lastekaitse Liit katusorganisatsioonina oma missiooni pigem ühiskonna teavitajana ning avaliku arvamuse kujundajana, et sel viisil ühiskonda mõjutada. Algasime ka protsessi, et täiendada õiguskantsleri pädevust laste ombudsmanina. See aitaks paremini teostada laste õiguste järelvalvet, mis praegu jätab soovida. Esitasime Riigikogule muudatusettepanekud ja varsti peaksid algama arutelud komisjonides.

Riigikogus kevadel toimunud laste vaesuse teemalisel arutelul tõstasime küsimuse toimetulekutoetuse suuruselt ning selle lastele ebasoodsa arvestamismetoodika muutmise. Midagi head tegime ka päris praktiliselt – suvel aitasime organiseerida AEF-i abiga 724-le toimetulekuraskustes pere lapsele tervistava puhkuse Peipsi kaldal Remniku õppe- ja puhkekeskuses ja Läänemaal

Pivarootsi õppe- ja puhkekeskuses. Üht suurt lünka täidab ka meie ühisprojekt Eesti Advokatuuriga, mis on vanematele loonud võimaluse saada tasuta juriidilist nõu. Selle järele on väga suur vajadus. Ka meie 35 liikmesorganisatsiooni tegutsevad aktiivselt ja nende töö sisu lähtub eelkõige kohapealsetest vajadustest. MTÜ Lastekaitse Liit peab oluliseks, et laste vaesusega ei tegeldaks ainult sel aastal ja pelgalt sõnadega vaid laste vaesuse kaotamine muutuks riiklikuks prioriteediks. Lapsed ei jõua oodata, kuni riik rikkaks saab.

Katrin Saks

MTÜ Lastekaitse Liit president

Alar Tamm

MTÜ Lastekaitse Liit juhataja

Tegutseme ühiselt lastega perede heaks

Lapse Huvikaitse Koda on mitteformaalne võrgustik, mis ühendab 15 laste ja perede temaatikaga tegelevat vabaühendust, mille eesmärk on aktiivselt osaleda laste ja perede huvide kaitsmises.

Muutused riigi majandusolukorras kajastuvad kõigi lastega perede, aga ka elluastuvate ja pere loomisele mõtleivate noorte elukvaliteedis, ja seda mitte ainult materiaalsete võimaluste osas. Euroopa aasta 2010 raames küsitlesime juunist augustini koostöös KOV sotsiaal- ja lastekaitsetöötajatega 120 toimetulekutoetust saavat lastega peret. On kurb tõdeda, et enamik vastanud peredest on sunnitud sissetuleku vähenemise tõttu kokku hoidma laste vajaduste arvel. Kokku hoitakse isegi laste söögi või selle täisväärtuslikkuse arvel: 42,5% küsitletud peredest märkis, et on pidanud loobuma liha, 34,4% kala ja 25% puuviljade ostmisest; 64,1% vanematest märkis, et ei saa lubada lastele spordivarustust, 55% teatri või kino külastamist, 52 % uusi riideid, 36,6% huviringis osalemist.

Laste ja lastega perede heaolu tagamiseks ning valdkondlike poliitikate väljatöötamiseks on vaja järjekindlalt olukorda analüüsida. Praegune aeg nõuab poliitikatelt (eelkõige haridus-, sotsiaal- ja tööelupoliitikat) paindlikkust ning omavahelist seostatust.

On oluline, et kohalikud omavalitsused tagaksid väljaarendatud teenuste jätkusuutlikkuse ja kättesaadavuse. Seda saab teha koos vabaühenduste ja äri sektoriga, võimaldades kõigil panustada kogukonna arengusse. Lapsevanematele ja lastele tuleks luua nõustavaid ja suunavaid infosüsteeme, seda nii kohalikul kui riiklikul tasandil.

Lapsevanemate, haridusasutuste ja omavalitsuste koostöös tuleks võimaldada igal lapsel osaleda vähemalt ühes huviringis ning käia väikelaste sõimes ja /või lasteaias, mis toetaks tema eakohast arengut ja tagaks sooja toidu. Abivõrgustikud lapsevanematele ja lastele peavad olema kujundatud selliselt, et lapsevanem ei jääks riigi toetustest sõltuvaks. Senisest olulisemat rolli saavad täita koolieelsed lasteasutused ning koolid, kaasates lapsevanemaid laste ürituste ettevalmistamisse ja läbiviimisesse, korraldades töötubasid ja koolitusi neid huvitavatel teemadel.

Varast märkamist ja sekkumist takistab täna üheselt tõlgendatavate arusaamade puudumine, millal laps ja/või tema vanemad vajavad tuge ja kaitset. Seepärast peame oluliseks, et kõrgkoolidesse viidaks sisse õppekavad, mis käsitlevad põhjalikult lapse õigusi ja tema heaolu.

Eesti Lastefond tõdeb, et aktiivsus- ja tähelepanuhäirega laste vanemad tunnevad muret, et nende lastele vajalikud ja heakskiidu pälvinud teenused raha puudusel ei kaoks.

SOS Lasteküla Eesti Ühing nendib, et vanemliku hoolitsuseta noortel on raske siseneda tööturule ja seal püsida. Kuni puuduvad hoolekandeesutustest elluastuvatele noortele suunatud tugisüsteemid, mis toetaks nende aktiivset tööelus osalemist, on sellised noored potentsiaalsed töötute armee täiendajad.

Marika Ratnik, Merle Ameljušenko, Merlin Sepp

Lapse Huvikaitse Koja tuumikgrupi liikmed

Koja liikmed aitavad ka ise kaasa laste ja perede heaolu toetamisele:

SOS Lasteküla Eesti Ühingu elluastuval noorel on usalduskasvatatajad, kes toetavad ja suunavad noori nii õpingute kui ka töökooha valikul.

Pelgulinna Lastekaitse ühing nõustab Tallinna ja Harjumaa lapsevanemaid, abistab neid ametnikega kontaktide loomisel ja lapsest lähtuvate toetavate võrgustike kujundamisel.

Viljandi Lastekaitse Klubi viib sellel aastal ellu vanemahariduse projekti, mis on suunatud laste heaolu toetamisele.

Eesti Lastevanemate Liit koolitab ja nõustab lapsevanemaid, õpetajaid, omavalitsuste spetsialiste ning aitab neil leida võimalikke sobivaid lahendusi.

Eesti Kasuperede Liit toetab kasuperesid jõustades nende kohalikke organisatsioone ja kasuperede tugiisikute võrgustiku toimimist, et pakkuda perekonnas kasvamise võimalust lapsele, kes on oma bioloogilisest perest eraldatud.

Perede ja laste nõuandekeskus käivitas Raasiku vallas perekeskuse, et toetada lapsevanemate koostööd ja üksteise toetamist ning märkamist. Koostöös kohalike omavalitsustega koolitatakse välja 30 professionaalset pere tugiisikut, kes juba töötavad või hakkavad tööle peredega, kus vanemad vajavad juhendamist laste eest hoolitsemisel.

Eesti Lasterikaste Perede Liit toetab tänavu paljulapselisi peresid toiduabiga. Koostöös majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumiga on parandatud ligemale 730 pere elamistingimusi.

Unicef Eesti Fond nõustab spetsialiste ja lapsevanemaid, seades esikohale iga lapse inimõigused. Samuti tegeleb organisatsioon pidevalt nende kitsaskohtade esiletoomisega, mis takistavad laste heaolu tagamist ja lähevad vastuollu ÜRO lapse õiguste konventsiooniga.

MTÜ Hea Algus osutab Tartu linnavalitsusele peretöötaja teenust, mida linn ostab peredele, kus kasvab erivajadusega laps ja/või lapsevanemal ei ole piisavalt oskusi lapse heaolu tagamiseks.

Eesti Laste ja Noorte Hoolekandeaustuste Ühendus koostöös sotsiaalministeeriumiga tegutseb selles suunas, et vähendada asenduskodudes elavate laste ja noorte sotsiaalset tõrjutust.

SA Eesti Lastefond nõustab aktiivsus- ja

tähelepanuhäirega laste vanemaid, et toimiks hästi vanema ja kooli vaheline koostöö, mis toetab lapse koolis püsimist ja vanema toimetulekut kodus. Samuti pakutakse nõustamist lahutavatele või lahutanud vanematele.

Caritas Eesti pakub Tallinnas ja Pärnus tugete alaealiselt lapseootele jäänud ning sünnitanud emadele ning lastekodukasvandikest noortele emadele.

Nõmme Lastekaitse Liit viis suvel läbi projekti „Suvesupp“, et pakkuda sooja sööki ja juhendatud vaba aja veetmist lastele, kelle vanemate materiaalsed võimalused on piiratud.

Puuetega inimeste ootused Euroopa vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise aastale

Puuetega inimeste hulgas on palju hästi toimetulevaid inimesi. Siiski võib puue või pikaajaline haigus asetada inimese ebasoodsamasse olukorda. Vaesus ja sotsiaalne tõrjutus on puudega inimeste peredes või peredes, kus kasvab puudega laps, reaalseks probleemideks ning sellele viitavad nii puuetega inimeste organisatsioonide esindajate arvamusel kui ka uuringud¹.

Suuremad murekohad on järgmised: tööealistest puudega inimestest töötab vaid 15%. Suure osa puudega tööealiste inimeste põhiliseks (või ainsaks) sissetulekuks on sotsiaaltoetus (puudetoetus, töövõimetuspension). Töötamist takistab puudega inimestele sobivate töökohtade ja paindlike töövormide vähesus, tervise- ja transportiprobleemid. Puudega inimestel esineb ka mitmesuguseid takistusi hariduse omandamisel: abiõpetaja jt tugipersonali vähesus koolides, kohandatud õppematerjalide puudumine, õpetajate vähene pädevus puudega lastega tegelemiseks, õppeasutuste halb ligipääsetavus, sobivate õppevormide ja -kavade puudumine kesk- ja kutsehariduses jne. Madalam haridustase annab omakorda ebasoodsa positsiooni tööturule isenemiseks. Peredes, kus kasvab puudega laps,

¹ EPI Koja uuring „Sotsiaal- ja haridusteenuste kättesaadavus puudega lapse peredele“ (2009); sotsiaalministeeriumi „Puuetega inimeste ja nende pereliikmete hoolduskoormuse uuring“ ning „Puudega laste perede toimetuleku ja vajaduste uuring“. (2009)

üks lapsevanematest (üldjuhul ema) loobub sageli töötamisest ja pühendub lapsega tegelemisele. Kojujäämise põhjusteks võivad olla sobivate hoiuvõimaluste puudumine, lapsele sobiva haridusasutuse kaugus või transpordivõimaluse puudumine, vajadus käia lapsega teenustel ja teraapiates. Sel juhul on peres vaid üks sissetulekut teeniv täiskasvanu (eeldusel, et isa ei ole pere juurest lahkunud) ja taas reaalne vaesuse oht. Sõltuvalt puude iseloomust võivad puuetega inimestel olla suured kulud ravimitele, hooldustarvetele, abivahenditele, dieettoiduainetele, transpordile, teenustele jm. Lisakulusid kompenseerib osaliselt riik, kuid olukorras, kus elukallidus on oluliselt tõusnud ja sotsiaaltoetused on jäänud samale tasemele, ei ole toetuse summa piisav. Probleemidena võib välja tuua ka riiklike ja toetatavate sotsiaalteenuste ebapiisavust ja ebaühtlast kättesaadavust, füüsilist juurdepääsetavust jpm.

Poliitika ja seadused on jõudsalt arenenud, ka ühiskondlik arvamus on muutunud sallivamaks, kuid siiski on palju probleeme, millega tuleb tegeleda nii puuetega inimeste organisatsioonidel kui poliitikakujundajatel. Loodame, et Euroopa vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise aasta aitab probleemidele tähelepanu juhtida ja annab oma panuse kõikide haavatavate gruppide olukorra paranemiseks.

EPIK viib vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise aasta väikeprojektide konkursi raames läbi küsitluse Ida-Virumaal, Saaremaal, Põlvamaal ning Võrumaal, millega selgitakse välja, kuidas on majanduslikult raske olukord muutnud teenuste kättesaadavust ja kvaliteeti, aga ka puuetega inimeste toimetulekut ning abivajadust. Uuringu tulemuste põhjal toimuvad Ida-Virumaal, Saaremaal ning Lõuna-Eestis arutelud, kuhu oodatakse maavalitsuste, KOV, Töötukassa meediaväljaannete esindajaid jt. 3. detsembril Tallinnas toimival rahvusvahelise puuetega inimeste päeva konverentsil tutvustatakse projekti tulemusi, detsembrist on analüüs kättesaadav ka EPIK koduleheküljel (www.epikoda.ee). Lisainfo: epikoda@gmail.com

Karin Hanga, Getter Tiirik
Eesti Puuetega Inimeste Koda

Aasta paradoksid

Praeguse Euroopa Liidus välja kuulutatud vaesuse ja sotsiaalse tõrjutusega võitluse aasta taustal on kurb tõdeda, et paradoksina on Eesti Vabariigi elanikkonna riskigrupid ravi- ja sotsiaalkulutuste vähendamise tõttu sattunud veelgi suuremasse vaesusesse ning tõrjutusse.

Patsientide Esindusühingu (EPE) poole pööratakse kõige sagedamini just seoses majanduslike raskustega – tasuliste teenuste (taastusravi, hambaravi) üle jõu käiva hinna ja õigeaegse ravi kättesaamatuks muutmisega, kui ei suudeta maksta tasulise teenuse eest, samuti suutmatusega tasuda hooldus(ravi)teenuste eest. Pöördujateks valdavalt puudega inimesed, hoolduskohustusega koormatud inimesed või vanemaealised kroonilised haiged, kes elavad vaesuspääriil, sest vanadus- või töövõimetuspension ei kata kõiki ravikuluseid (ravimitele, taastusravile jmt). EPE leiab, et puuetega inimeste toimetulekutoetuste arvestamine võiks olla rohkem vajaduspõhine, nii et arvesse võetaks kõik reaalsed kulutused, mis inimesel haigusega seoses on tekkinud. Näiteks visiiditasude kehtestamine lastele muutis eriarstiabi kättesaamatuks suurele hulgale lastega peredele, kes elavad majanduslikult raskest tingimustes. Kurvad juhtumid on seotud ka hooldusteenuste vajavate (tavaliselt liikumispuudega) inimestega, kellele on hooldusteenuse osutamisel või lahenduste otsimisel jäänud mulje, et neist tahetakse lahti saada. Patsientide Esindusühing on teinud Riigikogule, sotsiaalministeeriumile ja Riigikogus esindatud erakondadele rea ettepanekuid, mis puudutavad puuetega inimeste ja hoolduskohustusega koormatud inimeste toimetuleku parandamist, kõrge omaosaluse vähendamist ravimite ostmisel, taastus- ja hooldusravi ning rehabilitatsiooni ja eriarstiabi kättesaadavuse parandamist ning tervise säilitamiseks tehtud kulude vabastamist erisoodustusmaksust.

Kui täna suurendada kulutusi tervishoiule, hoiab riik pikemas perspektiivis kokku, sest rohkem inimesi saab õigeaegset abi ja suudab tervena püsida või terveks saada.

Anne Veskimeister
*Eesti Patsientide Esindusühingu
infojuht-nõustaja*

Sotsiaalpoliitika peaks tasandama ebavõrdsust

Fetišeeritud majanduskasv üksinda ei peegelda ühiskonna arengut. Tähtis on, kuidas see saavutatakse ja kuidas rahvuslik kogutoodang jaguneb. Ühiskonna areng on keerulisem kui majanduskasvu protsendid.

Meil on käibefraas „turg paneb kõik paika”. Turu mõju on suur, kuid ei ole kõikvõimas. Turu heitlikkust peaks tasandama sotsiaalpoliitika, kuid valitsuse eestvedamisel hoopis võimendatakse turu tekitatud ebavõrdsust.

See ebavõrdsus algab juba lapse sünniga. Vanemahüvitis jagab lapsed vanemate senise sissetuleku järgi klassidesse, kehvast perest laps jäetakse ilma korralikust haridusest ja huvitegevusest. Tulemuseks on suure tõenäosusega veel üks palgapäevast palgapäevani elav inimene, kelle lapsi ootab praeguse majandus- ja sotsiaalpoliitika jätkumisel sama saatus.

Kõige hullem on see, et inimestes on süvendatud arusaamist, et vaesus ongi elu üks loomulikest seisunditest, et see on vältimatu. Saar Polli uuringu järgi arvab 26% elanikest, et vaesus kaasneb vältimatult tänapäeva ühiskonna arenguga. Tulumaksu langetamine ja maksuvaba miinimumi tõstmine töötab samuti keskmisest jõukamate heaks. Rikkamasse kümnendikku kuulujale jätavad need muudatused aastas täiendavalt kätte 13 000 krooni, alla keskmise teenivale inimesele 2600 krooni. Saar Polli uuringu järgi 38% inimestest arvab, et ebaõiglus on see, mis tekitab puudust kannatavaid inimesi.

Kogumispensioni praegune süsteem tagab, et palgavahed kanduvad ka pensioniikka kaasa, kusjuures vahe parema ja kehvema palga saaja vahel võimendub veelgi. Kogumispensioni riigipoolse osa 30 000 krooni ja 10 000 krooni suuruse palga puhul oskab iga inimene ise välja arvutada.

Lisame siia veel patsiendi omafinantseeringu tervishoiu teenuste saamisel 25% ulatuses, millega oleme Euroopas „esirinnas”.

Ei saa teha muud järeldust, kui et riigis valitsev maksu- ja sotsiaalpoliitika süsteem niisugusena toodab ebavõrdsust, ebaõiglust ja vaesust iga päev ja iga tund.

Andres Ergma

Eesti Pensionäride Ühenduste Liit

Takistused pikaajaliselt töötute tööklubi organiseerimisel

Viimasel aastal on meedias tihtilugu leidnud kajastamist sõnumid, et N linnas organiseeritud tööklubi avaüritusele tuli kohale vaid paarkümmend töötut või N vallas korraldatud töötukassa teabepäeval osales vähem kui kümme töötut. Sellised juhtumid ei ole erandlikud olukorras, kus Eesti tööturul oli 2010. aasta II kvartalis 128 000 töötut, kellest 58 000 oli tööd otsinud kauem kui aasta. Nii mitmedki vabaühendused, kelle eesmärk on seisnud silmitsi raskustega töötute projekti-tegevustesse kaasamisel. Piduriks projekti õnnestumisele kujuneb töötute vähene aktiivsus. Mis võiks olla selle põhjuseks?

Enamasti on tööklubide tegevus üles ehitatud töötute grupikohtumistele, kus neile vahendatakse teavet tulemuslikest töötötsingutest ja eneseabi strateegiatest. Üldjuhul tööklubid aktiivselt töökohti ei paku, sest tööturul valitseb ka majanduse mõningase elavnemise tingimustes jätkuvalt töökohtade nappus. Nii oli augusti lõpu seisuga Eestis keskmiselt iga 100 registreeritud töötut kohta vaid 3,6 vaba töökohta. Pikaajaliselt töötud, kes on väsinud rahanappuse ja võlgadega kaasnevatest kannatavatest, sooviksid aga leida tööd „kohe ja praegu”.

Järgmine takistus, mis on iseloomulik eriti eestlastest töötutele, on grupikohtumisel oma probleemidest ja ebaõnnestumistest rääkimine, oma kogemuste jagamine teiste töötutega. Seda ei taheta teha. Selle asemel, et tekiks ühtekuuluvustunne ja sünergia, mis annab jõudu hakkama saada ja tööturule naasta, on paljude jaoks töötus jätkuvalt häbimärgiks, mida püütakse teiste eest varjata.

Ja pikaajaliselt töötute puhul on veel üks takistus – kõigele „käegalöömine”, lootusetus üldse enam kunagi tööd leida. See on tõsine ohumärk, millele järgneb heitumus, süvavaesus ja suundumine „allakäigu spiraalile”.

Mai Luuk

Keila töötute klubi eestvedaja

Omavalitsus püüab abivajajaid aidata

Maal mõjutavad vaesuse ja tõrjutuse avaldumist muude tegurite kõrval ka aastaajad. Kui kevadel ja suvel võime rõõmuga täheldada probleemi taandumist, siis sügise saabudes, eriti aga talvel kasvab kohalikku omavalitsusse abipalvetega pöördujate arv oluliselt. Koolimineku ja kütteperioodi algusega kaasneb väga paljude perede jaoks ebapiisavate sissetulekute probleem. Vähenevad ka võimalused peenralt või metsast toidulisa hankida. Üldjuhul püüab kohalik omavalitsus

abivajajaid aidata ühekordsete toetustega, õpilaste koolisõidu osalise või täieliku kompenseerimise, tasuta koolitoidu, huvihariduse toetamise, päevakeskuste tegevuse laiendamise jt tavapärase sotsiaalteenuste kaudu. Kolmanda sektori ja erinevate projektide kaasabil tegutsevad mitmetes valdades töötute tugigrupid ja toimuvad lastevanemate koolitused.

Ülle Erman

*Taebla vallavanem,
Eesti Maaomavalitsuste Liit*

Sotsiaalministri ja Riigikogu sotsiaalkomisjoni esimehe kommentaar

Ühine tegutsemine annab kindluse paremaks toimetulekuks

Kahtlemata on Eesti üks suurimatest probleemidest täna töötus. Languse järel näeme küll juba majanduse elavnemise märke, aga taastumine ja eelkõige just töökohtade taastumine ning uuele arengule suundumine võtab veel aega. Erinevate riikide varasemad kogemused näitavad, et tööjõuturg taastub majandusest aeglasemalt – ettevõtjad on languse tõttu ettevaatlikumad ka uute töökohtade loomisel.

Nii nagu riigi parema seisu saavutamine sõltub just majanduse ja töökohtade heast käekäigust, sõltub ka inimeste igapäevane toimetulek otseselt töökohtade olemasolust. Enamik inimeste toimetulekuga tegelevaid spetsialiste peab vaesusest väljapääsuks parimaks võimaluseks töökohta ja kindlat sissetulekut. Tõsiasi on aga see, et kahjuks pole praeguses situatsioonis võimalust koha kõigil tööd leida. Seetõttu on väga tähtis hoida inimestes valmisolekut tööturule naasmiseks ning võimaluste olemasolul toetada maksimaalselt inimeste teadmiste ning oskuste tõstmist. Selleks pakub töötukassa mitmeid koolitusi, samuti oleme lihtsustanud tööturuteenuste saajatele esitatavaid nõudeid ning suurendanud teenuste osutamise

mahtu. Näiteks võrreldes 2008. aastaga on tänaseks kulutused aktiivsetele tööturumeetmetele kasvanud pea kahekordseks, ulatudes sel aastal üle 500 miljoni krooni.

Abivajajatele maksab riik toimetulekutoetust, mille maht on viimastel aastatel kasvanud 90 miljoni kroonilt 350 miljoni kroonini, ehk pea 4 korda. Lisaks toetavad kohalikud omavalitsused inimesi ja peresid erinevate toetustega. Samuti toetavad erinevad hoolekandeteenused inimeste iseseisvust, psühhosotsiaalset tasakaalu ning aitavad kaasa inimese töö leidmise võimalustele. Euroopa Sotsiaalfondi avatud taotlusvoorude raames toetatakse näiteks projekte hoolduskoormusega inimeste tööturule sisenemiseks, tööturult osalemise toetamiseks ja tööturult väljalangemise ennetamiseks. ESFi toel käivitatud nõustamiskeskused pakuvad nõustamisteenuseid (sotsiaal-, psühholoogiline, pere- ja võlanõustamine) toimetulekuprobleemidega inimestele ja nende peredele.

Kindlasti ei piisa aga vaid riigi sekkumisest. Väga oluline on toetus ka kogukonna tasandil. Et lähedased, sõbrad või naabrid märkaksid abivajajat võimalikult kiiresti ning annaksid teada kohalikule omavalitsusele. See võimaldab kiiremini pakkuda vajalikku abi teenuste, toetuste, päevakeskuste, tugigruppide jms läbi. Riigi jaoks on äärmiselt

oluline ka kolmanda sektori roll abivajajate toetamisel. Seetõttu on heameel, et erinevate MTÜ-de algatusi on õnnestunud toetada näiteks hasartmängumaksu nõukogu vahendite abil. 2010. aastal toetame toimetulekuoskuste õpetamist ning perenõustamist ja psühhoteeraapiat Lõuna-Eesti töötutele lapsevanematele, samuti Tallinna puudustkannatavate perede põhikooliealiste laste toitlustamist suvekuudel jms algatusi.

Kui püüda kõik eelnev ühte lausesse veelikord kokku võtta, siis julgen väita, et riigi, omavalitsuste, ettevõtjate ja kodanikualgatuste ühine tegutsemine ning panustamine on see, mis tagab majanduse ja tööturu elavnemise, tänu millele saab igaüks suurema kindlustunde paremaks toimetulekuks.

Hanno Pevkur
sotsiaalminister

Vaesusega leppida ei tohi

Vaesus tähendab piiratud valikuid, stressi, terviseriske, ohtu lähisuhetele ja pidevat silmitsiseismist loobumistega.

Vaesus on tänase majanduskriisi tingimustes seotud pikaajalise tööpuudusega. Tööpuuduse leevendamise vallas on tähtis suurendada aktiivsete tööturumeetmete kättesaadavust ja rahastamist. Sellekohast seaduseelnõu hakkab parlament sügisel arutama. Vaja on jõustada võlakaitse seadus järgmise aasta algusest. See seadus võimaldab ajutistesse makseraskustesse sattunud võlgnikel kohtumenetluse kaudu saavutada kohustuste ajatamist ja ebaõiglastelt kõrgete intresside vähendamist. Oluline samm oli suvel monopolide ohjeldamise seaduse vastuvõtmine. See 1. novembrist 2010 jõustuv seadus ei luba kaugküttevõtetel ja vee-ettevõtetel põhjendamatult hinda tõsta. Talve eel on hakanud jälle tullema teateid selle kohta, et kaugküttevõtted kavandavad lülitada küttevõrgust välja terveid korterelamuid. Läänud kevadel sai vastu võetud seadus, millega kütte väljalülitamise etteteatamise perioodi pikendati 7 päevalt 60 päevale. Vaja on kaaluda täiendavaid mehhanisme, sest meie kliimas on kaugküte elutähtis teenus. Toimetuleku- toetuse maksmiseks ettenähtud raha hulk

on eelarves kasvanud, kuid piirid üksikisiku kohta jäänud samaks. Seda ei saa pidada mõistlikuks ning see tuleb kindlasti komisjonis arutusele.

Lisaks tööturu toetussüsteemile ja haridussüsteemile on vaesusevastases tegevuses keskne roll hoolekandele. Komisjon on jooksvalt tegelenud eri sotsiaalteenustega seotud muredega: pikapäevarühmade kättesaadavus lastele, lastehoid, töötute perekonnas kasvava lapse võimalus osaleda huvitegevuses, lastekaitsetöötaja puudumine KOV-des, kodutute varjupaigategenus ja kodu kaotamise ohus inimesed, sõltuvushäiretega laste rehabilitatsioon.

Tõsine murekoht on suur omaosalus ravimite hinnas, mis raskendab WHO uuringu järgi ravimite kättesaadavust just eakatele, lastega peredele ja kroonilistele haigetele. Seda probleemi hakkab sotsiaalkomisjon lähiajal arutama.

Riigikogu sotsiaalkomisjon on pidevalt arutanud vaesusega seotud teemasid. Meie avalikul istungil „Vaesus Eestis“ osalesid lisaks sotsiaalteenustele Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuste Liidu esindajad, kes andsid ülevaate vaesuse leevendamise seotud kohaliku tasandi tegevustest, kuhu püütakse kaasata ka mittetulundusühinguid.

Sotsiaalministeeriumi esindajad tutvustasid vaesuse ja tõrjutuse küsimustele lahenduste otsimiseks ellu kutsutud koostööprogramme ja arutusel olevaid muudatusi sotsiaaltoetuste süsteemis.

Komisjon arutas septembris ka võimalike täiendavate Euroopa sotsiaalharti artiklite ratifitseerimise võimalusi. Art. 30 sätestab õiguse kaitsele vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse eest. Pean tähtsaks selle artikli ratifitseerimist veel selle parlamendikoosseisu volituste ajal.

Tahaksin südamest tunnustada kõiki tublised sotsiaaltöö tegijaid. Teie kanda on majanduskriisi kõige keerulisem tööloik: hätta sattunud ja muredega silmitsi seisvate inimeste aitamine. Soovin Teile jõudu ning ootan sotsiaalkomisjoni nimel kõiki häid ettepanekuid.

Urmas Reinsalu

Riigikogu sotsiaalkomisjoni esimees

Igaühel on oma lugu

Igal inimesel võib olla oma ettekujutus kas töötust või puudega inimesest, kui ta seda ise pole. Järgnevad kaks intervjuud ei vasta üldlevinud ootustele. Ühe tööta jäänud või ratastoolis inimese elu on tegelikult märksa värvirikkam, kui mis tahes stereotüüp. Ja on ootamatuid paradokse: näiteks sissetulekuta töötu valib tööd selle järgi, et töö valmistaks talle eelkõige rõõmu, ja sügava puudega inimene aitab ise teisi – puueteta inimesi.....

Peeter

48, keskkharidus, 1,5 aastat töötu, keskastme juht, elab väikelinnas. Töötuks jäämise põhjus: süvenev konflikt ülemusega, vastukäivad korraldused, kiusamine, töölt lahkumine vastastikusel kokkuleppel kolme päeva jooksul ...

Mida tegite pärast töötuks jäämist?

Esiialgu ei teinud midagi. Võtsin aja maha.

Mingi aeg varem oli mul eluase osetatud, materjali oli, hakkasin remonti tegema, see on ju lõputu töö, alati on midagi teha. Aga nüüd on see projekt maha maetud. Tegin sporti, see viis mõtted eemale. Võrkpalli mängin aastakümneid, tennist, sõidan ka ratta või kanuuga.

Mis oli selles olukorras kõige raskem?

Olen emotsionaalne inimene, ja see emotsioon oli valdav, et selline käik oli ebaõiglane; ma saan aru, kui on koondamisprobleemid, peab personali vähendama, aga selline – kuu aega varem lahkus osakonnajuhataja umbes samamoodi, see hakkas teistele inimestele ka silma. Sa ju ei tee järsku midagi niisugust, et pead päevapealt lahkuma, ma ei kujuta ette, missugune peaks olema see tööalane eksimus, mingi väga räme asi, loomulikult – kui oleks purjus peaga tööl olnud, siis poleks ju juttugi!

See polnud Teie puhul nii?

Oh ei, töö juures ja autoroolis ma ei tee seda kunagi, ei ole teinud ja ei tee ka.

Kuidas mõjutas töötuks jäämine suhteid teiste inimestega?

Mul oli tööalaselts päris palju kontakte, need kadusid kõik ära.

Kas ja kuidas mõjus töötuks jäämine tervisele?

Unega oli lõpp, täiesti võimatu oli magada. Püüdsin mitte selle peale mõelda – see oli päeval põhimure, mitte mõelda, kuid siis hakkasin seoses tööga öösel unenägusid nägema, 3–4 korda nädalas, alateadvus ilmselt tegeles sellega.

Kas tundsite häbi, et olete töötu?

Jah, see häbi on kahte moodi: kui oleks mingi põhjusega minema aetud, kas või joomise pärast, oleks väga häbi, aga kui kaotad töö sellisel kummalisel viisil... Pigem kahjutunne. Sest mulle mu töö meeldis, poleks ju muidu seal nii kaua olnud – 28 aastat, sellest oli kahju. Oleks seda heameelega edasi teinud, kohtasin tööl igasuguseid inimesi, töö pakkus mulle vaheldust.

Mida Te uue töö leidmiseks ette võtsite?

Esiialgu panin end portaalidesse kirja, aga, noh, ega keegi pakkuma ei tule. Käisin tööturuametis. Olen mitmele poole kandideerinud, leidsin ühe töökoha ka, mis meeldis, aga ei saanud siiski seda kohta ...

Kas pakuti koolitusi, ümberõpet?

Ei, aga küsiti küll, mida tahate....

Aga mida tahaksite, millist tööd?

Esiteks töö peab valmistama sulle mingit rõõmu või muidu – pole mõtet rääkida produktiivsusest, kui teed vägisi. Emotsioon on tähtis, et oleks heameel hommikul tööle minna... Minu jaoks on üks tähtis asi töö juures – mingil määral vabadus, ma ei saa seista kuskil stantsi taga terve vahetuse, vahetusega töö mulle absoluutselt ei kõlba. Soovin, et saaksin oma töö järjekorda valida, et ei pea nagu lühikese lõa otsas olema. Traavihobust ei saa enam adra ette panna, tagasi ei tahaks enam minna, tahaks ikka edasi...

Milline on praegu Teie sissetulek?

Null, mustalt teenin midagi, see pole kõneväärt...

Abi küsima?

Ei, ma ei käi abi küsimas. Ma olen selline, kes paindub halvasti, kuid võin murduda... ja alati on inimesi, kes elavad halvemini kui mina. Inimestel on palju probleeme, minu probleem tundub nende kõrval köömes!

On Teil pangalaen, võlgu?

Jah, on pangalaen, aga õnneks võtsin selle varem pika aja peale ja see ei ole suur. Ega endale midagi lubada ei saa, tühikäigul elamine praktiliselt.

Kas oleksite valmis töö pärast elukohta vahetama?

Ei, hilja. Ma olen selline, kes ei reisi nii väga ja mul on siin korter, millega olen nii palju vaeva näinud, ehku peale ma ei lähe. Kui oleksin 20-aastane, võibolla siis. Vanemad on ka eakad. Lapsi mul pole, on elukaaslane, kes elab kaugemal.

Millist abi töötu inimene Teie arvates tegelikult vajaks?

Ega keegi ei tule sulle seda tööd pakkuma, kõik käib tutvuste kaudu, head töökohad ei jõua portaalidesse. Sageli ütlevad ametnikud, et olge aktiivsed, minge tööturule! See on nonsens, sest kui inimene on madalseisus, ei saa ta olla samas väga aktiivne, see ei ole loogiline, tuleb aeg maha võtta. Muidugi, kui töötu abiraha enam pole, on raske hakkama saada.

Kas loodate tööd leida, millised on mõtted?

Mõtted ei pruugi just head olla. Ebakindlust tekitab mõte, et ühel päeval võin olla niiöelda käpuli..

Ega ma endale illusioone ei loo. Mingid mõtted on, ehk saan millalgi tööd isiklike tutvuste kaudu...

Sageli kasutatakse seoses töökaotusega mõtet, et iga lõpp on uue algus?

Ma ei ole seda veel tundnud, mis see uus on, kuid aegajalt tundub, et kuskil ligidal on siiski päästerõngas, aga ma ei tea veel, kuhu poole ennast keerata või vaadata... ei saa veel pihta.

On Teil teistele head nõu anda?

Igäihel on oma lugu ja kellelegi ei saa midagi soovitada. Kuid – tähtis on mitte pead kaotada, vaid edasi vaadata.

Maire

63, sügav puue, töötas 23 aastat apteegis, ratastoolis, üksik, lastetu, elab väikelinnas.

Kuidas jõudsite ratastoolini?

Ma haigestusin 15-aastaselt, 28. oktoobril 1958 lastehalvatusse. Oli kogu keha halvatus. Aga igas olukorras leidub väljapääs....

???

Kui inimene analüüsib oma mõtteid, kui ta ei ole kaotanud oma sisemist mina, on see võimalik. Ma olen see, kes kuulab. Mulle helistatakse üle Eestimaa, taevaisa annab mulle tarkust ja nõustamisvõimet. Ma kirjutan üles telefoninumbreid ja leian kogu aeg inimesi, kes võiksid ja saaksid teisi aidata.

Teie käest küsitakse nõu?

Jah, ehkki ma ei ole mingi OÜ, mingit reklaami ei ole endale teinud, need kõned on lihtsalt tulnud. Näiteks ühel päeval oli 15 helistajat.

Kas tunnete neid inimesi?

Nad ei ole absoluutselt tuttavad, ma pole neid elus näinud. Näiteks üks kunstnik, kes oli raskes olukorras ja oli toksinud numbreid telefoni ja kui kuulis minu häält, küsis, kuhu ma olen sattunud, kas on see linn või maa. Ma vastasin rahulikult ja ta ütles, et teil on nii rahustav ja turvaline hääl, kas ma tohin teile teist korda veel helistada... nüüd oleme juba viis aastat tuttavad ja praegu mul on vaja talle organiseerida talvepuud, sest ta on kunstnik ja elab kuidagi nii...

Milline on peamine probleem, miks inimesed Teile helistavad?

See on üksindus. Nad on kõige üksildasemad inimesed maailmas, neil puudub kõige tähtsam – sisekaemus. Inimene peaks igal õhtul tegema ringi enese sees ja analüüsima ennast. Aga algab kõik lastetoast. Minul on abimees – Piibel.

Osa inimesi võib mulle helistada 24 tundi ja 7 päeva nädalas, kes on ikka raskelt haiged, lamajad ja valudes ja kui inimene saab rääkida kas või oma vanaemadest, siis valu läheb väiksemaks, üksindustunne kaob.

Mitte Teile ei helista, et abi saada, vaid Teile helistatakse?

Jah, ja mina otsin siis neile inimestele võimalusi, kuidas neid aidata. Sageli, kui anda kellegi raha, ta kulutab ära. Ma siis suunan, nõustan, selgitan... Sageli on inimestel sõltuvusprobleemid.

Kuidas Te ise endaga hakkama saate?

Päeva jooksul saan endaga hakkama.

Sotsiaaltöötajad käivad kaks korda nädalas, nad on mu parimad sõbrad, koristavad, toovad poest, kuid mul on ka seitse sõpra.

Kas see tähendab, et Teil on hästi tihe võrgustik?

Jah, ja ma olen selle ise loonud... Mul on jagatud 7 koduvõtit! Neil on minust abi – ma olen hea kuulaja ja hea nõustaja ja see on minu töö.

Aga kui mina lähen vannituppa, siis... Tegelikult oleksin ma hooldekodu patsient. Kui ei oleks neid inimesi, kes kogu aeg uksest sisse ja välja käivad, ei oleks ma siin..

Millal Teil endal oli viimati väga raske ?

6. novembril eelmisel aastal oli mul insult, parempoolne. Aga abi tuli, kiirabi pani mulle tilguti koju.

Miks Te haiglasse ei läinud?

Ei-ei. See on minu jaoks väga keeruline.... Sest mul on jalad ära põletatud, jalgasääd kuni põlvedeni. 20 aastat tagasi kukkusin köögis ja tõmbasin keeva muliseva vee endale peale ja sealtpeale ei parane nahk ära... Perearst elab vastasmajas ja kiirabi arst kõrvalmajas. Need on kõik mu tuttavad, kunagi olid võõrad, aga enam ei ole.

Kuidas te majanduslikult toime tulete?

Rohtude peale läheb kuus 1700 krooni. Sissetulek – pension 3832 krooni ja [puudega inimese] sotsiaaltoetus 640 krooni. Muid toetusi saan ka vahel. Mul on selline ümbrik, kuhu on peale kirjutatud ELA TARGALT. Tuleb elada rahakoti järgi. Kui olen väga hädas, siis aitavad õdede lapsed.

Puuetega inimesed tunnevad sageli end elust kõrvale jäetuna, kuidas Teiega on?

Mina ei tunne. Ma saan hakkama, ma tunnen, et see on auasi. Mitte vinguda, sest kuidas sa oma mõttet seadistad, nii lähebki, mõtted annavad sisemise tarkuse edasi minna. Ära mõtle selle peale, et ma olen armetu, et ma ei saa hakkama.

Inimesest endast sõltub palju. Kui sa oled päikseline, siis saad hakkama; mina säran Kristust välja, ehkki alles 46-aastaselt võtsin Kristuse vastu.

Teid aitabki teiste aitamine?

Jah. Alati leidub keegi, kellel on halvem kui sinul... Kui saad, mine appi. Istu ta juures, koosta ta juures, sa ei pea raha andma, anna oma armastus.

Intervjueeris Hille Tarto

Tugev ja arenev ettevõtte pakub turvatunnet nii töötajatele kui kogu regioonile

Anne Mere

Rakvere Lihakombinaadi juhatuse esimees

120 aastat tagasi nelja töötajaga alustanud Rakvere linna tapamajast on välja kasvanud Baltimaade suurim ja kaasaegseim lihatööstusettevõtte, kus ühtekokku töötab 1300 inimest, neist 950 Rakvere Lihakombinaadis. Kuigi töölekäijaid on nii Tallinnast, Tartust kui ka Viljandist, tulevad inimesed ettevõttesse tööle peamiselt Rakverest. Lisaks tuuakse ettevõtte transpordiga töölisi Kohtla-Järvelt, Püssist, Kiviõlist, Aserist, Tapalt, Kadrinast, Tamsalust ja Väike-Maarjast.

Kui veel aastal 2007 oli voolavus ettevõttes kuni 50% ja seetõttu käis pidevalt üks suur värbamiskampaania ning vahetus 450 inimest aastas, siis nüüd hoiavad inimesed töökohast kinni. On võimalik inimesi valida ja tegelda nende arendamisega, sest iga ettevõtte jaoks on ääretult oluline, et inimesed oleksid kompetentsed ja koolitatud. Ettevõtte töötajatest on 1/3 mehed ja 2/3 naised, kuid see ei tähenda, et ettevõttes jagunevad tööd meeste- ja naistetöödeks. Näiteks lihalõikuses töötab nii mehi kui naisi, kuid ettevõttes on ka töid, mis nõuavad füüsilist jõudu, neil kohtadel eelistatakse üldjuhul mehi. Töötajaid valitakse ikka vastavalt nende kvalifikatsioonile, oskustele ning kogemustele, mitte soole.

Keerulised majandustingimused on sundinud ka meid otsima sisemist efektiivsust. Ettevõttes ei ole toimunud massilisi koondamisi, kuid osakonniti oleme tööd ümber kor-

raldanud. Koondamisi vältisime ka sellega, et vähendasime eelmise aasta kevadel kogu ettevõttes, kaasa arvatud juhtkonnal, palka 10% võrra. Samas, töötades suures ettevõttes nagu Rakvere Lihakombinaat, on töötajatel nii mõndagi võita: töökohas on hommikust õhtuni võimalik osta sooja sööki, on olemas kuuma joogi automaadid. Kuna töö lihatööstuses on raske, siis on kõigil töötajatel võimalik tervise tugevdamiseks kasutada ettevõtte jõusaali või käia soodustingimustel ujumas Vinni ujulas, Aqva SPA-s ja Kalev SPA-s. Enne gripiperioodi pakutakse töötajatele tasuta vaksineerimist. Makstakse sünni- ja matusetootust neile, kes on vähemalt ühe aasta ettevõttes töötanud. Lapsepuhkuse päevad tasustab ettevõtte keskmise töötasu alusel, milles sisaldub ka riigi makstav 66 krooni päeva eest.

Eesmärk toimida keskkonnasäästliku ettevõtena

Üha rohkem muutub ka Eesti ettevõtetele oluliseks säästev areng. Aina kallinev elektrienergia ja kliimamuutustega kohanemine esitavad organisatsioonidele uusi väljakutseid. Rakvere Lihakombinaat on viimastel aastatel panustanud keskkonnasäästlikku tootmisse ja tehnoloogiasse. Sellel aastal lõppes 42 miljonit maksnud loomsete kõrvalsaaduste käitlemise jaama rekonstrueerimine. Jaama renoveerimisel vahetati veega jahutatavad aurukondensaatorid õhkjahutusega kondensaatori vastu, mille tulemusena

väheneb ordoviitsiumi veehorisondist võetava põhjavee kogus 53 000 m³ võrra aastas. Sellevõrra väheneb ka reovee saatmine Rakvere veepuhastusseadmetesse.

Osaleme missioonitundega kohalikus elus

Virumaa suurettevõttena on meile oluline osaleda ka kohaliku elu edendamises. Peamine, kuhu panustame, on kultuur ja sport, kuid ulatame abikäe ka suurperedele. Ettevõtte on juba üheteistkümnendat hooaega end eelmisel hooajal Eesti üheks tugevaimaks meeskonnaks mänginud Rakvere Tarva toetaja. Hooaja ettevalmistusperioodil pakub Rakvere Lihakombinaat meeskonnale ettevõtte sööklas toitlustust. Pikaajaline kohaliku korvpalliklubi toetamine on seotud missioonitundega, sest nii saab ergutada ka ettevõtte töötajate ja Rakvere elanike huvi spordi vastu ja panna noori huvituma spordiga tegelemisest. Eelmise hooaja lõpuks kujunes nii, et Rakverest sai uus korvpallipealinn, kus kodumeeskonna mängu käis vaatamas ligi 3000 inimest, seega oli saalis pea iga kuues rakverelane.

Eetiline ja aus suhe töötajate, äri- ja looduskeskkonnaga ning seaduskuulekus on sotsiaalselt vastutava ettevõtte omadused, mis lõpptulemusena on ka äriliselt kasulikud

Rakvere Lihakombinaat toetab jõulude ajal nii suurperesid kui ka missioonil olevaid Eesti sõdureid. Lisaks suurperedele saatsime eelmisel aastal jõulupakid 48-le erivajadustega perele Lääne-Virumaal, seda koostöös MTÜ Jeerikoga, mis on juba aastaid tegelnud piirkonna puudustkannatavate ja erivajadustega perede toetamisega.

Selle aasta augustitorm tegi suurt kahju kogu Virumaal. Rakvere Lihakombinaat andis oma panuse Sõmeru valla tormist räsitud parkide taastamiseks, kinkides vallale 120 tammepuud. Lasteaia ja kooli ümbruse parkide taastamine on üks suuremaid tormijärgseid töid, mida aitavad teostada ka ettevõtte inimesed.

Tootearendus järgib tervisetrende

Kogu HKScan toidutööstuse kontsern, sealhulgas ka Rakvere Lihakombinaat, on käivitanud soolasisalduse vähendamise programmi. Täiskasvanud inimese keskmine ööpäevane soolavajadus on kuni 6 g sõltuvalt inimese kehakaalust, kehalisest aktiivsusest, füsioloogilisest seisundist jne. Kolme järgneva aasta jooksul vähendatakse samm-sammult lihatoodete soolasisaldust, et jõuda aastaks 2014 toodete keskmiselt 1,6%-lise soolasisalduseni. Igal aastal vähendatakse toodete retseptipõhist soolasisaldust 3% võrra, mistõttu kokkuvõttes väheneb toodete keskmine soolasisaldus kuni 15%. Selline pikaajaline üleminekuprogramm on vajalik seetõttu, et tarbija harjuks aegamisi vähem soolaste toodetega. Soola vähendamine toodetes, ja seda mitte ainult lihatoodetes, vaid ka juustus, leivas ja valmistoitudes, on oluline inimeste eluea pikendamise ja tervema ühiskonna arengu nimel.

Kokkuvõtteks

Mis tahes ettevõtte sisuks on inimesed, kes on selle ettevõttega vabatahtlikult liitunud ühiste eesmärkide saavutamiseks. Seega on hooliv suhtumine oma töötajatesse esimene samm sotsiaalse vastutuse ja heaolu poole. Samal ajal on juhi, omaniku ja töötajate seisukohast oluline tagada ettevõtte konkurentsivõime ja jätkusuutlik areng ning seda viisil, mis ei läheks vastuollu ühiskonna sotsiaalsete väärtuste ja ootustega. Eetiline ja aus suhe töötajate, äri- ja looduskeskkonnaga ning seaduskuulekus on sotsiaalselt vastutava ettevõtte omadused, mis lõpptulemusena on ka äriliselt kasulikud.

Ühine vastutus nõrgimate eest

Eesti esimene toidupank

Leni van der Meer

Eesti toidupanga algataja

Piet Boerefijn

Tallinna toidupanga tegevjuht

Toidupanku on kõikjal maailmas. Internetist otsides leiab neid tuhandeid, kaasa arvatud toidupangad, mis tegutsevad Euroopa riikides. Toidupankade töö võib olla korraldatud mitmel viisil, kuid neil kõigil on üks eesmärk: koguda ja jagada toitu puudustkannatavatele inimestele.

Nende inimeste abistamine, kes on selleks liiga vaesed, et osta toitu oma perele, on esmajoonel riigi kohus. Seda tehakse maksumuludest. Paljudes demokraatlikes riikides on olemas sotsiaalne turvavõrk nende kaaskodanike tarvis, keda ohustab risk töö kaotamise korral või mõnel muul põhjusel jääda ilma võimalusest ühiskonnas aktiivselt osaleda. Kuid ka siis, kui puudustkannatajatel on olemas rohked riiklikud abivõimalused, säilib ikkagi vajadus täiendavate eraalgatuste järele. Inimestel on ühine sotsiaalne vastutus ja nad ei saa kaaskodanike vajadusi

lihtsalt ignoreerida. Seetõttu me oleme asutanud Eesti toidupanga. Samal ajal oleme järginud veel ühte põhimõtet, nimelt seda, et hea kvaliteediga toitu, mida annaks veel tarvitada, ei maksa raisata ega ära hävitada. Toidupanga missioon on edendada solidaarsust inimeste vahel ja võtta vastutus nõrgimate eest.

Eesti Toidupanga asutasid Tallinnas 11. märtsil 2010 Põhja-Tallinna linnaosas Eesti-Hollandi heategevusfond Päikeselill ja Swedbank. Algatajad uurisid Rotterdami (Holland) ning Vilniuse (Leedu) kogemusi ning said oma tegevusele tuge Euroopa Toidupankade Föderatsioonilt. Nõu peeti ka sotsiaaltöötajate ja heategevusorganisatsioonidega, et teha kindlaks vajadus toiduabi järele. Põhja-Tallinna linnaosa toetas algatust ja andis toidupanga kasutusse lao- ja kontoriruumid. Maikuu otsustas Avatud Eesti Fond toidupanka toetada.

Alates märtsist komplekteeritakse toidupanga laos iga nädal 100 toidupakki (alates septembrist 170) ning need jaotatakse kohe

Tallinnas tegutseva Eesti toidupanga laos komplekteerivad vabatahtlikud iga nädal toidupakke, mis jaotatakse abivajajatele. Esiplaanil vasakul üks artikli autoritest – Piet Boerefijn.

piirkonna inimestele ja peredele, kes elavad allpool toimetulekupiiri. Toitu jaotatakse ka partneritele – Tallinna Lasterikaste Perede Liidule, supiköökidele, sotsiaalmajadele, varjupaikadele jt.

Toidupank kogub kokku toidukaubad tootjate, sh talunike käest, hulgimüügifirmadelt ning jaemüüjatelt (kaubanduskeskused), kes annavad toidu tasuta. Põhjused, miks ettevõtted toitu annavad, võivad olla kas ületootmine, lattu kogunenud jäägid, vigastatud pakend, lähenev „parim enne“ tähtaeg või siis lihtsalt soovitakse annetada värsket toitu, et toetada head algatust. Toidupanga lattu on toitu toonud ka eraisikud.

Nädalane toidupakk koosneb toiduainetest, mis on parajasti toidupanga laos saadaval ning toidukaupadest, mida kogutakse kord nädalas otse toiduga varustajate käest. Pakid pole kunagi ühesugused, kuid alati sisaldavad need mõningaid kuivaineid, näiteks makarone, samuti värsket leiba ja puuvilja. Põhilised toiduga varustajad on kirjas toidupanga kodulehel: www.toidupank.eu. Toidupanga töötajad ja nõukogu otsivad pidevalt võimalusi toiduga varustajate võrgustiku laiendamiseks, et saaks rohkem pakke kokku panna ja aidata inimesi ka mujal Tallinnas ja teistes linnades. Näiteks augustis korraldati toidukogumise kampaania neljas Prisma supermarketis. Küllastajail paluti panna oma ostukorvi täiendavalt üks või kaks toiduainet ning annetada need toidupangale. Kampaania läks väga edukalt. Prisma kliendid annetasid kokku 5226 toiduühikut; flaierite jagamisel ja toidu kogumisel oli abiks 110 vabatahtlikku.

Toidupank ise ei tegele otseselt toidu jaotamisega inimestele, kes seda vajavad, vaid sihtrühmani jõudmiseks teeb koostööd teiste sotsiaal- ja heategevusorganisatsioonidega. Põhja-Tallinna linnaosavalitsuse sotsiaalhoolekande osakond valib iga nädal välja 110 perekonda või üksikvanemat, kes vajavad toiduabi kõige rohkem. Praegu toimetab toidupank toidupakid Põhja-Tallinnas kahte jaotuspunkti, mida haldavad Päästarmee ja MTÜ Sõbra Käsi, kuhu sotsiaaltöötajate

poolt suunatud inimesed saavad toidu järele tulla. Sel viisil saavad kohapeal olevad vabatahtlikud pakkuda inimestele kohvi ning püüda lahendada ka nende muid probleeme. Toidupank jaotab 50 toidupakki ka vaestele inimestele Lasnamäel, need pered valib välja linnaosavalitsuse sotsiaalhoolekande osakond.

Toidupank on sõltumatu organisatsioon väikse personaliga, mis koosneb tegevjuhist ja koordinaatorist ning millel on suur võrgustik vabatahtlikke, kes aitavad iga nädal toitu pakkida. Siiski poleks toidupank saanud eksisteerida ilma Swedbanki, Avatud Eesti Fondi ja Eesti-Hollandi heategevusfond Päikeselill rahalise abita.

Eestis on loodud teinegi toidupank, mis tegutseb Tartus. Kaks toidupanka teevad omavahel, kus võimalik, koostööd. Lähemal ajal on plaanis asutada toidupank ka Pärnus, Rakveres ja Viljandis. Toidupanga nimi on Eestis registreeritud. Kui organisatsioonid soovivad kanda ametlikult toidupanga nime, peavad nad järgima toidupanga põhimõtteid, milleks on toidu muretsemine ja jaotamine tasuta. Huvilised on oodatud arutlema toidupanga teemal Tallinnas tegutseva Eesti toidupangaga ning tegema koostööd ja jagama kogemusi loomisjärgul Eesti toidupankade föderatsiooniga. Eesti toidupankade föderatsioon astub Pariisis asuva Euroopa toidupankade föderatsiooni liikmeks.

Tallinnas tegutsev Eesti toidupank pakub puudustkannatavate inimeste toiduga kindlustamiseks uut lahendust, et nad saaksid

Toidupangast lugemiseks soovitame järgmisi veebilehti:

- **Tallinna toidupank**
www.toidupank.eu
- **Tartu toidupank:**
www.iseseisev-elu.ee
- **Euroopa toidupankade föderatsioon:**
www.eurofoodbank.org

rasked ajad üle elada. Õnnestumiseks vajab toidupank ettevõtete ja üksikisikute toetust toidu, täiendava finantseerimise ja vabatahtliku töö näol. Igaüks saab kaasa aidata solidarsuse loomisele Eesti ühiskonna kõigi inimeste vahel.

Tallinna toidupank alustas 7 kuud tagasi. Alguses oli meie ladu tühi ja oli väga raske leida iga nädal piisavalt toitu 100 perele. Nüüd saame palju rohkem toiduaineid eri annetatelt. Selle üle on väga hea meel. Praegu

me paneme kokku iga nädal 170 toidupakki vaestele peredele ja lisaks sellele jagame toitu teiste MTÜ-de ja sotsiaalkeskustega. Toitu annetatakse nii palju, et oleme alustanud suurema laohoone otsimist.

Palun andke meile teada, kui te teate mõnda head hoonet, mille kasutamine poleks liiga kallis või mis oleks tasuta. Samuti oleme huvitatud plastikkastidest, riulitest, kasutatud kaubikust, toidust ja vabatahtlikest.

Toimetulekuoskused päikeselises linnalaagris

Kristel Kadakas, Sille Varblane
MTÜ Päikesekillu Perekeskus

Sel suvel viidi Viljandis Päikesekillu Perekeskuses läbi puudustkannatavate perede lastele korraldatud linnalaager toimetulekuoskuste harjutamiseks. Õpiti toiduvalmistamist, poes käimist, erinevate materjalide taaskasutamist ja korra hoidmist enese ümber.

Laagri sisulise poole elluviimisele panid ühiselt õla alla MTÜ Päikesekillu Perekeskuse juhatuse liige Kristel Kadakas ja perekeskuses vabatahtlikust projektijuhina töötav kokaraamatute autor Sille Varblane. Laagri idee sündis projekti „Kokkuhoiu kokaklubi – säästliku toiduvalmistamise õpitoad abivajajatele“ käigus, millest sattusid osa võtma mõned keerulistest peredest III–IV klassi tüdrukud, kelle emadele oleks toimetulekut toetav kursus olnud vajalik. Kui emad ei tulnud, võtsid nende lapsed vastutuse enda kanda. Nimetatud projekti lõpule jõudes võis kuulda lapsi murelikult küsimas, mis neist saab suvel, kui kokaklubi projekt lõpeb. Selle projektiga oli neile vähemalt

ühel õhtul nädalas kindlustatud korralik õhtusöök, tüdrukud viisid toitu ka pere teistele lastele. See näitas, et on reaalne vajadus selliste perede lapsi nende toimetulekus aidata, õpetades neile vajalikke oskusi ning pakkudes laagri näol neile ka vaheldust suvisesse argipäeva. Tõuke projekti kirjutamiseks andis ka laste pärast südant valutav perearst, kes kinnitas, et selliste perede puhul on targem panustada lastesse kui vanematesse.

Armastus toidu sees

Nii sai alguse projekt „Toimetulekut toetav linnalaager puudustkannatavate perede lastele“, mille näol oli tegemist kolme 10-päevase töö- ja õppelaagriga. Kokku sai laagrist

osa 51 last vanuses 9–16 eluaastat ning 20 nende väikest õde-venda. Et sellistes peredes väiksemate õdede-vendade hoidmine on sujuvalt kujunenud vanemate laste vastutus- alaks, siis oli mõeldud kohe ka lastehoiule, kus suuremate laste väiksed õed-vennad saaksid lõbusalt oma päeva veeta seni, kuni nemad laagris vajalikke oskusi omandavad. Sellise võimaluseta oleks pidanud nii mõni- gi noor laagrist loobuma.

Laagris püüdsime lastele jagada toimetule- kuks vajalikke algteadmisi praktiliste iga- päevategevuste kaudu. Üheskoos õppisime paremini majandama (perele sööki planeeri- ma, ostunimekirju koostama, hindu jälgima ja õigeid ostuvalikuid tegema, rahaga ümber käima), puhtust hoidma, prügi sorteerima ja seda loovalt taaskasutama.

Igal laagripäeval valmistati juhendaja näpu- näidete järgi lihtsaid ja odavaid toite, mida lapsed saaksid edaspidi ka ise kodus teha. Ühisele toiduvalmistamisele järgnes ühine söömine. Söögitagemise vahepeale jääval ajal tegeldi käsitöö ja mängulise õppetege- vusega. Kui toiduvalmistamine oli kõigile 9–16-aastastele laagrilastele kohustuslik laagritegevus, siis loovate tegevuste ja käsi- töö puhul oli lastel vaba valik. Kes oli tark ja kasutas võimalusi, võis endale mitmesu- guseid esemeid valmistada, teised aga lah- kusid laagrist tühjade kätega.

Et köögis õpitu ikka meeles püsiks, koosta- sid huvilised laagri jooksul endale retsepti- raamatu, milleks kasutati kogukonnaliikme- te poolt annetatud ajakirju, kust sai retsepte välja lõigata. Oli ka riulitais kokaraama- tuid, kust sai põnevamaid ideid maha kirju- tada.

Lisaks sellele, kuidas köögis julgemalt toi- metada, saime hajutada nende laste eelarva- musi heast ja halvast toidust. Loomulikult on meil kõigil oma lemmiktoidud, ent ka vähem maitsvad toidud on võimalik suus sulavaks muuta, kui neisse pisut hoolt ja armastust lisada. Seda usku püüdsime järje- kindlalt ka lastesse süstida. Nii juhtus ühel hommikul, kui lapsed menüüd uudistama

tulles nägid, et seal oli kirjas kalasupp ning selle peale „õäk!“ kostsid. Ent kui üheskoos supp lõpuks valmis saadi ja selle maitsemise- ni jõuti, siis selle asemel, et see meie sõbrale koerale saata, häbelikult paluti hoopis ühte portsu juurde.

Kuidas aidata katkiseid lapsi?

Meie soov oli laagrisse tulnud lapsi aida- ta, jätta neisse midagi positiivset. Esimeses laagrigrupis oli mitu probleemset teismelist. Nad läksid meile väga südamesse, püüdsi- me veenda neid valima elus alati parimat, seda, mis viib puhaste ja heade eesmärkide- ni, ütleva ei alkoholile, suitsule ja muudele rasked tagajärgi toovatele ahvatlustele. Kir- jutasime ühe laagrigrupi igale teismelisele kirja, kus jagasime tunnustust tema heade tegude eest, kuid juhtisime tähelepanu ka sellele, mis tundus tema juures olevat kit- saskohaks ja ohu märgiks. Põhisõnum oli julgustada otsuste tegemiseks ise, oma pea- ga, sisendada julgust vajadusel grupist välja astuda, mitte pimesi kaasa teha seda, mis teised grupiliikmed ees teevad; julgust olla mina ise, mõista, et igaühe isiklikest valiku- test sõltub tema tulevik ja igaüks vastutab oma elu eest ise.

Kõige raskem oli nende kõige probleemse- mate teismeliste passiivsus, soovimatus mi- dagi teha. Olek, kus miski ei huvita. Õnneks oli selliseid laagrilisi siiski vaid käputäis, teised osalejad olid avatud ja valmis kasuta- ma võimalusi, mida neile pakuti.

Tegevus, milles said käe külge panna just need passiivsemad ja probleemsemad teis- melised, oli kollaaži koostamine oma elust. Selleks anti neile ajakirjad, kust nad lõika- sid välja nende elu iseloomustavaid pilte. Tulemus oli üsna kurb – kesksel kohal oli alkohol. Kui laps teatab, et hakkas suitse- tama 6-aastaselt ja ta on 14-aastaselt eluko- gemuste osas küpsem kui 18-aastane, sest ta on juba palju näinud elu karmimat poolt, kuid ise ei arva, et tema elus vajaks miski muutmist, siis on see äärmiselt kurb ja tekib küsimus, kas neid noori üldse saab enam ai- data... Kahjuks kõlas nende jutust rahulolu oma eluga, see on ohumärk, sest välistab ju

Ekspursioonil Tallinnas Miia-Milla-Manda muuseumis

võimalused paremaks homseks. Või on siiski võimalus, et nad võivad vanemaks saades välja kasvada mõtteviisist, et alkohol on põhiline?

Kui on tahe, leidub ka abistajaid

Laagriprojekti õppetegevus sai võimalikuks tänu Hasartmängumaksu Nõukogule. Lisaks tuli väga suur abi söögitegemiseks ja loovtegevuseks vajalike vahendite näol ka ümberkaudsetelt talunikelt ja ettevõtjatelt.

Projekti oli planeeritud ka ekspursioon, ent see oleks peaaegu ära jäänud, kui poleks appi tulnud Edelaraudtee ja nii Viljandi linna kui Viiratsi vallavalitsus, kes toetasid transpordi ja muuseumipiletitega. Nii said kõik kolm gruppi võimaluse oma silmaga Tallinn ära näha. Päeva jooksul tutvusime tähtsamate vaatamisväärsustega, põnevat mänguväljakutega ja Miia-Milla-Manda

muuseumiga; palju elevust tekitas väkelinna lastes ka einestamine kiirsöögirestoranis ja jalakäijate tunneli läbimine. Paljudele lastele osutus see elu esimeseks rongisõiduks või esmakordseks reisiks pealinna.

Iga grupp lõpetas laagri isetehtud tordi ja piduroogade nautimisega. Koju mindi, kaasas südamlikud tänukirjad ja kingitused Päikesikillu Perekeskuse poolt ning koos sõpradega tehtud foto meenutamaks Tallinnas muuseumi külastamist.

Kõik laagris osalenud lapsed olid omamoodi erilised ja tublid. Loomulikult juhtus vahel ka pahandusi, ent see kõik oli ebaoluline. Kingituseks saadud kallistus ja sõnad „aitäh, et sa olemas oled – meil oli siin nii tore!“ tasusid kogu nähtud vaeva ja külvasid energiaseemne, et uuel aastal taas selline projekt ette võtta.

Kogukonna kaasamine Albu vallas

Maiu Mäe
Albu valla
volikogu liige

Albu valla volikogu 11 liikmest neli on külvavanemad. Tänu sellele on kogukonna hääl volikogus alati ka kuuldav ja arvesse võetav. Albu valla küladel on alates aastast 2006 oma MTÜ Albu valla külade selts ja aastast 2008 Albu valla küladetuba, mis renoveeriti ning on sisustatud tänu mitmele taotluse teel saadud projektile.

Küladetuba on avatud kuus päeva nädalas, kus vaba aja veetmise võimalusi kasutavad eriti aktiivselt lapsed ja noorukid. Kord kuus kogunevad ka eakamad kohviõhtule. Küladetoas laenutatakse kord nädalas raamatuid ja kord kuus on sotsiaalnõuniku vastuvõtt.

Küladetoa perenaine on väga tubli ja aktiivne oma küla inimene, kes tegeleb lastega, õpetab käsitööd, meisterdamist ja juhendab laste näiteringi.

Albu valla külade selts saab igal aastal vastavalt esitatud eelarvele oma vallalt tegevustoetust, millest jätkub nii toa ülalpidamiseks, käsitöövahendite soetamiseks kui ka projektide omafinantseerimiseks.

Enamik üritusi, mida korraldame, on külarahvale tasuta või siis toob külarahvas kokkuleppel vajamineva kaasa.

Seoses majanduslanguse ja tööpuudusega on ka meil peresid, kellel on rasked ajad. Kogukond teab juba, keda on vaja toetada ja millega. On peresid, kellele antakse lasteriideid, mööblit ja neid, kelle lapsed vajavad lihtsalt inimest, kellega rääkida, vahest piisab isegi paarist paist ja lahkest sõnast.

Sotsiaalnõunikul on kord kuus suuremates küldes vastuvõtt ja rahvas kasutab aktiivselt võimalust otse oma muredega nõuniku poole pöördumiseks. Kaugemates küldes elavad eakad pöörduvad sageli ka külvavane-

ma poole, et muredele lahendust leida. Üle 70 aastaseid külaelanikke käib külvavanem sünnipäeval koos kolme nelja küla lapsega õnnitlemas. Siis tuleb sageli kohvilauas jutuks, kuidas saaks mõnele murele leevendust leida.

Vallavalitsus korraldab valla autoga eakate inimeste kauplusesse sõidutamist: kord nädalas või ette helistades saab sõita Aravetele kauplusesse, apteeki või perearsti vastuvõtule.

Kõigil kohalikel omavalitsustel on praegusel ajal eelarvega keeruline, kuid meil võeti vastu otsus, et sotsiaaltoetusi ei vähendata. Enne kooliaasta algust külastasid sotsiaalnõunik ja noorsootöö spetsialist peresid, kellel võib tekkida raskusi laste koolitarvete soetamisega. Igale perele läheneti individuaalselt, et toetused jõuaksid iga abivajajani.

Albu vallavalitsus, Süda-Eesti sotsiaalkeskus ja sihtasutus Dharma viisid ellu ühise projekti lastega peredele „Koostöö võrdub lahendused“. Külaelanikud võtsid sellest aktiivselt osa, omandades palju uusi oskusi suhtlustasandil ja ka praktilisi kogemusi, kuidas raskel ajal toime tulla. Eelmisel talvel saadi kord nädalas kokku Kaalepi külas Albu valla küladetoas, sellest sügisest Ahula külas. Tugigrupi eesmärk on toetada ja nõustada lapsevanemaid, kuid tagasi ei lükata ka teisi abivajajaid. Üks grupp käib koos viis kuud ja selle aja jooksul toimuvad loengud ja nõustamine.

Albu vallavalitsuse ja Süda-Eesti sotsiaalkeskuse koostööna viiakse läbi pikaajalistele töötutele projekt, mis pakub tööharjutust, koolitusi ja nõustamist. Septembris toimus Kaalepis küladetoas esimene viiepäevane motivatsioonikoolitus. Tööharjutust viiakse läbi valla asutustes, tööl käiakse kaks päeva nädalas kuus tundi. Tööl ja koolitusel käivaile inimesele makstakse stipendiumi ja sõidutoetust ning antakse lõunasöök. Tänaeks on lõppenud üks tööharjutuse tsükkel, kus osales kaheksa inimest, kellest kaks leidis omale töö. Projekti eesmärk on hoida inimest aktiivsenä, nii et inimene tunneks end ühiskonnale vajalikuna.

ESTA suvekool – suurepärase võimalus supervisiooniks

18.–19. augustil korraldas ESTA sotsiaalala töötajate suvekooli Pärnumaal Varemurru Puhkekeskuses. Enne suvekooli avamist toimus ESTA volikogu avalik koosolek, kus anti ülevaade ESTA piirkondade, sektsioonide ning komisjonide tegevusest.

Suvekoolis käsitletud teemade ring oli lai. Kutsenõukogu esimees **Linnu Mae** rääkis kutsekvalifikatsiooni omistamisest sotsiaalalal. Sotsiaalministeeriumi perepoliitika ja sotsiaalala asekanstler **Riho Rahuoja** andis ülevaate sotsiaalse kaitse aktuaalsetest probleemidest ja vastas sotsiaaltöötajate küsimustele. Asekanstler tõi välja, et kui aastatel 2001–2008 sotsiaalabi saajate arv ning kulutused toimetulekutoetustele langesid, siis alates 2009. a on need taas kerkinud. Kui sotsiaalteenuste riiklik rahastamine on üldjoontes samaks jäänud, isegi pisut kasvanud, siis mitmed kohalikud omavalitsused on kahjuks oma sotsiaalkaitsekulutusi vähendanud. Tallinna Vaimse Tervise Keskuse direktor **Triin Vana** rääkis sotsiaaltöötaja professioni arendamisest täiendõppe ja erinevate supervisiooni meetodite rakendamise abil. ESTA eestseisuse liige **Eike Käsi** jagas sotsiaaltöötajatele teadmisi supervisioonist ja tööjuhendamisest, mis aitavad arendada töötajate ametialast kasvu, teenuseid ja ka innovaatilisi töömeetodeid. **Eve Lääts** Tallinna Sotsiaaltöö Keskusest tutvustas Tallinna hoolekande arendusgruppe kui tööjuhendamise ühte vormi. **Arno Arukask** Eesti Ametiühingute Keskliidust rääkis töölepingu seadusest tulenevatest kollektiivlepingu sõlmimise ja palgaläbirääkimiste võimalustest, seaduse eesmärkidest ning rakendusast.

Suurepärasest seltskonnas, ühistel aktuaalsetel teemadel vesteldes ja ka lõbusalt puhkehetki sisustades möödusid kaks augustipäeva kiiresti ja kinnitasid, et sotsiaalala töötajatele on sellised kokkusaamised teadmiste ja kogemuste vahetamiseks väga vajalikud. Ka sotsiaaltöö üliõpilastele tuleks rohkem tutvustada ESTA-t, nende tulevases ametis väga olulist erialaorganisatsiooni.

*Elina Kuristik, Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala üliõpilane.
ESTA Põhja-Eesti piirkondliku ühenduse liige*

Seminaril „Teispool koduläve“ otsiti võimalusi tõrjutuse ennetamiseks

Tallinna Ülikoolis 15. septembril ESTA ja Tallinna Sotsiaaltöö Keskuse ühisseminaril „Teispool koduläve“ tutvustati parimaid praktikaid vaesuses elavate inimeste abistamiseks ja arutati võimalusi, kuidas sotsiaalset tõrjutust ennetada.

Sotsiaalministeeriumi kantsler **Marelle Erlenheim** tõstis oma avaettekandes esile kogukonnatöö ja nõustamisteenuste tähtsust sotsiaalse tõrjutuse ennetamisel. Tallinna Sotsiaaltöö Keskuse direktor **Kersti Põldemaa** ettekanne käsitles võlanõustamist kui väga olulist tõrjutust ennetavat sotsiaalteenust. Toidupanga esimeste kuude töökogemusi jagasid **Piet Boerefijn** ja **Helga Timmerman** Tallinnast ning **Maire Koppel** Tartust. **Priit Ruut** kõneles pikaajaliste töötute töölerakendamisest Pärnus MTÜ Aktiviseerimiskeskus Tulevik näitel. Lisaks pikaajaliste töötute rehabilitatsioonile pakub ühing oma klientidele eri tasemega majutust ja supikõõgiga päevakeskuse teenust, avatud on ka uuskasutuspuud. MTÜ Jõgevamaa omavalitsuste aktiviseerimiskeskuse juhataja **Anne-Ly Võlli** sõnavõtust saime teada, et Saare, Torma, Tabivere ja Jõgeva vald peavad ka majanduslikult raskel ajal vajalikuks toetada töötute tööoskuste ja tööharjumuse taastamisega tegelevat ühingu. Põhirahastus tuleb siiski projektidest, mis ei taga teenuste jätkusuutlikkust. Praxise analüütik **Kristi Nurmela** sõnul on töötuks jäänud inimestel Eestis kõige suurem risk langetada vaesusesse, viimaste aastatega on märgatavalt kasvanud pikaajaliste töötute arv ning järjest olulisemaks muutub nende aktiveerimine tööturul. **Mait Laaring** Õiguskantsleri büroost tutvustas õiguskantsleri menetlust kodututele ajutist peavarju pakkuvates asutustes ning toonitas vajadust töötada välja ajutise peavarju ja varjupaigateenuse õiguslik regulatsioon. Elavat vastukaja tekitas see ettekanne osa, mis puudutas varjupaiga- ja öömajateenuse kasutajate õiguste tagamist. **Andrus Toompuu** analüüsis kodutuse põhjusi ning edasist teenuste arendamise vajadust Tallinnas.

Konverents „Mõttele ja räägi kaasa vaesuse teemal!”

9. septembril peeti Tallinna Ülikoolis vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa aasta teemakonverents “Mõttele ja räägi kaasa vaesuse teemal!”.

Konverentsi avasõnade järel andis sotsiaalministeeriumi asekancler **Riho Rahuoja** koostöö märgiks oma allkirja paberile, kuhu olid enne teda oma signatuuri jätnud need EAPN'i ehk Euroopa vaesuse vastu võitlemise võrgustiku liikmesriigid, kus samal teemal konverentsid on juba aset leidnud.

Esimese ettekande pidas sotsioloog **Andrus Saar** teemal, kuidas on muutunud Eesti elanike seisukohad vaesuse suhtes viimase 20 aasta jooksul, võttes aluseks 2008. aasta vaesuse teemalised küsitlused. Nagu neist selgus, peavad inimesed põhjuseks, miks Eestis on puudustkannatavaid inimesi, järgmisi asjaolusid: 1) ühiskonnas on ebaõiglust, 2) see on loomulik, kuna vaeseid on alati olnud ja 3) inimesed on laisad.

EAPN Eesti juht **Kärt Mere** tegi kokkuvõtte 700 kirjast, mis saabusid EAPN Eesti ja UNICEFi üleskutsele kirjutada vaesusest. Kõige rohkem puudutasid kirjad perede ja laste probleeme. Kirjutasid inimesed, kes on kogenud vaesust ja sotsiaalset tõrjutust või kellel on mõtteid, kuidas saaks olukorda leevendada.

Riina Väindre, kodanikualgatuse Noor Eesti eestvedaja, rääkis oma kogemusest seoses vaesusega ja tõdes, et vaesusel on naise nägu. Praegu on lõõgi all just üksikemad ja üksikud eakad naised. Uue liikumise Noor Eesti idee on siduda hääletamisõigus laste arvuga ehk teisisõnu, anda lastevanematele oma laste eest lisahääled. Hiirvaikselt kuulas rahvas Aino Järvesoo kümme aastat tagasi öeldud kuldaväärt mõtteid videolõigust (ETV arhiiv), kes pidas tookord ilmtingimata vajalikuks anda igale lapsele tuhat krooni kuus...

Milline on lapse elu toimetulekutoetust taot-

levas peres, sellest kõneles toetudes 120 pere seas läbi viidud küsitlusele **Marika Ratnik** Lapse Huvikaitse Kojast. Pere kehva majanduslik olukord on seotud lapse sotsiaalse ja emotsionaalse heaoluga. On tähtis, millised inimesed neist lastest kujunevad ja kas nad on tulevikus huvitatud ühiskonnaelus osalemisest.

Riina Luik, ajakirjanik ja psühholoog, kõneles vaesuse käsitlemisest meedias ja sellest, kuidas kirjutada valusatest probleemidest lapsele haiget tegemata. Ta lisas, et Eestis peaks laste huviharidus olema tasuta. Liiga palju noori pakib kohvrid ja lahkub Eestist.

Lauri Leppik Tallinna Ülikoolist tõi välja sotsiaalse tõrjutuse riskitegurid: töötus, madal sissetulek, madala kvaliteediga töö, madal haridus, koolist väljalangemine, sooline ebavõrdsus, immigratsioon, halb tervis, puue, vanadus, perekondade lagunemine, alkohoolism ning narkomaania.

Tanya Basarab (EAPN) Brüsselist märkis, et vaesus vastandub inimõigustele, sest ka töö ei võimalda inimestel alati ära elada. Peaks kehtestama minimaalse sissetuleku, mis ületaks tegeliku vaesuspiiri.

Lõpudiskussioonis nenditi, **et Eesti on liialt orienteeritud edule. Küsimus on hoiakutes, mida tuleks muuta kogukonna tasandil ja peaks jõudma selleni, et iga inimene on väärtus. Ja kuigi fookuses on lapsed, ei tähenda see, et keegi teine peab millestki ilma jääma. Elul peab olema mõte igas vanuses.**

Konverentsi korraldasid EAPN, sotsiaalministeerium ja Euroopa Komisjoni esindus Eestis.

Sajad eestimaalaste kirjad tõid esile vaesuse eri näod

Toome siinkohal mõned kirjad, mis saabusid EAPN Eesti ja Unicefi üleskutsele jagada oma kogemusi vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse teemal, seega anname sõna inimestele, keda need probleemid igapäevaselt puuduvad.

O aesus viib mul varsti mõistuse. Ma ei tea, mida lapsele süüa anda. Elekter on korra juba ära võetud, elame kokkuhoiu režiimil, lambi panen põlema hädavajadusel. Telekas on juba ammu tumm... Ma olen nõus tegema ükskõik missugust tööd, peaasi, et enam ei peaks selliselt virelema. Ma olen väga tänulik oma vana klassiõe maal elavatele vanematele, kes vahest ka mulle aiasaadusi ja kartulit saadavad. Aga laps vajab ka piima ja korra nädalas tahaks ka liha pakkuda. Kui see viletsus kestma jääb ja ma oma lapsele inimväärset elu pakkuda ei suuda, hakkab ta mind kindlasti vihkama. Ma ei võta teda kunagi poodi kaasa, sest ma ei saaks ühtegi tema soovi täita.

E ksabikaasa alimente ei maksa, kodulaen, ülikõrged küttearved, sõbrad-tuttavad küsivad pealiskaudselt, kuidas läheb ja et küll läheb paremaks ... pigem ei suhelda. Riideid pole siiani selga ostnud... lapsele taskuraha pole anda... Proovin jääda mõistuse juurde, uudiseid lugeda, raamatukogus asjalikku tarbida, jalutada-joosta, toidupoes muud ei oskagi enam vaadata, kui punase sildiga allahindlusi... Lapse nimel tuleb ennast positiivne hoida, aga hirm on, et kaua suudan...

O len noor naine (25+, töökogemuse ja kõrgharidusega), aga see 1,5 aastat, mil juba töötu olen olnud, on jätnud ka minu hinge oma jälje. Enne olin rõõmus, positiivne ja hakkaja. Ja nüüd olengi muutunud kibestunuks ja väga negatiivseks, sest lootus on kadunud ja kõik tundubki tume ja mõttetu... Ja ütlen ausalt, et siia riiki mina oma lapsi ei sünnita, sest tahan neile inimväärsemat elu.

Ü lliigne inimene olen ma teist aastat. Varem oli tööd nii palju, et ei jaksanud tehagi. Järjekord oli ukse taga, sest olen kõrgharidusega spetsialist, pensionieelik... Nüüd on selle ala peal täielik tühjus.

Hakkama ei saagi, sest praegu on vanad varud otsas, poest süüa ei ostagi, riisi ja tangusid veel on varem varutud, sain osta odavat jahu ja poole hinnaga õli. Pannkooke söön, teed joon peale. Mingid vanad moosid leidsin keldrist. Veel suudan üüri maksta, aga kui kauaks? Kõige jubedamad on kütte, vee ja elektri hinnatõusud, sest see teeb üüri järsku liiga suureks...

Abi ei looda kellelki, sest tegelikult ei saa enamik inimesi üldse arugi, et sul pole mida süüa. Üks tuttav aimas vist ja tegi mulle paar korda kohvikus välja... Olin tänulik, et ta seda tegi ilma et ma ennast ebamugavalt tundnud oleksin.

Praeguseks olen ma aru saanud, et mind pole Eestile tegelikult vaja. Midagi muuta ei saa, sest vali keda tahes, ikka on tulemus sama – riik muretseb ainult suurkapitali heaolu pärast kodanike arvel. Monopolid täidavad poliitikute kassat, aga mina ei jaksa üüri maksta. 4 aasta pärast lootsin pensionile saada, aga nüüd on seegi võimalus pensioniea tõstmisega läinud.

M ul on hea soovitus. Leidke endale mingi selline ala, mis teile meeldib, kuigi ei too sisse raha. Ma küll ise olen alla kuu aja töötu, kuid juba esimesest nädalat ma läksin ja pakkusin ennast vabatahtlikuna tööle ettevõttesse, mis tegeleb minu hobiga. Asjaga mida ma täiega jumaldan. Jah, see ei too mulle raha sisse, aga mul on olnud hea meel, et paar õhtut on mul olnud võimalus seltskonnas viibida, näha ja kogeda midagi mis mul on hingelähedane ning just see tunne, et ma kuulun kusagile.

Soovitusi võiks veel palju olla. Võta endale näiteks kohustuseks iga päev teha kepikõndi (see on ju tasuta) või tee kõndi ilma keppideta.

Kust saab abi?

Majanduskriis on toonud kaasa vajaduse pöörata järjest rohkem tähelepanu ühiskonnas kõige haavatavamate abistamisele. Siinkohal avaldame mõningate organisatsioonide ja asutuste kontaktandmed, kes pakuvad ainelist või hingelist abi veesuse või sotsiaalse tõrjutuse tõttu raskustesse sattunud inimestele. Kutsume sotsiaaltöötajaid üles seda nimekirja täiendama ja saatma toimetusele teavet oma piirkonnas tegutsevate abiorganisatsioonide kohta meiliaadressil ajakiri@tai.ee. Nimekiri avaldatakse sotsiaalministeeriumi kaasatuse sotsiaalse kaasatuse veebilehel www.sm.ee/kaasatus

Eesti Punane Rist – toiduabi, inimkaubanduse ennetus
Eha tn 8, 10137 Tallinn
tel 641 1644
e-post: haide.laanemets@redcross.ee
www.redcross.ee

UNICEF Eesti – lastekaitseprogrammid, solidaarsusfond kriisis kannatanud peredele
Auna 6, 10317 Tallinn
tel 600 0300
e-post: unicef@unicef.ee
www.unicef.ee

Lasterikaste Perede Liit
Kuninga 34, 80010 Pärnu
tel 5660 8213,
e-post: eeslasterikaste@hot.ee
web.zone.ee/elpl

MTÜ Caritas Eesti – perekeskus, noorte emade toetamine, lastekodulaste fond
Vene 20–1, 10123 Tallinn
tel 6464301
e-post: caritas@caritas.ee
Caritase perekeskus
Erika 7a, 10416 Tallinn
tel 682 8414
e-post: perekeskus@caritas.ee
www.caritas.ee

Nõmme Lastekaitse Liit – riideabi, perede nõustamine, lastelaagrid
Kadaka pst 89, 10922 Tallinn
tel 672 4323
e-post: mere@online.ee
www.nommelkl.ee

SA Eesti-Hollandi Heategevusfond Päikeselill – toiduabi, projektid noortele, lastele, peredele
e-post: holland@online.ee
tel: 648 5703, 502 9788
www.paikeselill.ee

Eesti Naiste Varjupaikade Liit – varjupaigateenus naistevastase vägivalda ohvritele, teave Eestis avatud naiste varjupaikade kohta
tel 5624 0606
e-post: varjupaikadeliiit@hotmail.ee
www.enu.ee/enu.php?keel=1&id=197

Tallinna Hoolekande Keskus – kodutute oõmaja, pesemisvõimalus, vältimatu abi
Suur-Sõjamäe 6a, 11415 Tallinn
e-post: info@thk.ee
www.thk.ee

Tallinna Sotsiaaltöö Keskus – varjupaigad, sotsiaalmajutusüksused, vältimatu sotsiaalabi, võlanõustamine
Kaupmehe 4, 10114 Tallinn
tel 645 7920
e-post: swcenter@swcenter.ee
www.swcenter.ee

Eesti Evangeelne Luterlik Kirik
Kiriku plats 3, 10130 Tallinn
www.eelk.ee/diakoonia/

Peeteli kiriku sotsiaalkeskus – riskilaste ja perede abistamine, toetused väekindlustatud peredele, soe toit, riideabi
Preesi 5, 10320 Tallinn
tel 677 4444
e-post: peeteli@gmail.com
www.peeteli.com/sotskeskus/

EELK Tartu Pauluse Kogudus – vältimatu sotsiaalabi jagamispunkt, kus osutatakse supikõõgiteenust ja riideabi piisavate elatusvahenditeta Tartu linna elanikele
Riia 27, 51010 Tartu
tel 742 0258
e-post: tartu.pauluse@eelk.ee
www.eelk.ee/~tpauluse/tooharud-sots.html

Eesti Evangeeliumi Kristlaste ja Baptistide Koguduste Liit
Koskla 18, 10615 Tallinn
tel 670 0698
e-post: liit@ekkesia.ee

- MTÜ Oleviste Hoolekanne – supikõõk Tallinnas
- Tartus Salemi kirikus tugiseminarid töötutele
- SA Sotsiaaltöökeskus Sõbra Käsi
- Kauplused „Sõbralt sõbrale“ Tartus, Põlvas ja Kärdlas
www.ekkesia.ee

Eesti Metodisti Kirik Lastekeskus Tähetorn – töö riskilastega
Kopli 30, 10412 Tallinn
tel 644 5447
e-post: info@lastekeskus.ee
www.lastekeskus.ee

MTÜ Önnepank – heade tegude vahetamise pank veebikeskkonnas
e-post: airi@onnepank.ee
www.onnepank.ee

2010 European Year for Combating Poverty and Social Exclusion

Eha Lannes, Ministry of Social Affairs, Estonian coordinator for the European Year

Estonian national programme for the 2010 European Year for Combating Poverty and Social Exclusion foresees several activities intended to raise public awareness of social inclusion and cohesion, and to highlight topics that require more effort on the part of Estonia in the framework of social inclusion. At the beginning of the year a compendium of scientific articles titled “Poverty in Estonia” was published, which analysed the tendencies of poverty in Estonia. In March, politicians, officials, experts, scientists, representatives of local governments and non-profit associations discussed, during the year’s opening seminar, how to improve the situation of the most vulnerable members of society. In April and May, grants were awarded for small non-profit association projects that will help to increase the involvement of children, families, the elderly and handicapped persons and other social groups in different regions of Estonia. In addition to the national programme there were several activities during the European Year that were initiated by politicians, the non-profit sector, the media and other partners. The closing conference of the European Year will be held in November. The activities realised during the year have helped to draw public attention to social shortcomings and encouraged both state institutions and the mutual and non-profit sector to be more active and innovative in providing help for people who are in difficulties.

Living conditions of families in the winds of risk society

Dagmar Kutsar, Avo Trumm, University of Tartu

Following a period of unprecedented economic growth, Estonian society is now experiencing one of the most serious recessions in its history – a situation, where risks are becoming reality. There are difficulties with the restructuring of the economy and with creating growth in the manufacturing sectors, unemployment is on the rise, the purchasing power of families is on the decline, poverty and social exclusion are once again deepening. In a situation where it is increasingly difficult for families to manage their economic hardship, there is a greater need for better social security. The policy-makers should not write off those people and households that have suffered exclusion from society for longer periods of time, such as the long-term unemployed, the permanently poor and those who live in the deepest poverty compared to other groups. The evidence-based reflexivity of policy-makers (as well as social workers) in looking for new solutions is especially important for finding possibilities to use peoples’ own natural activeness, goal-setting and existing resources, and for overcoming the so called satisfaction paradox, so that people would not lose heart or lose interest in improving their lives. One of the primary objectives is to obviate the social exclusion of children and young people by allowing them to continue participating in age-appropriate activities.

Joint responsibility for the weakest. The first Estonian food bank

Leni van der Meer, initiator of the Estonian Food Bank

Piet Boerefijn, managing director of the Food Bank in Tallinn

The Estonian Food Bank in Tallinn was established on 11 March 2010 by Estonian-Netherlands Charity Foundation Sunflower and the Swedbank. The initiators studied the examples of Rotterdam (Netherlands) and Vilnius (Lithuania) and received positive support from the Federation of European Food Banks. Discussions were also held with social workers and charity organisations to sound out the need for food support. The North-Tallinn district supported the initiative and made a warehouse and office available. Since March 100 food packages (since September 170) are weekly packed in the Food Bank’s warehouse and distributed the next day to people and families living below the subsistence level in North-Tallinn and Lasnamäe districts. Food is also distributed to other NGOs and social centres. The Food Bank collects foodstuffs from producers (including farmers), wholesalers and retailers (such as supermarkets), free of charge. The Food Bank has a small staff of a director and a co-ordinator and a big network of volunteers, helping to pack the food each week. A second independent Food Bank in Estonia already exists in Tartu. It is expected that in the near future Food Banks will also be established in some other Estonian cities. The Estonian Food Bank in Tallinn introduces a new way of providing food to deprived people, so that they can survive in a difficult period.

Европейский год сосредотачивает внимание на бедности и социальном исключении. Стр. 5

Анн Дегран-Гилло, *Европейская Комиссия*

В богатой Европе 84 миллионов человек или 17% граждан ЕС проживает за чертой бедности и испытывает серьезную материальную нужду. Эту ситуацию можно изменить, бедность и социальное исключение не являются неизбежными фактами жизни. Европейский год борьбы с бедностью и социальным исключением дал толчок для обсуждения причин бедности и социального исключения в участвующих странах и помог людям осознать совместную ответственность за изменение ситуации. Более 700 мероприятий, в том числе 23 в Эстонии, получили поддержку в 29 странах.

2010 год в Европе посвящен борьбе с бедностью и социальным исключением. Стр. 7

Эха Ланнес, *Министерство социальных дел, координатор Европейского года в Эстонии*

Эстонская программа Европейского года борьбы с бедностью и социальным исключением содержит ряд инициатив, помогающих разъяснить общественности понятия «социальная вовлеченность» и «социальная связность», а также определить ключевые проблемы, решению которых Эстония должна уделить особое внимание. Издан аналитический сборник статей о бедности, успешно прошел конкурс проектов некоммерческих объединений. В проведении Европейского года принимают активное участие общественные организации, политики и представители СМИ.

Условия жизни семей в ветрах рискованного общества. Стр. 13

Дагмар Кутсар, Аво Трумм, *Тартуский университет*

Вслед за периодом беспрецедентного экономического роста эстонское общество теперь переживает серьезный спад, и в этой ситуации риски становятся реальностью. Наблюдаются трудности в связи с реструктурированием экономики, растет безработица, уменьшается покупательная способность людей, вновь углубляются бедность и социальное исключение. Особенную опасность с точки зрения бедности представляет собой долговременная безработица. В этой ситуации крайне важно помочь людям сохранить целеустремленность и активность, чтобы они не отчаялись и не научились мириться со скудными возможностями.

Социальная вовлеченность в борьбе с бедностью. Стр. 20

Марью Лауристин, *Тартуский университет*

Борьба с бедностью часто упоминается в политических платформах и в проходящих в СМИ дискуссиях. В то же время, вместо солидарности и готовности прийти на помощь, нередко встречается осуждающее и презрительное отношение к попавшим в трудное материальное положение людям. В обществе преобладает боготворящий успех образ мышления, и, говоря о бедности, люди предпочитают говорить о «них», а не о «нас». Именно такое отношение является основной причиной, почему бедность в материальном смысле часто бывает связана с более низким социальным капиталом, меньшей способностью к сотрудничеству и доверием к себе.

Общая ответственность за самых слабых. Первый пищевой банк в Эстонии. Стр. 53

Лени Ван дер Меэр, *инициатор Эстонского пищевого банка*
Пит Бурфейн, *исполнительный директор пищевого банка в Таллинне*

Эстонский пищевой банк в Таллинне основали 11 марта 2010 г. Эстонско-Голландский благотворительный фонд «Päikeselill» и Swedbank. Инициативу поддержала управа Пыхья-Таллинна, предоставив в пользование склад и контору. Каждую неделю добровольцы упаковывают в помещениях склада пищевого банка 170 коробок с едой, которые на следующий день передают находящимся за чертой бедности семьям в Пыхья-Таллинне и Ласнамяэ. Продукты получают бесплатно от производителей, в том числе от хуторян, и торговых предприятий (супермаркеты и др.). Второй независимый пищевой банк действует в Тарту.

MÖTTEVARA

Victor Hugo on öelnud:

„Kaks väikest kaltsupundart märkasid “tähtsa härra” lähenemist ja püüdsid end veelgi enam varjata. See oli keegi kodanlane. .. Lapsel, kes hoidis käes pooleldi söödud võikooki, oli täisnuumatud välimus. .. “Ma ei taha kooki. Ta on kõvaks kuivanud.” “Sa ei taha enam ?” “Ei taha.” Isa näitas talle luiki. “Viska oma kook nendele ujuvatele lestjalgsetele. .. Loomade peale peab halastama.” Ta võttis pojalt võikoogi ja viskas tiiki. Võikook kukkus üsna kalda lähedale. .. Üheaegselt luikedega lähenesid veepinnal õõtsuvale võikoogile ka kaks väikest hulkurit. Väiksem ei lasknud võikooki silmist, suurem jälgis eemalduvat kodanlast. .. Niipea kui nad silmist kadusid, laskus vanem poiss kiiresti kõhuli tiigi kumerale kaldale ja püüdis paremas käes oleva kepikesega võikooki lähemale tõmmata. Luigid, nähes vaenlast, hakkasid kiiremini ujuma, kuid lõikasid seetõttu rinnaga vett, mis osutus väikesele püüdjale kasulikuks: vesi lõi luikede ees lainetama, ja lained lükkasid võikooki tasakesi kepikese poole. Enne kui luigid kohale jõudsid, ulatus kepik juba koogini. Poisike hirmutas luigid kepikesega eemale, püüdis koogi kinni, haaras selle kätte ja tõusis püsti. Kook oli läbi ligunenud, ent lapsed olid näljased ja janused. Vanem murdis võikoogi kaheks, väiksema osa võttis ta endale, suurema ulatas oma väikesele vennale . ..

Ja kõigest hoolimata see, kes jälgib sotsiaalset kliinikut, vangutab aeg-ajalt pead. .. Kas saabub tulevik? Näib, et on üsna loomulik esitada endale see küsimus, kui nähakse enda ümber nii palju kohutavat pimedust. Süngelt seisavad silm silma vastu egoistid ja hüljatud. Egoistid on täis eelarvamusi, nad on pimestatud jõukaile omasest kasvatuses, uimastunud ja kurdistanud healust; neil on joobumisest kasvav ablas isu; nad on kartlikud kannatuste ees, – mõne juures muutub see kartus tülgastuseks kannatajate vastu; nad on küllastumatud endarahuldamises; nende mina on seevõrra üles paisutatud, et täidab kogu hinge; hüljatud aga on täis rahuldamatut ihaldust, kadedust, viha teiste nautimise nägemisel. .. kurbus, häda, kiratsemise paratamatus, siivutu ja labane vaimupimedus on nende osa. ..

Ma kohtasin tänaval väga vaest noormeest, kes armastas. Ta kübar oli vana, riided kulunud; tal olid katkised küünarnukid; vesi tungis ta kingadesse, aga tähtede sära ta hinge. ..

Kui maailmas ei leiduks ainsatki armastajat, kustuks päike. ..

Tulevik kuulub palju enam südamele kui mõistusele. Armastada – see on ainus, mis suudab vallutada ja täita igaviku. ..”

Victor Hugo (1802–1885), prantsuse kirjanik ja Prantsuse Akadeemia liige. Tema sotsiaalsetest romaanidest on tuntuim “Hüljatud”, mis ilmus eesti keeles esmakordselt 1954. aastal ja kust on laenatud ülalesitatut.

Koostas Jüri Raudsepp

Foto: Andres Tarto

VASTUTAN – EI VASTUTA...

Sotsiaaltöö aastakonverents 2010

4.–5. november 2010, Dorpati konverentsikeskus, Turu 2 (Tasku) Tartu

Konverentsi ohjavad: **Valter Parve** (TÜ Pärnu Kolledž) ja **Mart Kuusk** (Heateo Sihtasutus)

4. november, neljapäev

külalised on oodatud kl 13 lõunasele kohvile, ettekanded kl 14.00–17.15

Inger Helen Erstad, Trømsø Ülikooli (Norra) professor – Praktiliste teadmiste ja kogemuste peegeldus Lille Maja foorumteater „Milline sotsiaaltöötaja ma olen?“

19.00–21.30 töötoad koostöös Tartu Loomemajanduskeskusega ja sotsiaal-loominguline õhtu Trükimuseumis, (Kastani 38)

5. november, reede

kl 9.00 hommikukohv, ettekanded kl 9.30–12.50

Raul Oreškin, Tartu Loomemajanduskeskuse juhataja – Fantaasia on teadmisesest tähtsam?

Thorbjørn Hansen, Taani filosoof – Tarkuse mõõtme peegeldus

David Vseviõv, Eesti Kunstiakadeemia professor – Võim ja vastutus

Tõnu Lehtsaar, Tartu Ülikooli professor – Kõlbelised otsused psühholoogi pilguga

Merle Linno, Tartu Ülikooli doktorant – Korduma kippuvad küsimused sotsiaaltöös

Ene Mõlter, Nõo vallavalitsuse sotsiaalosakonna juhataja – Sotsiaaltöötaja võim ja vastutus

Merike Kaunissaare, sotsiaalprojektide ekspert – Heategevus on elu loomulik osa Arutelu ja lõpetamine

Korraldaja: Tartu Linnavalitsuse sotsiaalabi osakond

Telefon: 736 1300, faks 736 1301, e-post: sao@raad.tartu.ee
Dorpati konverentsikeskus: www.dorpat.ee/konverentsikeskus

P.S. Korraldajad jätavad endale õiguse teha kavas muudatusi

Registreerumine Tartu linna veebilehel www.tartu.ee kuni 1. novembrini
Osalustasu ühe osaleja kohta: kogu konverentsiprogramm 450 kr (28,76 €), ühel päeval osalemine 250 kr (15,98 €).